

รายงานสมบูรณ์

โครงการ “ถอดบทเรียนชุมชนเกษตรปลอดภัยและอาหารปลอดภัย”

จัดทำโดย

กฤษฎา บุญชัย

ทะนงศักดิ์ จันทรทอง

เสนอต่อ

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

พฤศจิกายน พ.ศ.2559

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 สังเคราะห์ชุมชนต้นแบบด้านเกษตรและอาหารปลอดภัย	3
บทที่ 3 ชุมชนต้นแบบเกษตรปลอดภัย	7
1. เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ฉะเชิงเทรา	7
2. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ	13
3. โครงการพัฒนาอาหารปลอดภัยต่อสุขภาพด้วยระบบอินทรีย์ นครปฐม	22
4. วิทยาลัยรวงข้าว จังหวัดพัทลุง	29
5. ยโสธรโมเดล	35
6. เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ จันทบุรี สวนผลไม้ปลอดภัยที่ชุมชนร่วมสร้าง	40
บทที่ 4 ชุมชนต้นแบบอาหารปลอดภัย	48
7. เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์	48
8. ตลาดสีเขียว โรงพยาบาลลับแล	59
9. โรงเรียนพุทธเกษตร อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี	67
10. ครั้วใบโหนด คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา	74
11. “ช่วงเกษตรอินทรีย์” ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ เชียงใหม่	82

บทที่ 1

บทนำ

จากมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติในเรื่องเกษตร ทำให้มีการขับเคลื่อนมติโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนซึ่งมีการกึ่งทั้งการพัฒนา นโยบายด้านเกษตรและอาหารปลอดภัย และการแสวงหาชุมชนต้นแบบที่ดำเนินกิจกรรมด้านเกษตรปลอดภัยและอาหารปลอดภัย เพื่อที่จะนำเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติเดือนธันวาคม 2559

คณะกรรมการฯ จึงได้มีกระบวนการกำหนดเลือกชุมชนต้นแบบทั้งในด้านเกษตรปลอดภัย อันหมายถึงชุมชนมีบทบาทโดดเด่นในการจัดการระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารได้ปลอดภัย มีคุณค่าทั้งทางโภชนาการ ทางวัฒนธรรม มีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และมีความเป็นธรรมและรับผิดชอบต่อสังคม และชุมชนอาหารปลอดภัย อันหมายถึงชุมชนที่มีระบบการจัดการอาหารที่ไม่ได้จำกัดแค่การผลิต แต่อาจเป็นเรื่อง การแปรรูป การจัดจำหน่าย การพัฒนาตลาด เพื่อให้ผู้บริโภคได้เข้าถึงอาหารที่มีคุณค่า ปลอดภัย มีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นธรรมต่อสังคม ทั้งหมดใช้เกณฑ์ คือ 1) ระดับความปลอดภัย เน้นเรื่องเกษตรอินทรีย์ 2) ระบบการผลิตแบบผสมผสาน กิจกรรมเด่นของกลุ่มที่มีความหลากหลายมีทั้งการผลิต ข้าว ผัก ผลไม้ 3) จำนวนสมาชิก ความเป็นกลุ่ม/เครือข่ายมีกระบวนการขับเคลื่อนงานในกลุ่มชุมชน และ 4) ความยั่งยืนและการขยายผล

เพื่อให้เห็นว่าชุมชนเหล่านี้มีจุดเด่น กระบวนการ และเงื่อนไขของความสำเร็จอย่างไรบ้างนั้น จึงได้ให้คณะผู้วิจัยดำเนินการถอดบทเรียนชุมชนทั้งหมดนี้ เพื่อมานำเสนอเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

ถอดบทเรียนชุมชนด้านเกษตรปลอดภัยและอาหารปลอดภัยทั้งในด้านแนวคิด กระบวนการ เงื่อนไข ปัจจัย และทิศทางการพัฒนา

กลุ่มเป้าหมาย

ชุมชนเกษตรกรรมปลอดภัย

พื้นที่เป้าหมายหลัก

1. เครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มเกษตรอินทรีย์อำเภอสนามชัยเขต
2. จังหวัดอำนาจเจริญ
3. จังหวัดนครปฐม สามพราน โมเดล

พื้นที่เสริม

1. วิทยาลัยรวงข้าว จังหวัดพัทลุง
2. เครือข่ายยโสธร

ชุมชนอาหารปลอดภัย

พื้นที่เป้าหมายหลัก

1. จังหวัดสุรินทร์
2. จังหวัดอุดรธานี
3. จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พื้นที่เสริม

1. กรัวไบโหนด สงขลา
2. ตลาดอัมบุญ ช่วงเกษตรอินทรีย์ เชียงใหม่

ระยะเวลาดำเนินการ

3 เดือน ช่วงกันยายน-พฤศจิกายน 2559

แผนการดำเนินงาน

ในพื้นที่เป้าหมายหลักจะเป็นการถอดบทเรียนเชิงลึกทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ จัดวงสนทนา และสังเคราะห์เป็นชุดความรู้บทเรียน ส่วนพื้นที่เสริมจะทำการประมวลข้อมูลเบื้องต้นที่ปรากฏจากสื่อ และการสัมภาษณ์เบื้องต้น เพื่อให้ภาพระดับหนึ่ง

กรอบการทำงานทั้งหมดจะมีดังนี้

1. ประมวลข้อมูลจากเอกสาร และสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนต้นแบบ
2. พุฒยสัมภาษณ์ และจัดเสวนาถอดบทเรียนในแต่ละชุมชน
3. ถ่ายภาพ เพื่อมาประกอบทำสื่อเผยแพร่
4. ประมวลเป็นบทเรียนของแต่ละชุมชน
5. นำเสนอต่อคณะกรรมการฯ เพื่อนำไปใช้เผยแพร่ในงานสัมมนาสุขภาพแห่งชาติ

บทที่ 2

สังเคราะห์ชุมชนต้นแบบด้านเกษตรและอาหารปลอดภัย

ชุมชน หรือเครือข่ายต้นแบบด้านเกษตรและอาหารปลอดภัยทั้งหมด 11 พื้นที่ เกือบทั้งหมดสืบสานจากวัฒนธรรมเดิมจากเกษตรพื้นบ้านที่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ มีการผลิตและบริโภคบนฐานฤดูกาล และความสมดุลธรรมชาติ ทำการค้าภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมท้องถิ่น จนเมื่อการพัฒนาเกษตรเชิงพาณิชย์ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่รัฐส่งเสริม และภาคเอกชนชักนำ ชุมชนเหล่านี้เปลี่ยนมโนทัศน์ก้าวเข้าสู่เกษตรแผนใหม่เต็มตัว ด้วยมุ่งหวังเพิ่มผลผลิต รายได้ และที่สำคัญคือ การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัฒนธรรมสมัยใหม่ผ่านรูปธรรมเทคโนโลยี เงินตรา และการค้า

แม้จะมีผลผลิตและรายได้เพิ่มในช่วงแรก แต่ต่อมาพวกเขาเริ่มตระหนักถึงผลลบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างคาดไม่ถึง นิเวศเสื่อมโทรม หนี้สินพอกพูน การใช้แรงงานหนัก สุขภาพทรุดโทรม ความสัมพันธ์ในชุมชนห่างเหิน มุ่งแข่งขันกัน ความสัมพันธ์กับผู้บริโภคก็แปลกแยกจากการผลิตอาหารไม่ปลอดภัย ชีวิตเกษตรกรนับวันยิ่งถูกรองรับจากตลาด พ่อค้าคนกลาง โดยไม่มีอำนาจต่อรองและทางเลือกอื่นใด ทำให้พวกเขาไม่มีความหวังต่ออนาคตเกษตรกร ไม่อยากให้อุทิศเวลาไปทำเกษตรที่แสนลำเค็ญเช่นพ่อแม่ สังคมเกษตรได้เข้าสู่สภาวะถดถอยอย่างรุนแรง พร้อมๆ ไปด้วยความไม่ปลอดภัยด้านอาหารของผู้บริโภคที่ต้องเผชิญกับอาหารปนเปื้อนสารเคมี ขาดความหลากหลายของอาหารตามวัฒนธรรมและธรรมชาติ ขาดคุณค่าโภชนาการ นำมาสู่ความไม่ปลอดภัยอาหารตลอดห่วงโซ่จากฐานทรัพยากร การผลิต การค้า และการบริโภค ปัญหาสุขภาพจากทุกโภชนาการ เช่น โรคมะเร็ง เบาหวาน แพ้ระบาดไปทั่วทุกชนชั้น

จนเมื่อสายธารแนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน ทั้งเกษตรธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ ได้เริ่มจุดประกายขึ้นโดยการขับเคลื่อนองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ความหวังที่จะมีทางเลือกในชีวิตที่ดีก็เริ่มเกิดขึ้น จากสุรินทร์แพร่มาถึงยโสธร อำนาจเจริญ จากเชียงใหม่ขยายตัวมาแม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ จากพะเยาเชียงราย นครปฐม ในภาคใต้ขยายจากสงขลาไปสู่พัทลุง พวกเขาได้สร้างระบบเกษตรยุคหลังสมัยใหม่ขึ้นมา เป็นเกษตรที่อิงกับธรรมชาติ อยู่บนวัฒนธรรมที่ผสมผสานทั้งวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมสมัยใหม่ และกระแสสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบการผลิตหลากหลายบทบาททั้งการผลิตเพื่อบริโภค ผลิตเพื่อการค้า ผลิตเพื่อสร้างสังคมที่ดีงาม โดยผลิตอาหารที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพจากทรัพยากรชีวภาพของท้องถิ่น ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับวิทยาการสมัยใหม่ พัฒนาระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ยืดหยุ่น หลากหลาย และสร้างการค้ากับผู้บริโภคด้วยความซื่อสัตย์ ไว้วางใจ และเรียนรู้ซึ่งกันโดยมีนักพัฒนา นักวิชาการ ผู้ประกอบการที่มีเป้าหมายร่วมกันมาร่วมส่งเสริม

ดังเห็นได้จาก เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในอีสาน ที่มีฐานการผลิตข้าวเพื่อยังชีพมานาน กลุ่มเกษตรกร สุรินทร์ พวกเขาเผชิญปัญหาสารเคมีจนสุขภาพเสื่อมโทรม แต่ด้วยการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านได้สร้างต้นแบบเกษตรกรอินทรีย์ พวกเขาเป็นกลุ่มแรกๆ ที่ลุกขึ้นมาทำเกษตรอินทรีย์เพื่อ บริโภคและส่งออกต่างประเทศ และกลับมาสร้างตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่นขายตัวจนเป็นที่ ยอมรับจากผู้บริโภค

เมื่อฐานการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ที่สุรินทร์ขยายวงกว้าง ก็ส่งผลมาที่ยโสธร กลุ่มเกษตรกรนาโส่เริ่มต้น จากงานด้านสมุนไพรก็พัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ที่ประสบความสำเร็จทั้งการผลิตและการค้า ขยายผลต่อมาสู่ ชุมชนใกล้เคียง ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุน จนถึงวันนี้มีกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ถึง 10 กลุ่ม เกิดตลาดทางเลือกกระจายไปทั่ว เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ยโสธร ได้ผนึกพลังร่วมกันกำหนดทิศ ทางการพัฒนาของจังหวัด เกิดเป็น “ยโสธรโมเดล” เมืองแห่งเกษตรกรอินทรีย์

ที่อำนาจเจริญ การขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์ก็เป็นอย่างกว้างขวางเช่นกันในรูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชนเกษตรกรอินทรีย์ โดยความชัดเจนในเป้าหมายของผู้นำชุมชนที่ริเริ่มเกษตรกรอินทรีย์จากการตระหนักถึงพิษ ภัยสารเคมี จากจุดเล็กๆ ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางพัฒนาเป็นเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ที่สามารถกำหนดอัต ลักษณ์ของจังหวัดให้เป็นเมือง “ธรรมชาติเกษตร” และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบาย เช่น จังหวัด จัดการตนเอง การปกป้องพื้นที่และชุมชนอาหารจากโรงไฟฟ้าชีวมวล เป็นต้น

มาสู่ภาคกลาง เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์จะเชิงเทรา เกิดขึ้นในภาวะที่ชาวบ้านประสบความล้มเหลวทาง เศรษฐกิจจากการปลูกพืชไร่ นักพัฒนาเอกชนได้เข้ามาส่งเสริมการออมทรัพย์ การพึ่งตนเอง การแสวงหา ทางเลือก พื้นที่ไร่มัน ไร่อ้อย ที่เสื่อมโทรมได้ถูกพลิกฟื้นมาทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งการปลูกข้าว พืชผัก ผลไม้ พวกเขาสร้างฐานการผลิตที่เข้มแข็ง สร้างผู้นำและสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์เชื่อมโยงหลายจังหวัด สร้างตลาดอาหาร อินทรีย์จนเป็นที่ยอมรับ ทุกวันนี้ส่งข้าวและพืชผักขายได้รายได้สูง พร้อมไปกับการมีนิเวศและสุขภาพที่ดี

สามพรานโมเดล แห่งนครปฐม แม้มีจุดเริ่มต้นที่ต่างกันไป แต่ก็ได้ผลลัพธ์ที่น่าชื่นชมเช่นกัน เริ่มต้น โดยผู้ประกอบการสามพรานที่สนใจสุขภาพ ประารถนาที่จะให้ลูกค้าบริโภคอาหารที่ปลอดภัยมีคุณค่า จึงเข้าไป สร้างความเข้มแข็งและทางเลือกให้กลุ่มเกษตรกรด้วยแนวทางอินทรีย์ เปิดตลาดสุขให้ค้าขาย เชื่อมต่อตลาดทั้ง ผู้ประกอบการ ร้านค้า โรงแรม ทำให้เกษตรกรที่ปลูกผลไม้ไม่มีหวังว่าสินค้าของเขาจะขายได้ พ ร อ ม ไป กั บ สร้างสุขภาพที่ดี จึงร่วมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ทำงานเคียงคู่กับผู้ประกอบการอย่างเท่าเทียม กลายเป็นรูปแบบ สร้างสังคมใหม่ที่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคมีส่วนร่วมสร้างสังคมดีงามผ่านอาหารอินทรีย์ที่มีมาตรฐาน โดยเกษตรกรและผู้บริโภคมีส่วนร่วม

ชาวสวนแห่งจันทบุรีก็มีความหวังจากนักพัฒนาอศิตราขการออกมาทำงานสร้างทางเลือกการสวน ผลไม้อินทรีย์ ท่ามกลางสวนไม้ผลเคมีที่ถูกผูกขาดโดยกลุ่มทุน ชาวสวนได้ร่วมกันพัฒนาทางเลือก สร้างความรู้

เครือข่าย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจนเป็นผู้รู้ ผู้นำเกษตรกรหลายๆ คน เครือข่ายชาวสวนได้กลายเป็นความหวังที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน และสร้างตลาดไม้ผลที่ปลอดภัย มีคุณค่าออกไปกว้างขวาง

ลงมาสู่คาบสมุทรสทิงพระ กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ แห่งสิงหนคร ได้เริ่มต้นบุกเบิกสร้างเศรษฐกิจอาหารพื้นบ้าน อาหารอินทรีย์ และตลาดทางเลือก บนฐานทรัพยากรโนนค (ตาลโตนด) นา และเล (ทะเล) พวกเขาได้รับแนวคิดจากเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้ จึงเริ่มจากธุรกิจชุมชน และพัฒนาสู่การสร้างร้านค้าที่ชื่อว่า “ครัวใบโนนค” ที่ไม่เพียงแต่เป็นร้านค้าอาหารพื้นบ้าน แต่ยังเป็นพื้นที่การเรียนรู้ของเกษตรกร เชื่อมสัมพันธ์ในชุมชนระหว่างคนรุ่นเก่ากับเยาวชนผ่านกิจกรรมอาหาร ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทั้งการผลิต การบริโภคอาหาร ถึงวันนี้ผลิตภัณฑ์อาหารจากครัวใบโนนคกลายเป็นมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ผู้บริโภคให้ความเชื่อถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาเรียนรู้

วิชาลัยรวงข้าว พัทลุง ก็เป็นหนึ่งในสายธารของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้ ที่เติบโตขึ้นจากกลุ่มเกษตรกรที่ประสบปัญหาสารเคมี จึงมุ่งค้นหาทางเลือกด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ ภายใต้การสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานรัฐ ทำให้พวกเขาเริ่มรวมกลุ่ม ทำปุ๋ยอินทรีย์ แม้ในช่วงแรกเกษตรกรรอบข้างจะไม่สนใจ แต่เมื่อแนวทางเกษตรอินทรีย์ได้พิสูจน์ตนเองจนเป็นที่ยอมรับระดับหนึ่งแล้ว และการสร้างกระบวนการเรียนรู้กับเกษตรกรอย่างจริงจังในรูปแบบวิชาลัยรวงข้าว อันเป็นระบบการเรียนรู้ที่พวกเขารังสรรค์ขึ้น กลุ่มเกษตรอินทรีย์จึงขยายฐานสมาชิกออกไปได้กว้างขวาง

การใช้ประเด็นสุขภาพเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของโรงพยาบาลลับแล อุดรดิตถ์ที่เปลี่ยนจากมิติสุขภาพเชิงรับภายใต้กรอบคิดทางการแพทย์ มาสู่โรงสร้างสุขภาพด้วยมิติอาหารปลอดภัย ด้วยการเชื่อมต่อกับกลุ่มเกษตรกรและผู้บริโภคผ่านตลาดสีเขียวที่ถูกรังสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางอาหารและเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างพลังร่วมกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

ในความเป็นจริง ยุทธศาสตร์เรื่องตลาดสีเขียวหรือตลาดทางเลือกไม่ได้เพิ่งกลายกระแส ช่วงเกษตรอินทรีย์ หรือเดิมนี่คือตลาดอัมบุญ เชียงใหม่ ถือกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2537 จากการตกผลึกทางความคิดของขบวนการนักพัฒนาเอกชนที่จะเชื่อมโยงพลังภาคชนบทและเมือง เชื่อมผู้ผลิตกับผู้บริโภคให้เกิดเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อผลักดันการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน การผลิตที่มั่นคง และการค้าที่เป็นธรรม ยุทธศาสตร์เรื่องตลาดจึงถูกคิดค้นและทดลองมาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถทำให้ช่วงเกษตรอินทรีย์เป็นภูมิทัศน์ของอาหารปลอดภัย และเป็นต้นทางการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรยั่งยืนและความปลอดภัยอาหารอย่างต่อเนื่อง

ต้นแบบชุมชนและกลุ่มที่ทำเกษตรหรืออาหารปลอดภัยเหล่านี้ ได้พลิกพื้นวิถีชีวิตเกษตรกรให้กลับมาทรงคุณค่า ยั่งยืนในทางนิเวศ มั่นคงทางในทางเศรษฐกิจ สร้างอาหารที่หลากหลาย ปลอดภัย พัฒนาตลาดที่เป็นธรรม เกษตรกรมีอำนาจต่อรอง ผู้บริโภคมีความรับผิดชอบและมาเรียนรู้ หนุนเสริมซึ่งกัน เกิดเป็นทางเลือกใหม่

ที่ก่อตัวระดับท้องถิ่นและเชื่อมต่อกันไปอย่างกว้างขวาง วิธีเกษตรกรกำลังทวีคุณค่า และมีส่วนสำคัญในการกำหนดวาระทางสังคม และผลักดันนโยบายให้รองรับ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันที่ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ เกษตรกรถูกเอาเปรียบอย่างรุนแรงจากระบบตลาดและกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ผู้บริโภคไร้ทางเลือก กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์กว่าสิบแห่งเหล่านี้คือความหวังที่จะเป็นจุดเปลี่ยนทางสังคม ที่จะนำไปสู่สังคมอาหารที่ยั่งยืน รับผิดชอบ และเป็นธรรมร่วมกัน บัดนี้ได้เริ่มสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงระดับพื้นที่แล้ว

อย่างไรก็ตาม ลำพังพลังของชุมชนต้นแบบคงจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาหารทั้งระบบที่ถูกผูกขาดด้วยการควบคุมทรัพยากรของรัฐ และการกำกับตลาดของทุนได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคีต่างๆ จะต้องขยายต้นแบบออกไปให้กว้างขวาง เชื่อมร้อยกันเป็นขบวนการทางสังคมที่ก้าวหน้าที่สร้างระบบอาหารที่ความมั่นคง ยั่งยืน ปลอดภัย และเป็นธรรม หรือเป็นประชาธิปไตยทางอาหารที่แท้จริง

บทที่ 3

ชุมชนต้นแบบเกษตรปลอดภัย

1.เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ฉะเชิงเทรา

เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ฉะเชิงเทรา นับได้ว่าเป็นเครือข่ายเกษตรกรที่รวมกลุ่มขนาดใหญ่ สร้างพลังการผลิต การตลาด และการขับเคลื่อนสังคมที่เข้มแข็งที่สุดกลุ่มหนึ่งของขบวนการเกษตรยั่งยืนของไทย จนสามารถทำให้จังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดใกล้เคียงในภาคตะวันออกมีฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง สร้างความยั่งยืนของนิเวศ ทรัพยากร สร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง และมีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายการปกป้องพื้นที่อาหาร และนโยบายเกษตรที่ยั่งยืนตลอดมา เรื่องราวของพวกเขาเป็นสิ่งที่น่าสนใจเรียนรู้

จุดเริ่มต้น

ในพื้นที่ฉะเชิงเทรา แห่งภาคตะวันออก พื้นที่แห่งนี้เคยเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ จนภายหลังผ่านการสัมปทานไม้ และการขยายตัวพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ฝ้าย เป็นต้น ทำให้ผืนดินที่มั่นคงด้วยอาหาร ชุมชนที่เคยพึ่งพาฐานทรัพยากรเปลี่ยนไปสู่การพึ่งพาตลาด ประสบปัญหาความไม่มั่นคง ไม่ยั่งยืน มีการใช้สารเคมีอย่างกว้างขวาง พื้นที่ดินถูกแย่งยึดด้วยการปลูกยูคาลิปตัส อันนำไปสู่พื้นที่เสื่อม หนี้สินเพิ่มขึ้น และชีวิตเกษตรที่ถูกกดขี่ ขาดความมั่นคงในศักดิ์ศรี

จนเมื่อคุณเกษม เพชรนที นักพัฒนาที่เคยทำงานกับมูลนิธิบูรณะชนบท (บชท.) เข้ามาทำงานในพื้นที่ราวปี 2525 เข้ามาส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนด้วยการทำกลุ่มออมทรัพย์เริ่มต้นจากที่บ้านยางแดง คุณนันทวัน หาญดี นักพัฒนารุ่นแรกๆ ที่เข้ามาทำงานกับพีเกษม ได้เล่าว่า

“ในยุคนั้นปี 20 ไม่ทำนา ปลูกแต่มัน และมีปัญหาว่าเด็กไม่มีอาหารกลางวันไปกินโรงเรียน มาชนชาวบ้าน เกือบ 50% ไม่มีอาหารกลางวัน คนที่เอาข้าวไปก็เป็นข้าวเปล่า มีน้อยมากที่จะมีข้าว มีไข่เจียว ถือว่าสุดยอดแล้ว ถ้าเด็กคนไหนมีไข่เจียวไป กลางวันเด็กๆ จะไปเก็บลูกกะทินัยกัษ์ ไปลูกมะม่วงหิมพานต์กิน แล้วก็กินน้ำเยอะๆ เป็นเหตุให้ชนชาวบ้านที่ยางแดง ปลูกมันสำปะหลัง 100% จึงชวนผู้ปกครองคุยกัน ทำอย่างไรให้เด็กมีอาหารกลางวันพอเพียง ปัญหาว่าทำไมครอบครัวไม่สามารถจัดอาหารกลางวันให้เด็กได้”

พี่เกษมและคุณนันท์วันจึงมีแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ทั้งการทำเกษตรเพื่อบริโภค การใช้ทรัพยากรธรรมชาติสร้างรายได้อย่างยั่งยืน เช่น ปลูกข้าว ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่ เลี้ยงแม่หมูไว้ขายลูกหมู เป็นหมูออมนเริ่มเห็นเส้นทางชาวบ้านว่ามีรายได้จากอาหารจากป่า คุรายได้ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงกันยายน เป็นช่วงที่หล่อไม่ลดลง รายได้ที่หมุนเวียนในชุมชนตอนนั้นก็โลละ 1 สลึงถึง 50 สตางค์ รายได้หมุนเวียนเป็นแสน สะพัดมาก เลยทำข้อมูลเรื่องหน่อไม้เพื่อให้ชาวบ้านวิเคราะห์ศักยภาพผักพื้นบ้านว่าเป็นเหตุที่อยู่ได้ มีอาหารกิน และมีรายได้หมุนเวียน

กระบวนการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน

ด้วยแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชนที่เริ่มลงรากปักฐาน จึงได้พัฒนามาสู่เกษตรกรรมยั่งยืน ด้วยส่งเสริมเกษตรยั่งยืน 4 รูปแบบ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ แต่ยังไม่รวมเป็นกลุ่มผู้ผลิต เป็นเพียงการส่งเสริมความรู้ในการปรับเปลี่ยนระบบ ต่อมาจึงจัดตั้งเป็นเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดฉะเชิงเทรา” ที่ตั้งขึ้นมาในปี 2532 แล้วจึงเริ่มขับเคลื่อนจากการผลิตขยายมาสู่การจัดการตลาดอย่างบูรณาการ

จากนั้นจึงพัฒนาต่อมาด้วยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์สนามชัยเขต ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2544 โดยมีเป้าหมายในการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการจัดตั้งระบบควบคุมการผลิตภายในกลุ่มและการขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 120 ราย ครอบคลุมพื้นที่หลายตำบล เช่น บางน้ำเปรี้ยวมี 2 ราย มีสมาชิกขยายเพิ่มขึ้นในทุกปี ฉะเชิงเทรามี 3-4 อำเภอ สนามชัยเขต ท่าตะเกียบ พนม บางน้ำเปรี้ยว อำเภอที่มีเครือข่ายอยู่ ส่วนที่ปราจีนบุรี มี อ.กบินทร์ อ.ประจันตคาม อ.ศรีมหาโพธิ์ สมาชิกจำนวนรายนั้นจะกระจุกตัวที่ปราจีนบุรี หากนับเป็นตำบล 26 ตำบล ค่อม 2 จังหวัด เดิมมีพื้นที่หนองจอก และสระแก้ว กำลังปักธงสร้างศูนย์เรียนรู้ ขยายผล มีสมาชิก

แนวทางการทำงานของกลุ่ม ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์แบบหลากหลาย และอนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่น พัฒนาระบบการผลิตโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนเกษตรกร เกษตรอินทรีย์ รวมทั้งวางแผนและจัดการตลาดผลผลิตโดยกลุ่มให้กับสมาชิก ด้วยการประกันราคารับซื้อผลผลิตทุกรายการที่กลุ่มฯได้ทำการส่งเสริมซึ่งปัจจุบันมีประมาณ 100 รายการพืช ประกอบด้วยข้าว พืชผักและไม้ผล

จากการผลิตก้าวต่อมาคือการตลาด ในปี 2553 เป็นต้นมา เครือข่ายได้ทำตลาดเขียว เช่น การเปิดพื้นที่ตลาดในโรงพยาบาล จากนั้นก็ขายพื้นที่พื้นที่ทำงานไปยังพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ที่ อ.กบินทร์ ไปทำตลาดสีเขียว ที่ รพ.กบินทร์ ปีนี้เข้าปีที่ 2 มีโครงการอบรมเกษตรกรมาต่อเนื่องเป็นปีที่สอง

ความสำเร็จ

จากความสำเร็จจะดับเครือข่าย เมื่อหันมามองความสำเร็จของเกษตรกร ผู้นำเกษตรกรท่านหนึ่งเล่าว่าแรกๆ เปลี่ยนจากเคมีทำอินทรีย์แรก ๆ ทำแค่ 8 ไร่ จาก 50 กว่าไร่ เมื่อก่อนไม่ได้ทำเองทั้งหมด ก็ขายมาเรื่อยๆ ปี ปัจจุบันเป็นอินทรีย์ สวนผสมผสานและที่ปักด้วย 10 ไร่ แต่ไม่ได้ขอรับรองหรือปลูกผักที่หลากหลาย ปล่อย ๆ ไว้ เหมือนป่า พอมารับโครงการก็ปลูกไม้ผสมผสาน เมื่อก่อนมีแต่มะม่วงเป็นหลัก ปลูกทิ้งก็อยู่ แต่ไม่มีเงาะ ไม่มีกระท้อน ตอนนี้ร่วมเรียนรู้แล้วก็เปลี่ยน มีส้ม มีมะพร้าว อันไหนที่เกิดขึ้นเองง่าย ๆ ไม่ต้องจัดการ เมื่อก่อนมีกินก็กิน ไม่มีกินก็ออกไปซื้อตลาด ชีวิตเปลี่ยนไปก็อยู่ได้มาร่วมกิจกรรมและเรียนรู้ มีการออม มีเงินฝากออม มีแหล่งทุนลงทุนทำนา เมื่อก่อนเคยเอาขายทุนข้างนอกแต่เป็นข้าว ทำเสร็จก็ให้ข้าว จาก 8 ไร่ เปลี่ยนทั้งหมด 10 ปี ทดลองทำอินทรีย์ครั้งแรกปี 44 เข้าไปเรียนรู้กับกลุ่มปี 45 พอปี 50 ก็ทำอินทรีย์หมดประมาณ 10 ปี พอทำเอง เมื่อก่อนให้เช่า ปี 50 ไม่ให้เช่าทำเองหมดเลย

หรือที่แม่ปองแกนนำอีกคนหนึ่งเล่าว่า เมื่อก่อนใช้เคมีฉีดยาฆ่าหญ้า เป็นข้าวและภาพที่เห็นคนที่ใช้บางคนผิวหนังพอง และเป็นโรคเจ็บป่วย เขาบอกเกิดมาจากสารเคมี ถ้าใช้ไม่ระวัง แต่ก่อนมีนา 5 ไร่ ทำนาได้ปีละครั้ง เมื่อก่อนใช้น้ำฝน ยังไม่มีนาปรัง ทำนาได้ข้าวอย่างเดียว พอมารู้ตรงนี้เปลี่ยนจากที่นาเป็นที่สวนผสมผสาน ทำสวนมีกินทุกอย่างได้ตลอดทั้งปี ปลูกผัก ต้นไม้ กินหมุนเวียนได้ตลอดทั้งปี ถ้าทำได้ทำได้ครั้งเดียว เสร็จจากนั้นก็เข้าโรงงาน หางานข้างนอก ทำสวนอยู่ตรงนี้ไม่ต้องไปไหน มีงานให้ทำตลอดในสวนเรา ปลูกผัก ผลไม้ มีรายได้ตลอด จาก 5 ไร่ ใช้เวลา 13 ปี เริ่มเปลี่ยนหมดตั้งแต่ปีแรก

เมื่อพูดถึงจำนวนสมาชิกหลายยุค ตอนที่เริ่มโครงการ ช่วงแรก 5 ชุมชนกว่าจะมาขาย นี่เป็นรุ่นกลาง รุ่นแรกตายไปหลายคน รุ่นนี้หลัง 35 รุ่นที่ 1 คือ รุ่นยางแดง ปี 21-22 พี่เสนามาเป็นป่าไม้ที่นี่ รุ่นที่ 2 ประมาณ 28 บ้านเอื้อง ยังเป็นกรรมการชุดเดิมแต่มีการขยายพื้นที่ รุ่นที่ 3 ประมาณ 32 บางพะเนียงก็ขึ้นแล้ว 32 เริ่มมีผู้นำรุ่นกลาง

การบุกเบิกตลาดทางเลือก หรือตลาดสีเขียว ก็เป็นตัวอย่างความตื่นตัวและความสำรวจทุกวันพฤหัสบดี 5 รถจะไปส่งผักที่โรงพยาบาลสนามชัย ผอ.เป็นผู้บริโภค ซื้อข้าวเพื่อจัดเป็นของชำร่วย เวลาที่มีผู้ใหญ่มาตรวจงานโรงพยาบาลให้เอาข้าวกลุ่มไป จัดกระเช้า หมอรับผักเองสัปดาห์ละครั้ง คนในท้องถิ่นขยายมากขึ้น

แต่การขยายแบบนี้รู้สึกว่าจะไม่อยากจะขยายเยอะ หย่นตามเส้นทางรุดผ่าน กว่าจะถึงกรุงเทพฯ มีลูกค้าประจำที่หัวใจอินทรีย์แล้ว แต่มีคนต่อเข้ามาแต่อยู่นอกเส้นทางไม่สามารถ แต่บางคนรับ แต่มีนิสัยการกินผักที่ไม่ปรับตัว ต้องการผักจีน จะส่งผักอื่นให้กินก็ไม่ปรับ ไม่เรียนรู้ เราจะส่งเป็นช่วงของผัก เช่นมีผักจีน ลูกค้าชอบก็จัดให้ แต่พอหมดช่วงนี้

มาถึงวันนี้ เครือข่ายสามารถขยายพื้นที่การผลิตปีนี้ได้เป็น 6,000 กว่าไร่ ครอบคลุม 4 จังหวัด 7-8 อำเภอ โครงสร้างการทำงานเป็นเกษตรทางเลือกภายใต้เครือข่ายจะมีทั้งงานที่ส่งเสริมเรื่องเกษตรอินทรีย์และเรื่องออมทรัพย์ใช้กระบวนการพัฒนา บริหารกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีการควบคุมการผลิตภายในตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มีฝ่ายจัดการผลผลิต เรื่องตรวจสอบข้าว

ทิศทางของเครือข่ายฯ มุ่งส่งเสริมให้สมาชิกปรับเปลี่ยนระบบเกษตรเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน และสร้างให้เกิดความมั่นคงทางอาหารมีรายได้ พื้นฟูรักษาสภาพแวดล้อมและเรื่องรักษาพันธุกรรมท้องถิ่น

รูปแบบการทำงานของกลุ่มเน้นพึ่งพาตนเองบนฐานการผลิตภาคเกษตร ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ สร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร และรายได้ เพิ่มขึ้นมาคือระบบการผลิตลดปัญหาโรครื้อน ลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีกิจกรรมระดมทุนช่วยเหลือกันภายใน เน้นการพัฒนาองค์กรชุมชนที่เป็นต้นแบบในการขยายงาน พัฒนาคั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำตั้งแต่ระบบการส่งเสริมให้ผลิตได้ จนถึงการสามารถจัดการตลาดผลผลิตในระบบกลุ่ม ส่วนระบบควบคุมภายในถ้าเป็นระบบมาตรฐานรับรองเกษตรอินทรีย์จะมีองค์ประกอบหลักสองเรื่องคือการมีคณะกรรมการตรวจฟาร์ม

เครือข่ายฯ ยังส่งเสริมพืชผักพื้นบ้าน คุณสมบัติเป็นผักที่ชาวบ้านนิยมกินเอง มีการหมุนเวียนให้สามารถกินได้ตามฤดูกาลที่หลากหลาย ปลูกพืชผักที่ปลูกครั้งเดียวและประหยัดต้นทุน แต่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้นาน ช่วยประหยัดแรงงาน เป็นพืชที่มีความเหมาะสมกับนิเวศ ผักพื้นบ้านที่ปลูกในแปลงประมาณ 200 กว่าชนิด และขึ้นทะเบียนขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว 115 ชนิด แต่เวลาขายในตลาดก็จะมีหมุนเวียน ต่อครั้งที่ไปถ้าอย่างตลาดนัดสีเขียวก็จะอยู่ประมาณ 70 ชนิดผัก ตามฤดูกาล เคยนับมากที่สุดประมาณ 70 รายการที่ไปในตลาดครั้งหนึ่ง คือผักแต่ละชนิดหมุนเวียน

ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญที่สุดที่เกื้อหนุนเครือข่ายทุกคนยืนยั่นคือ พลังของการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมมือกันขับเคลื่อนอย่างแข็งขัน โดยมีแรงสนับสนุนจากนักพัฒนาเอกชน กลุ่มประชาสังคมต่างๆ จนทำให้พวกเขาสามารถสร้างพื้นที่ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของตนเองได้อย่างสง่างาม

ทิศทางแห่งความเชื่อมั่น

“เราเชื่อว่าเกษตรกรทุกคนมีความรู้ เพียงแต่ว่ารู้นั้นไม่ได้แบ่งปันกัน ขณะเดียวกันในแง่ของการเอาใจทย์หรือปัญหาที่เจอมาเป็นหัวข้อในการสร้างความรู้จากการทดลองจริงในแปลง หรือมีแปลงในตรงกลางที่จะเป็นห้องเรียนสร้างความรู้ด้วยกัน เสร็จแล้วเอาความรู้ในแปลง โรงเรียนกลับไปทดสอบปฏิบัติกันที่บ้าน และสรุปเป็นความรู้ทำให้ต่อยอดสร้างความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมารับมือ”

นี่คือคำยืนยันถึงหลักการ วิธีคิดอันแน่วแน่ของคุณนันทวัน และพี่น้องเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ว่าความสำเร็จของพวกเขาจากการพึ่งตนเองด้วยฐานความรู้ และใช้กระบวนการเรียนรู้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มหรือเครือข่ายในการพัฒนาการผลิต

จากการผลิตก้าวสู่การสร้างตลาด และการสร้างการยอมรับทางสังคม จนปัจจุบันผลิตภัณฑ์อาหารของเครือข่ายฯ เช่น ข้าว พืชผัก ถั่วเป็นที่ยอมรับจากผู้บริโภคและหน่วยงานต่างๆ ที่ให้ความเชื่อมั่นในคุณภาพความปลอดภัยของอาหาร อันหมายถึงความเชื่อมั่น สนับสนุนต่อวิถีเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรอินทรีย์แห่งจะเชิงเทราด้วย

พวกเขาไม่เพียงผลิตอาหารที่ดีเพื่อผู้บริโภคได้บริโภค แต่เครือข่ายฯ ยังมีบทบาทการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นนโยบายหลายเรื่อง เช่น การร่วมปกป้องพื้นที่อาหารจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน การสร้างเครือข่ายปกป้องลุ่มน้ำบางปะกงที่กำลังเผชิญผลกระทบโครงการพัฒนา นอกจากนี้พวกเขายังเป็นกลุ่มหลักในการผลักดันนโยบายเกษตรยั่งยืน การคัดค้านไม่ให้มีการอนุญาตปลูกพืชจีเอ็มโอ และอื่นๆ

คุณนันทวัน และแกนนำวิเคราะห์กันว่ามีหลายปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร หนึ่งในนั้นคือเรื่องสารเคมีอันตรายที่ทำให้มีการส่งอย่างเสรี เกษตรอินทรีย์เป็นพื้นที่ไม่ถึง 1% ของประเทศไทย มีผลทำให้โจทย์เรื่องอาหารปลอดภัยเป็นประเด็นสำคัญ ขณะนี้ถ้าผู้บริโภคใส่ใจ เราคิดว่า 1% ขณะนี้อีก 5-10 ปีข้างหน้า ที่เรามองภาครัฐและพยายามขยายองค์ความรู้ต้นแบบที่เราสามารถตอบโจทย์ 2 โจทย์ไปด้วยกันคือเรื่องความรู้ของเกษตรกรอินทรีย์ว่าทำได้จริง

การเสริมสร้างเกษตรกรควรต้องมีการส่งเสริมขยายผลเกษตรกรอินทรีย์และขยายผลสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร ผู้ผลิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย อยู่ในฐานทรัพยากรความหลากหลาย พืชพื้นบ้านมีความรู้ในการกิน เป็นฐานที่เชื่อมกันหมด ถ้าไม่ทำให้เติบโตแข็งแรงหมายถึงฐานทรัพยากรเหล่านี้มีโอกาสที่จะ

ถูกทำลายถูกรบกวนจากการเจริญเติบโตของเกษตรกรรายย่อยที่จะรักษาฐานที่ดิน การผลิตอาหารของตัวเอง
เลี้ยงครอบครัว ชุมชน และสังคมก็ไม่สามารถเดินหน้า

สังคมขณะนี้ยังสับสนเรื่องเกษตรอินทรีย์ ผู้บริโภคไม่รู้ว่าอาหารปลอดภัยคืออะไร เกษตรอินทรีย์คือ
อะไร ทำให้อาหารที่ผลิตในระบบเคมี บอกว่าปลอดภัยกับผู้บริโภค กระบวนการแล้วไม่มีการควบคุมดูแล
เพียงแค่ใช้มาตรฐานมาติด การบังคับติดเกษตรอินทรีย์ไม่จำเป็น สร้างอุปสรรคเหล่านี้แล้วทำให้กลุ่มที่กำลัง
เติบโต เพราะต้องเจอ

แม้ว่าหนทางข้างหน้ายังมีอุปสรรคอยู่ไม่น้อย แต่ด้วยพลังของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จะเชิงเทราได้
สร้างบทเรียนให้สังคมตระหนักถึงสิทธิเกษตรกรที่จะมีความมั่นคงอาหาร สิทธิผู้บริโภคที่จะได้รับอาหาร
ปลอดภัย สิทธิชุมชนที่จะปกป้องฐานทรัพยากรธรรมชาติ และสิทธิพลเมืองที่ตื่นตัวสร้างสรรค์ประชาธิปไตย
จากรากหญ้า ก้าวต่อไปสังคมควรใช้บทเรียนของเครือข่ายฯ ร่วมขับเคลื่อนให้เกิดเครือข่ายกว้างขวางไปทั่ว
ประเทศไทยให้เป็นสังคมแห่งความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหารตลอดห่วงโซ่ บนฐานเกษตรกร ชุมชน
ผู้บริโภคอย่างแท้จริง

2. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ¹

จังหวัดอำนาจเจริญมีพื้นที่ทั้งสิ้นจำนวน 19,795,780 ไร่ ซึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรกรรม 937,692 ไร่ คิดเป็น 47 % ของพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะกับการเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ 105 และข้าวพันธุ์พื้นเมืองท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี มีเมื่อดินและอากาศที่เหมาะสมกระจายไปเกือบทุกพื้นที่ ตอนกลางวันแดดจะร้อนให้แสงอัลตราไวโอเลตให้ข้าวเจริญเติบโตได้ดี ตกบ่ายตะวันตกล้อยอากาศจะเย็นลง ลมโปร่งพัดถ่ายเทหมุนเวียนไม่อบอ้าว ซึ่งลักษณะเช่นนี้ชาวบ้านในท้องถิ่นบอกว่าในช่วง “ตะวันอ้อมข้าว” กลางคืนอากาศเย็นลมนิ่งรับความชุ่มชื้นที่ถ่ายเทโดยธรรมชาติจากแอ่งลุ่มน้ำโขงชายแดนไทย-ลาว บรรยากาศเช่นนี้ช่วยให้ต้นข้าวเจริญเติบโตสมบูรณ์ แข็งแรง ด้านทานต่อโรค น้ำในเมล็ดข้าวจะเหนียว ช่วงเวลาที่ต้นข้าวเริ่มสะสมความหอมมีระยะเวลาที่ยาวนาน โดยเฉพาะพันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 และพันธุ์ข้าว กข. 15

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ มีเป้าประสงค์ร่วมกันของเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายข้าวอินทรีย์ในการผลิต การแปรรูปและการตลาด อีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนเพื่อเพิ่มผลิต โดยเครือข่ายได้มีโครงการ “เกษตรอินทรีย์ วิถีพอเพียง” ตามแนวทางพระราชดำริปรัชญาพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันเครือข่ายมีสมาชิก 425 ราย ในพื้นที่ 36 หมู่บ้าน 16 ตำบล และ 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอหัวตะพาน อำเภอลืออำนาจ อำเภอพนา อำเภอปทุมราชวงศา และอำเภอเสนานิคม จังหวัดอำนาจเจริญ มีพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์และทำเกษตรระบบอินทรีย์ 10,344 ไร่ ข้าวอินทรีย์ได้ผ่านการรับรองมาตรฐานอินทรีย์จำนวน 2,834 ตัน (ข้อมูล; สำนักงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ , วันที่ 10 ต.ค. 2559)

จากการที่จังหวัดอำนาจเจริญมีสภาพพื้นที่และภูมิอากาศเหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม ที่ผ่านมาในอดีตการทำเกษตรทำนาข้าว ปลูกปอ และมันสำปะหลัง มีการใช้สารเคมีเข้ามาใช้ทำเกษตรกรรม ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำการเกษตรเปลี่ยนไป เป็นจุดปรับเปลี่ยนของเกษตรกรที่เข้าร่วมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ ผ่านมาตามช่วงเวลาและสถานการณ์กล่าวได้คือ

¹ สรุจากเวทีพูดคุยแกนนำและคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ 14 ต.ค. 2559

ในช่วงปีพ.ศ. 2530 - 2537 เกษตรกรสังเกตสภาพดินที่ใช้ทำเกษตรกรรมเสื่อมโทรมลง จากการใช้สารเคมีในระบบเกษตรกรรม ทั้งปุ๋ยเคมีบำรุงพืช สารเคมีกำจัดวัชพืชและสารเคมีกำจัดโรคแมลง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2537 สารเคมีเข้ามาระบาดหนักในการทำเกษตรกรรม มีการปนเปื้อนสารเคมีในแหล่งน้ำ ปลาธรรมชาติติดโรคและตาย ห่วงโซ่อาหารคนในท้องถิ่นถูกทำลาย ระบบนิเวศสภาพแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม เกษตรกรมีปัญหาด้านสุขภาพเป็นโรคเรื้อรังที่เกิดจากการทำเกษตรกรรม

จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2541 – 2542 เกษตรกร 3 รายของบ้านหนองตาไถ่ ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจากการเกษตรกรรมที่ใช้สารเคมี และปัญหาการเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ ผลผลิตข้าวได้ลดน้อยลงกว่าเดิม จึงเริ่มปลูกผักปลอดสารพิษหลังจากการเก็บเกี่ยวผลิตข้าวในนา ได้นำผลผลิตผักปลอดสารไปขายส่งในตลาดจังหวัดอำนาจเจริญ ผลผลิตผักปลอดสารไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า และเกษตรกรในชุมชนเห็นความต้องการบริโภคผักปลอดสารมากขึ้นของลูกค้าในตลาด และกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารมีรายได้เสริมหลังจากฤดูทำนา จึงได้มีเกษตรกรในชุมชนหันมาทำผักปลอดสารเพิ่มเป็น 30 ราย ได้ผลผลิตผักปลอดสารเป็นจำนวนมากจึงมีแม่ค้าเข้ามารับซื้อถึงในหมู่บ้านเพื่อเอาไปขายต่อที่ตลาดอำนาจเจริญ ในปีพ.ศ.2542 เกษตรจังหวัดอำนาจเจริญได้เข้ามาส่งเสริมเกษตรกรกลุ่มที่ปลูกผักปลอดสารอยู่แล้วจำนวน 13 ราย โดยให้ความรู้การปลูกผักปลอดสารเคมีเพิ่มเติม และสนับสนุนอุปกรณ์ (ตาข่ายมุ้ง)ในการทำเพาะปลูกผักปลอดสาร จนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ทำผักปลอดสารประสบความสำเร็จในการทำผักปลอดสาร เป็นแหล่งปลูกผักรายใหญ่ของจังหวัดอำนาจเจริญ และสมาชิกกลุ่มมีความชำนาญและประสบการณ์ที่ถ่ายทอดไปสู่บ้านใกล้เคียงอื่นๆ และสมาชิกมีชื่อเสียงให้แปลงผักเป็นที่ศึกษาดูงานของกลุ่มคนสนใจในการทำเกษตรปลอดสาร ในขณะนั้นสมาชิกกลุ่มทำผักปลอดสารก็เริ่มหันมาทำนาข้าวอินทรีย์ควบคู่กันไปด้วย

ปีพ.ศ. 2547 – 2548 กลุ่มเกษตรกรที่ทำข้าวอินทรีย์ (ข้าวหอมมะลิ 105) ได้รับมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice) จากกรมวิชาการเกษตร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช) ทำให้ผลผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกมีความต้องการของตลาด จึงได้ร่วมมือกับเครือข่ายข้าวอินทรีย์น้ำอ้อม จังหวัดยโสธรทำตลาดข้าวอินทรีย์ร่วมกัน ช่วงปีพ.ศ. 2548 ทางเกษตรจังหวัดมีแนวทางสนับสนุนกลุ่มสมาชิกทำข้าวอินทรีย์และกลุ่มปลูกผักอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังใช้สมาชิกของกลุ่มเป็นวิทยากรและใช้แปลงเกษตรอินทรีย์สำหรับการศึกษาดูงาน ขยายผลส่งเสริมเกษตรกรให้ทำนาข้าวอินทรีย์ทั่วจังหวัดอำนาจเจริญ มีการสนับสนุนให้ทำนาข้าวอินทรีย์พันธุ์ ข้าว กข 15 ข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวหอมมะลิแดง ข้าวเหนียว กข 6 และข้าวเหนียวสันป่าตอง และจัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ชุมชนตามมาด้วย จนกลุ่มเกษตรกรข้าวอินทรีย์ได้ขอรับ

ตรวจมาตรฐานรับรอง ผ่านมาตรฐาน GAP ของกรมการข้าว มาตรฐาน CERES / NOP และ EU มาตรฐานสากลจากประเทศเยอรมัน

ปีพ.ศ. 2550 – 2552 เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ มีการนำเรื่องเกษตรอินทรีย์ไปขายผลในจังหวัดอำนาจเจริญ มีสมาชิกเข้ามาทำเกษตรอินทรีย์ จำนวน 2,000 กว่าราย กระจายออกไป 36 หมู่บ้าน 16 ตำบล 6 อำเภอ ประกอบไปด้วย อำเภอเมือง อำเภอหัวตะพาน อำเภอลืออำนาจ อำเภอพนา อำเภอปทุมราชวงศา และอำเภอเสนานิคม ของจังหวัดอำนาจเจริญ มีพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์จำนวน 30,000 – 40,000 ไร่ ขายข้าวอินทรีย์ได้ประมาณเดือนละ 2 คันรถสิบล้อ รายจำนวน 40 ตัน จากความร่วมมือของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญขยายเครือข่ายมีเกษตรกรเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น แคนนำในระดับตำบลใช้วิธีการขยายผลคือ 1:3:5 คือ มีแกนนำตำบล 1 คน ไปขยายผลหาแกนนำเกษตรอินทรีย์อีก 3 คน และแกนนำเกษตรอินทรีย์แต่ละคนไปขยายผลส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์คนละ 5 ราย และสมาชิกแกนนำเกษตรอินทรีย์ยังได้แบ่งบทบาทหน้าที่ร่วมกันขยายหาสมาชิกส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ และร่วมกับตรวจแปลงเกษตรอินทรีย์ ในปีพ.ศ.2551 เกษตรกรจังหวัดอำนาจเจริญจึงได้รวมตัวกันเพื่อขับเคลื่อนการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน ไปจดทะเบียนตาม พรบ.วิสาหกิจชุมชน ภายใต้อำนาจ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ

ปีพ.ศ. 2554 – 2555 เนื่องด้วยรัฐบาลในขณะนั้นดำเนินนโยบายการประกันราคาผลผลิตด้วยวิธีการจำนำข้าวทำให้สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์บางส่วนเปลี่ยนวิธีการทำนาข้าวโดยใช้สารเคมี เพื่อเร่งผลผลิตตามนโยบายความต้องการราคาผลผลิตข้าวเร็วขึ้น เกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตข้าวจำนำไม่ได้ ราคาข้าวตกต่ำผลผลิตข้าวล้นตลาดและสร้างปัญหานี้สินแก่เกษตรกรทั่วไป สมาชิกเกษตรกรอินทรีย์จึงได้ร่วมกันหาทางออกโดยร่วมมือกับเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์น้ำอ้อมจังหวัดยโสธร และร้านข้าวหอมจังหวัดสุรินทร์ ร่วมกันหาตลาดข้าวเพื่อระบายข้าวให้แก่กลุ่มสมาชิก นอกจากนี้เกษตรกรที่ประสบปัญหาจากนโยบายรับจำนำข้าว และเกษตรกรที่มีความมั่นคง มั่นใจในวิถีเกษตรอินทรีย์จึงได้รวมตัวกันอีกครั้ง ก่อปรกับพัฒนายุทธศาสตร์การขับเคลื่อนธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญสู่เมืองธรรมเกษตรในปีพ.ศ.2555 เป็นต้นมา

ปีพ.ศ.2557 ถึงปัจจุบัน สมาชิกเกษตรกรเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญได้รวมตัวกันใหม่ทำนาข้าวอินทรีย์จำนวน 292 รายใน 5 อำเภอ และยื่นขอตรวจรับรองมาตรฐาน CERES NOP และ EU มาตรฐานสากลจากประเทศเยอรมัน ในปีพ.ศ.2558 สมาชิกสามารถผลผลิตข้าวสารอินทรีย์ได้ประมาณ 400 ตัน ส่งขายทั้งในและต่างประเทศที่ได้รับรองมาตรฐาน ปีพ.ศ. 2559 ปัจจุบันสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

เกษตรอินทรีย์ มีสมาชิกจำนวน 425 ราย พื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์จำนวน 10,344 ไร่ ข้าวที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน จำนวน 2,834 ตัน เครือข่ายได้ขายข้าวให้กับบริษัทในประเทศไทยส่งไปขายต่อในตลาด ประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสิงคโปร์ เป็นต้น

จุดปรับเปลี่ยนการเกษตรแลนาข้าวอินทรีย์ของสมาชิกเครือข่าย

- มีสารเคมีเข้ามาละเมิดในการทำเกษตรกรรมและทำนา เพื่อใช้สารเคมีในการบำรุงผลผลิต กำจัดวัชพืชและ โรคแมลงต่างๆ ส่งผลให้ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมโดนทำลายเสื่อมโทรมลง สารเคมีปนเปื้อนในดินและแหล่งน้ำธรรมชาติ ยังมีแนวโน้มสูงขึ้น ระบบห่วงโซ่อาหารในธรรมชาติโดนทำลาย ปลอดภัยโรคและตาย พืชผักท้องถิ่นตามธรรมชาติหายไปและคนไม่กล้า เก็บมาบริโภค เกษตรกรมีปัญหาดูสุขภาพเป็นโรคเรื้อรังจากการทำเกษตรกรรม (ปีพ.ศ.2536 – 2537)
- ตลาดสินค้าอินทรีย์ ผลผลิตอินทรีย์สร้างรายได้ให้เกษตรกรเป็นอย่างดี เกษตรกรมีแรงจูงใจ ทางด้านรายได้ที่ดีเหมาะต่อระบบการผลิต สมาชิกได้รับผลส่วนต่างจากการขายข้าวอินทรีย์ ซึ่งราคามีความต่างกับข้าวปกติเป็นอย่างมาก คุณภาพชีวิตเกษตรกรดีขึ้น รวมทั้งสุขภาพร่างกาย
- ผลจากราคาข้าวปกติทั่วไปตกต่ำ ค่าข้าวที่ผลิตด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ราคาดีและตลาดยังมีความต้องการสูงจากผู้บริโภครักษาสุขภาพ
- ผลผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกได้ขึ้นและผ่านการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ ทั้งในและต่างประเทศ ได้รับเครื่องหมายระบบการค้าที่เป็นธรรม(Fair trade) เครือข่ายมีการรับซื้อข้าวอินทรีย์ของสมาชิกที่ผ่านมาตรฐานอินทรีย์ ซื้อในราคาประกันกิโลกรัมละ 14 บาท

จุดแข็งและความสำเร็จของเครือข่าย

- สภาพพื้นที่และระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นพื้นที่เหมาะสมแก่การทำนาข้าวและเกษตรกรรม
- มีสมาชิกเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการเกษตรอินทรีย์และทำนาอินทรีย์ ที่สามารถเป็นแหล่งให้ความรู้และแปลงเกษตรกรรมเป็นที่ศึกษาดูงาน แก่เกษตรกรที่สนใจ

- แกนนำมีความคุ้นเคยกันผ่านการทำงานจากโครงการชิป มีการเกาะเกี่ยวช่วยเหลือเอื้อเพื่อการ ทำงานร่วมกัน สมาชิกทุกคนเป็นแกนนำ ไม่มีการช่วงชิงการนำ แกนนำมีความสัมพันธ์กับ สมาชิกทั้งในระดับชุมชน ระดับตำบล และระดับจังหวัด ผ่านการขับเคลื่อนร่วมกับสภาองค์กร ชุมชน และเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ
- สมาชิกแกนนำของเครือข่ายมีการประชุมแลกเปลี่ยนทุกปี ในการประเมินสถานการณ์ วิเคราะห์สังเคราะห์ถอดบทเรียนร่วมกัน
- การทำงานของเครือข่ายทำงานเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นร่วมกันกับเครือข่ายและภาคอื่นๆ ทำให้ เกิดพลังในการขับเคลื่อนและพลังอำนาจในการเจรจาต่อรอง จนประกาศธรรมนูญจังหวัด เป็น เมืองธรรมเกษตร (วันที่ 6 มี.ค. 2558)
- มีการจดทะเบียนเครือข่ายถูกต้องตาม พรบ.วิสาหกิจชุมชน ในชื่อเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ มีวัตถุประสงค์เป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็ง ให้แก่เครือข่ายชาวอินทรีย์ในการผลิต การแปรรูปและการตลาด มีคณะกรรมการขึ้นมาบริหาร จัดการที่ชัดเจน โดยให้สมาชิกคัดเลือกคณะกรรมการมาจากแกนนำระดับอำเภอ 13 คน เป็น คณะกรรมการบริหาร มีการแบ่งโครงสร้างการบริหารออกเป็นฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย ฝ่าย ประชาสัมพันธ์ ฝ่ายสำรวจและข้อมูล ฝ่ายส่งเสริมผลิตเกษตรระบบอินทรีย์ ฝ่ายติดตาม ประเมินผล ฝ่ายสิ่งแวดล้อม และฝ่ายการตลาดและระบบการค้าที่เป็นธรรม(Fair trade) อีกทั้ง ประสานการทำงานกับภาคหน่วยงานภาครัฐและภาคีความร่วมมืออื่น จนเกิดการยอมรับ เครือข่ายในระดับจังหวัด และยังได้ร่วมกันผลักดันแผนจังหวัดเกษตรอินทรีย์และงบประมาณ ลงมาดำเนินงาน
- เครือข่ายมีระบบการรับสมัครสมาชิกที่ชัดเจนกระจายครอบคลุมทุกอำเภอของจังหวัด อำนาจเจริญ และมีแปลงทำเกษตรกรรมอินทรีย์ที่ชัดเจนของสมาชิก สามารถวางแผนระบบ การผลิตข้าวอินทรีย์ร่วมกัน วางแผนการตลาดเพื่อกระจายผลผลิตข้าวอินทรีย์ จุดสำคัญอีก อย่างหนึ่งของเครือข่ายคือผลผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกในเครือข่ายได้รับรองมาตรฐาน อินทรีย์ทั้งในและต่างประเทศ เป็นที่ต้องการของตลาดสินค้าอินทรีย์ ผลผลิตข้าวอินทรีย์ของ สมาชิกได้รับการระบายสู่ตลาดไม่มีผลผลิตตกค้าง สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกเป็นอย่างดี

ข้อจำกัดปัญหาเครือข่าย

- นโยบายโครงการ และกลไกของภาครัฐ ทำให้ฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นเสื่อมโทรม ส่งผลให้ห่วงโซาอาหารของชุมชนหายไป รัฐมีนโยบายที่มุ่งเน้นมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารและเกษตรกรขาดความมั่นคง เช่น โครงการรับจำนำข้าว การผลิตที่มุ่งเน้นแต่ด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมพืชพาณิชย์เชิงเดี่ยว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา มีการนำสารเคมีมาใช้ในการกระบวนการผลิต พื้นที่อาหารพื้นที่เกษตรกรรมอินทรีย์ลดลงขาดพื้นที่ความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น
- ผลผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกหลุดมือไปสู่กลุ่มพ่อค้าคนกลาง ขาดความสามารถกำหนดกลไกทางการตลาด
- การทำเกษตรระบบอินทรีย์สมาชิกบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจและการยอมรับของครอบครัว
- การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐมุ่งเน้นปริมาณจำนวนสมาชิกและพื้นที่เกษตรกรรม มากกว่าส่งเสริมพัฒนาด้านความรู้ และยังสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพปนเปื้อนสารเคมีมาให้

การพัฒนาของกลุ่มเกษตรอินทรีย์และข้าวอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ ผ่านมากกว่า 20 กว่าปี เป็นการปรับเปลี่ยนจากตัวเกษตรกรเอง จากสภาพสิ่งแวดล้อม จากกลไกการตลาด ตลอดจนการเข้าสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนพัฒนาเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ ได้รับความร่วมมือและสนับสนุนการทำงานหลายบทบาทร่วมกันเป็นภาคีความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม กล่าวได้คือ

- เกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ เข้ามามีบทบาทสนับสนุนให้ความรู้ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์และข้าวอินทรีย์ พร้อมทั้งสนับสนุนวัสดุการทำเกษตรอินทรีย์ค่าเช่ามุ้ง เมล็ดพันธุ์ข้าว
- พาณิชย์จังหวัดอำนาจเจริญ เข้ามาช่วยเหลือการประชาสัมพันธ์ และกระจายสินค้าผลผลิตข้าวอินทรีย์ มีโครงการผูกปิ่นโตข้าว เป็นการขายให้ให้แก่กลุ่มผู้บริโภคสุขภาพในเมือง โรงแรม เป็นต้น

- กรมส่งเสริมการเกษตร เข้ามาประสานสนับสนุนการยื่นขอรับรองมาตรฐานอินทรีย์ (มกท.) และการจดทะเบียนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ
- ผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจเจริญ เข้ามาสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ ความเข้มแข็งของกลุ่มเครือข่าย ผลักดันนโยบายเกษตรอินทรีย์สู่แผนจังหวัดและสนับสนุนงบประมาณ
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ (อบจ.) สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายทั้งการประชุมอบรม ค่าอาหารและค่ายานพาหนะ พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์สินค้าอินทรีย์และข้าวอินทรีย์ของกลุ่ม
- องค์กรที่สมาชิกเครือข่ายรับของมาตรฐานอินทรีย์คือ CERES NOP และ EU มาตรฐานสากลจากประเทศเยอรมัน ระบบการค้าที่เป็นธรรม (Fair trade) เข้ามาเกี่ยวข้องสนับสนุนรับรองแปลงและผลผลิตอินทรีย์ของสมาชิก และเป็นตลาดรับผลผลิตสินค้าอินทรีย์และข้าวอินทรีย์
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) เข้ามาสนับสนุนความเข้มแข็งของเครือข่าย ผ่านสภาองค์กรชุมชนตำบล เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ ผ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย จัดทำข้อมูล สัมภาษณ์สรุปบทเรียน และขับเคลื่อนธรรมนูญจังหวัดอำนาจเจริญ
- มูลนิธิสุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) เข้ามาสนับสนุนการจัดทำข้อมูลและการจัดเวทีนโยบายสาธารณะ ผ่านกระบวนการขับเคลื่อนผลักดันยุทธศาสตร์ธรรมนูญจังหวัดประชาชนคนอำนาจเจริญสู่เมืองธรรมเกษตร
- ภาคประชาสังคมจังหวัดอำนาจเจริญ เครือข่ายข้าวอินทรีย์น้ำอ้อมจังหวัดยโสธร และร้านข้าวหอมจังหวัดสุรินทร์ เข้ามาสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายศึกษาและแลกเปลี่ยนดูงาน ส่งเสริมความเข้มแข็งของเครือข่าย ตลอดจนการตลาดระบายสินค้าอินทรีย์และข้าวอินทรีย์ของสมาชิกเครือข่าย

การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ ทางเครือข่ายยังมีแนวทางความต้องการยกระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย ทั้งด้านความเข้มแข็งและศักยภาพของกลุ่มสมาชิก ระบบการผลิตข้าวอินทรีย์และสินค้าอินทรีย์ ระบบการค้าที่เป็นธรรม สู่จังหวัดเมืองแห่งอาหารใน

ภายภาคหน้าโดยทำเกษตรอินทรีย์มีความปลอดภัย ปลอดภัยสารเคมี และมีอากาศบริสุทธิ์ จึงได้ร่วมกันสร้างแนวทางการทำงานต่อของเครือข่าย คือ

- การประสานทำงานร่วมกับภาครัฐที่เกี่ยวข้องในจังหวัดอำนาจเจริญ ผลักดันจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดและนำแผนการทำเกษตรระบบอินทรีย์ไปสู่แผนปฏิบัติในพื้นที่
- ปีพ.ศ. 2560 ร่วมกับอุตสาหกรรมจังหวัดติดตามงบประมาณมาดำเนินการสร้างโรงสีข้าวอินทรีย์
- การพัฒนาสร้างแบรนด์สินค้าอินทรีย์สำหรับเครือข่าย
- จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับผู้บริโภครวมและผู้ผลิตสมาชิกเครือข่าย โดยนำผู้บริโภครวมจากโครงการผูกปิ่นโตข้าวที่พาณิชย์จังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ มีกลุ่มคนในเมืองที่รักษาสุขภาพและโรงแรมที่รับข้าวอินทรีย์ของเครือข่าย ลงเยี่ยมเยียนแปลงเกษตรกรรมและพูดคุยกับสมาชิกเครือข่ายในพื้นที่
- การขยายสมาชิกเครือข่ายเพิ่ม โดยใช้แกนนำของเครือข่ายไปขยายผลสู่เครือข่ายให้เข้ามาเรียนรู้ ทางเครือข่ายให้ความรู้การทำเกษตรระบบอินทรีย์ ลงศึกษาแปลงของสมาชิกที่ประสบความสำเร็จ และศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนนอกพื้นที่ และส่งเสริมรายครอบครัวของสมาชิกให้พ่อแม่ลูกทำเกษตรระบบอินทรีย์ร่วมกัน ปลูกผักไว้กินเอง และปลูกผักหลังฤดูการทำนา
- การพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก ส่งเสริมด้านสุขภาพแก่สมาชิกเครือข่ายบริการเจาะเลือดหาสารพิษสารเคมีตกค้างในเลือด และให้ความรู้เฝ้าระวังโรคที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรกรรม ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น หาช่องทางการตลาดให้สมาชิกขายข้าวได้เพิ่มขึ้น และลดต้นทุนการผลิตปลูกข้าวอินทรีย์ มีการรวมกลุ่มทำปุ๋ยร่วมกันของสมาชิกแต่ละบ้าน
- จัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ชุมชน และโรงสีข้าวอินทรีย์ของเครือข่าย
- พื้นฟูรักษาระบบนิเวศทางกายภาพในแปลงเกษตรกรรม ส่งเสริมการปรับปรุงดินให้สมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก รักษาระบบนิเวศในแปลงนาให้ทรัพยากรสัตว์น้ำจำพวก ปลา กบ เขียด หอย ปู กลับคืนมารวมทั้งเตาสาหร่ายน้ำจืด

สิ่งที่เราได้เรียนรู้จากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการที่เกษตรกรเจอวิกฤตของการทำเกษตรแบบเดิมที่ต้องใช้สารเคมีในระบบการผลิต ถึงแควดล้อมเปลี่ยนไปจากสภาพเดิมมีความเสื่อมโทรม เกษตรกรมีปัญหาด้านสุขภาพจากระบบการทำเกษตรกรรม กลไกตลาดราคาผลิิตจาเกษตรไม่แน่นอนตกต่ำ พื้นที่ผลิตอาหารของชุมชนถูกคุกคาม ชีวิตของเกษตรกรไม่มีความมั่นคง เกษตรกรและสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ หาทางออกด้วยการร่วมกลุ่มถ่ายทอดความรู้การทำเกษตรระบบอินทรีย์ สร้างตลาดผลผลิตสินค้าอินทรีย์ จนกลุ่มเครือข่ายเกิดการยอมรับในระดับจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลักดันงานเกษตรอินทรีย์สู่แผนพัฒนาจังหวัดจังหวัดอำนาจเจริญ สมาชิกเครือข่ายขยายตัวไปทั่วจังหวัดอำนาจเจริญ สร้างระบบเศรษฐกิจของจังหวัดที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ผลิตอาหารเกษตรกรสมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หากสิ่งที่กล่าวมาในเบื้องต้นเป็นความตระหนักถึงความมั่นคงทางอาหารและอาหารปลอดภัยของจังหวัดอำนาจเจริญจึงมีความร่วมมือกับหลายภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และสมาชิกเครือข่าย เป็นพื้นที่ศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระดับแปลง ระดับกลุ่มเครือข่าย และระดับนโยบาย ตามแนวทางพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

3. โครงการพัฒนาอาหารปลอดภัยต่อสุขภาพด้วยระบบอินทรีย์ นครปฐม (สามพรานโมเดล)²

พื้นที่อำเภอสามพรานเป็นพื้นที่เพาะปลูกและจำหน่ายผลไม้ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ และยังมี “สวนสามพราน” เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การเกษตรกรรมผลผลิตมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ แต่จากสื่อโฆษณาทำให้เกษตรกรต้องการเพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิต ให้ได้มากๆ ทำให้เกิดมีการใช้สารเคมีในระบบการผลิตกันอย่างแพร่หลาย ส่งผลอีกทั้งต้นทุนการผลิตก็สูงตาม จึงเกิดปัญหาตามมา ทั้งรายได้ของเกษตรกรที่ลดลงจากกลไกราคาตลาด เกษตรกรเกิดหนี้สิน มีปัญหาด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เปลี่ยนแปลงเสื่อมโทรมลง

สืบจากกระแสอาหารปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ ทำให้ผู้บริโภคตื่นตัว มีความต้องการอาหารที่ปลอดภัยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการทำเกษตรอินทรีย์เป็นการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ ผลผลิตเกษตรอินทรีย์จึงมีความปลอดภัยจากสารเคมีตกค้าง มีความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และยังเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งดิน และน้ำ เนื่องจากการทำเกษตรที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืชและโรคแมลง หรือฮอร์โมน และสารเคมีทุกชนิด โดยจะใช้อินทรีย์วัตถุ อย่างปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก รวมถึงปุ๋ยคอกบำรุงให้พืชแข็งแรง มีความต้านทานต่อโรคพืชและแมลง

โรงแรมสามพรานรีเวอร์ไซด์ เล็งเห็นจุดขายช่องทางธุรกิจ การท่องเที่ยว ได้มุ่งหน้าเป็นองค์กรธุรกิจท่องเที่ยวต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย ในระดับสากลมาตั้งแต่ปี 2549 โดยมีการปรับสวนผัก ผลไม้บริเวณที่ดินฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำให้เป็นสวนพืชผักและสมุนไพรอินทรีย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวข้ามฟากไปเรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์ และสามารถเก็บผักต่างๆ มาปรุงเป็นอาหารทานกันสดๆ ทำให้สถานที่แห่งนี้ได้รับการรับรองระดับสากล จนได้นับ Green Globe Certificate (Earth Check) ในปี 2552

ต่อมาสามพรานรีเวอร์ไซด์ มีแนวความคิดที่อยากได้ผัก ผลไม้ ที่เป็นอินทรีย์ไว้บริการลูกค้าที่มาใช้บริการเพื่อการท่องเที่ยวทางธุรกิจ จนในปี 2553 จึงเริ่มด้วยการปลูกผักอินทรีย์ในพื้นที่ 30 ไร่ตรงข้ามฝั่งแม่น้ำของสามพรานรีเวอร์ไซด์ เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับห้องอาหารของโรงแรม แต่ผลผลิตที่ได้ยังไม่เพียงพอ ต่อมา

² คณะทำงาน มูลนิธิสังคมสุขใจ จ.นครปฐม วันที่ 4 พ.ย. 2559

เกษตรกรบางส่วนในพื้นที่ใกล้เคียงต้องการปรับเปลี่ยนการทำเกษตรแบบเคมีมาสู่การทำเกษตรระบบอินทรีย์ แต่ยังขาดความรู้ และช่องทางการตลาดจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ จึงได้เข้าร่วมกับสามพรานริเวอร์ไซด์ จนเกิดเป็นกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งในช่วงแรกของการดำเนินโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่อยากจะเปลี่ยนมาทำเกษตรระบบอินทรีย์ เพราะยังมีความคิดว่าทำยากและให้ผลผลิตน้อย และไม่มีตลาดรองรับ ทางสวนสามพรานจึงเริ่มทำตลาดทางเลือกให้กับเกษตรกร “ตลาดสุขใจ” พื้นที่กว่า 2 ไร่ริมถนนเพชรเกษมหน้าสวนสามพราน ให้เกษตรกรนำผลผลิตอินทรีย์ และผักปลอดสารพิษมาวางขาย จำหน่ายโดยตรงแก่ผู้ซื้อ โดยทางสวนสามพรานจัดหาผู้เชี่ยวชาญและเครื่องมือมาสำรวจคุณภาพพืชผักผลไม้ของเกษตรกรทุกสัปดาห์ หากว่ามีสารเคมีตกค้างหรือไม่ ทำให้ผู้บริโภคที่มาซื้อผลผลิตอินทรีย์มีความมั่นใจ นอกจากนี้ทางโรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์ยังรับซื้อผลผลิตอินทรีย์ โดยมีการรับซื้อในราคาประกัน

การสร้างตลาดทางเลือกให้เกษตรกรเกิดความเปลี่ยนแปลงสามารถสร้างความมั่นคงทางตลาดและช่องทางการจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้การขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น สวนสามพรานเห็นว่าหากจะทำเรื่องนี้ให้สำเร็จทางสวนสามพรานต้องทำเป็นตัวอย่าง จึงจะสามารถทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือเกษตรกรผู้ที่ต้องการปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ได้ ภายในสวนสามพรานจึงมีการนำระบบเกษตรอินทรีย์มาใช้ทั้งหมด รวมถึงมีการพัฒนาพื้นที่ของโรงแรมที่อยู่ติดริมแม่น้ำให้เป็นสวนเกษตรอินทรีย์ มีการปลูกผัก ปลูกข้าว และทางโรงแรมเองก็มีการพัฒนาเมนูอาหารอินทรีย์มาบริการลูกค้า และมีจุดจำหน่ายผลผลิตอินทรีย์ขึ้นในโรงแรม จนในปี 2556 สวนสามพรานและเกษตรกรนำร่องหลายคน ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล (IFOAM)

โดยปัจจุบันการดำเนินงานของสวนสามพรานภายใต้มูลนิธิสังคมสุขใจ ขับเคลื่อนพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอินทรีย์ด้วย “สามพรานโมเดล” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นผู้กำหนดราคา ขายผลผลิตสินค้าไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรไม่สามารถควบคุมต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นตามราคาสารเคมี ทำให้เกิดมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น มีปัญหาด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ติดอยู่ในวงจรแบบนี้ ดังนั้นการส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาใช้วิถีธรรมชาติในการปลูกผักผลไม้แทนการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ สามพรานโมเดลจึงเป็นกลไกการขับเคลื่อนระบบการผลิตเกษตรกรรมที่ปลอดภัย ให้เกษตรกรในจังหวัดนครปฐม ตระหนักถึงความสำคัญพัฒนา

ระบบเกษตรอินทรีย์ โดยการปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการทำเกษตรตั้งแต่ต้นทาง ไม่ว่าจะเป็นตัวเกษตรกร เรื่องดิน เรื่องน้ำ การเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมถึงระบบการตลาด โดยทำแบบครบวงจรตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง เพื่อหวังให้เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรเคมีมาสู่วิถีการทำเกษตรอินทรีย์ จากความพยายามและความร่วมมือของหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน เกษตรกรเกิดความเปลี่ยนแปลงมีความตระหนักถึงพิษภัยของการทำเกษตรเคมี เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนหันมาทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น และขยายเครือข่ายกว้างออกไป

การเข้ามาเป็นสมาชิกเกษตรอินทรีย์สามพรานโมเดล

ปัจจุบันโครงการนี้มีเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ทั้งหมด 18 กลุ่ม จำนวน 130 ราย ทั้งอยู่ในจังหวัดปทุม และจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์และกาญจนบุรี โครงการสามพรานโมเดลให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของโครงการลงพื้นที่ออกเยี่ยมแปลงพร้อมให้คำปรึกษาแนะนำแก่เกษตรกรในระหว่างการปรับเปลี่ยนการผลิตอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดเวทีในระดับพื้นที่แลกเปลี่ยนกับเกษตรกร นอกจากนี้ยังมีการจัดทำโครงการย่อยสนับสนุนเพิ่มศักยภาพเกษตรกร คือ การให้ความรู้อบรมการทำเกษตรอินทรีย์ การทำปุ๋ยหมักและการทำน้ำหมักชีวภาพ การลดต้นทุนการผลิต สนับสนุนการรวมกลุ่มและเครือข่ายเกษตรกรให้เกิดการช่วยเหลือกัน ส่งเสริมการปลูกพืชผัก ผลไม้อินทรีย์ เกษตรกรยังมีส่วนร่วมในการวางแผนผลิตรายการหลังเก็บเกี่ยว การขนส่ง การแปรรูปเพิ่มมูลค่าผลผลิตอินทรีย์ เช่น น้ำฝรั่ง และการตลาดขายตรงจากเกษตรกรผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค การรวบรวมผลผลิตเกษตรอินทรีย์ไปส่งขาย ถือได้ว่าเป็นรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ พร้อมกับให้เกษตรกรบันทึกผลการทำเกษตรอินทรีย์ในแปลง เพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาแปลงปลูกให้ได้มาตรฐาน อีกทั้งเกษตรกรทำอย่างจริงจังเป็นระบบ ทำให้ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ได้มีคุณภาพมาตรฐาน เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค และยังมีเกษตรกรอีกจำนวน 60 รายได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล International Federation of Organic Agriculture Movement (IFOAM) จากสำนักงานมาตรฐานอินทรีย์ (มกท.)

ซึ่งแต่ละกลุ่มมีระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม Participatory Guarantee System (PGS) ของตนเอง สำหรับสมาชิกและพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่มาตรฐานอินทรีย์สากล โดยมีมาตรฐานที่เรียกว่า 3 เชี่ยว ซึ่งเป็นขั้นตอนการเปลี่ยนเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ คือ

- **สีขาว** เกษตรที่มีความตั้งใจในการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ แต่ยังมีการใช้สารเคมีหรือปุ๋ยเคมีอยู่บ้าง มีโอกาสในการเข้าร่วมประชุมชนและพัฒนาศักยภาพตนเอง แต่ยังไม่มีโอกาสนำผลผลิตมาจัดจำหน่าย
- **สีเขียวอ่อน** เกษตรกรที่หยุดการใช้สารเคมีอย่างสิ้นเชิง ผ่านการตรวจโดยเจ้าหน้าที่ของสวนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ถ้าผลการตรวจผ่านจะได้โอกาสเข้าโครงการที่สามพรานโมเดล จะทำการตลาดให้
- **สีเขียวกลาง** เกษตรกรที่ผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานมาตรฐานอินทรีย์
- **สีเขียวแก่** เกษตรกรที่ผ่านการตรวจสอบจากทุกหน่วยงาน

นอกจากนี้ทางโครงการยังจัดให้มีศูนย์พัฒนาเกษตรอินทรีย์สุขใจ เป็นที่ให้ความรู้เกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ แก่ สมาชิกเกษตรกร โรงเรียน หน่วยงาน และผู้สนใจทั่วไป พร้อมทั้งออกไปให้ความรู้เกษตรอินทรีย์และอาหารปลอดภัยกับโรงเรียนในพื้นที่อีกด้วย

การตลาดและการเชื่อมโยงผู้บริโภคร

โครงการสามพรานโมเดล เป็นการช่องทางการตลาดใหม่ๆ ให้กับเกษตรกร เป็นการเชื่อมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคผ่านห่วงโซาอาหารคุณค่าเกษตรอินทรีย์ ช่องทางการตลาดในการจำหน่ายผลผลิตสินค้าจะต้องเป็นไปตามจริง หมายความว่า จะไม่มีการช่วยซื้อ ช่วยอุดหนุน แต่การจัดจำหน่ายจะเป็นไปตามกลไกทางตลาดอย่างแท้จริง เป็น “Free market mechanism” บนพื้นฐานการค้าที่เป็นธรรม ทางโครงการเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมระหว่าง กลุ่มโรงแรม มหาวิทยาลัย หน่วยงานเอกชน เพื่อเพิ่มโอกาสในการจัดจำหน่ายสินค้าหรือพัฒนาระบบที่ช่วยเกื้อหนุนการระบายสินค้าให้ถึงมือผู้บริโภคได้มากขึ้น ช่องทางการตลาดเป็นแบบการซื้อขายตรงมีหลายรูปแบบ ได้แก่

- **ตลาดสุขใจ** เป็นตลาดนัดอินทรีย์แห่งแรกเปิดเมื่อปี 2553 เป็นความร่วมมือกับสวนสามพราน และกรมการค้าภายใน ตั้งอยู่บริเวณหน้าสวนสามพราน ริมถนนเพชรเกษม เปิดเฉพาะวันเสาร์ และวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 10.00 – 17.00 น. จำหน่ายพืชผักผลไม้อินทรีย์ ทางตลาดจัดให้มีการสุ่มตรวจพืชผักผลไม้เพื่อหาสารเคมีตกค้างทุกอาทิตย์ เกษตรกรที่จะนำผลผลิตอินทรีย์มาขายตรงผ่านมาตรฐานของตลาดมีอยู่ 3 ระดับ คือ เขียวอ่อนคือยังแค่ปลอดภัยอยู่ เขียวกลางคือ

สินค้าส่วนใหญ่กำลังเข้าสู่ระบบ และเขียวเข้มคือสินค้าที่ได้รับรองมาตรฐานอย่างเป็นทางการแล้ว ในปัจจุบันตลาดสุขใจมีร้านค้ามากกว่า 60 ร้าน แต่ละร้านมีเกษตรกร 5-6 ราย ที่นำผลผลิตประเภทเดียวกันมาวางจำหน่าย มีลูกค้าผู้บริโภคในท้องถิ่น 30% และเป็นคนกรุงเทพและนักท่องเที่ยว 70 % มีรายได้ของตลาดต่อเดือนมากกว่า 2 ล้านบาท

- ตลาดสุขใจสัญจร เป็นการนำเกษตรกรและผลผลิตสินค้าอินทรีย์ไปจำหน่ายในอาคารสำนักงานใหญ่ในกรุงเทพฯ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ เช่น อาคารสำนักงานใหญ่ธนาคารไทยพาณิชย์ และห้างเซ็นทรัล โดยมีโครงการ From Farm to Firm ทำงานร่วมกับคณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (กำแพงแสน)
- โมเดิร์นเทรด เป็นการนำผลผลิตอินทรีย์ของสมาชิกไปจำหน่าย คือ สวณสามพราน และท็อปซูเปอร์มาร์เก็ต (TOP)
- จำหน่ายผลผลิตสินค้าอินทรีย์ตรงจากเกษตรกร (60 ราย) ให้แก่กลุ่มธุรกิจโรงแรมในกรุงเทพ และศูนย์ประชุม คือ ฟิชส์คัลไม้ และข้าวอินทรีย์ ขายได้ 300 ตันต่อปี เพื่อเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์กับธุรกิจโรงแรม ผ่านโครงการ Farm to Functions ร่วมกับสำนักส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ มีโรงแรมทั้งหมดที่รับซื้อผลผลิตข้าวอินทรีย์จำนวน 9 แห่งรวมทั้งโรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์ และศูนย์ประชุม จำนวน 3 แห่ง เป็นการซื้อขายล่วงหน้า
- การจำหน่ายผลผลิตสินค้าผ่านเว็บไซต์ Sookjai Organic เป็นการซื้อขายตรงจากเกษตรกรและจัดส่งสินค้าไปให้ผู้บริโภค
- จัดการท่องเที่ยวในสวนเกษตรอินทรีย์ “คนกิน คนปลูก” โดยร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและเอกชนเป็นการเชื่อมโยงผู้บริโภคและผู้สนใจใน เกษตรอินทรีย์อาหารปลอดภัยลงไปเที่ยวชมในสวนเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้เรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์และระบบเกษตรอินทรีย์ และยังได้ซื้อผลผลิตสินค้าอินทรีย์จากสวนเกษตรกรโดย
- การจัดงานประจำปี จัดงานมหกรรม “วันสังคมสุขใจ” งานนี้จัดขึ้นเพื่อปลุกกระแสเครือข่ายอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยทั่วประเทศ เป็นห้องเรียนธรรมชาติ ที่ให้ความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ทุกมิติ มีการจำหน่ายผลผลิตสินค้าอินทรีย์และอาหารปลอดภัยโดยตรงจากเกษตรกร และ

สร้างแรงบันดาลใจการใช้วิถีชีวิตอินทรีย์ให้กับผู้เข้าชมงาน การจัดงานที่ผ่านมา มีผู้เข้าชมงานจำนวน 12,000 กว่าคน

สิ่งที่ภาคภูมิใจสามพรานโมเดล

- การทำเกษตรอินทรีย์ตรงกับความต้องการของเกษตรกร มีความสุข ทั้งด้านการผลิต ด้านสุขภาพ และมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค
- สมาชิกเกษตรอินทรีย์เดินตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความยั่งยืนในการผลิต สร้างรายได้จนสามารถลดหนี้สิน เป็นต้นแบบตัวอย่างให้แก่เกษตรกรอื่น ยังมีการรวมกลุ่มกันเรียนรู้และต่อรองราคาผลผลิตกับพ่อค้าคนกลาง มีตลาดเป็นของตนเอง
- สามพรานโมเดลเป็นต้นแบบเกษตรอินทรีย์ครบวงจร ทั้งการสนับสนุนผู้ผลิตเกษตรกร การตลาดเชื่อมโยงผู้บริโภค และการแปรรูปเพิ่มมูลค่าผลผลิตอินทรีย์
- เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานของเกษตรกร หน่วยงานต่างๆ และต่างประเทศ
- การนำเอาสามพรานโมเดลไปผลักดันเรื่องวิถีเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดนครปฐม

ความต้องการยกระดับพัฒนาต่อ

- ขยายแนวคิดและส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรที่มีความต้องการปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมีมาสู่เกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง
- สร้างพื้นที่ต้นแบบชุมชนเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน
- สร้างพัฒนาต้นแบบเกษตรอินทรีย์ให้อยู่ได้อย่างมีความมั่นคงในวิถีอินทรีย์
- ส่งเสริมยกระดับเกษตรกรอินทรีย์ การจัดการแรงงาน การปลูกพืชผักผสมผสาน การจัดการผลิต การจัดการแปลงให้ได้รับรองมาตรฐานอินทรีย์ PGS และไปสู่ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล (IFOAM)
- การพัฒนาเทคโนโลยีเกษตรให้ถึงมือเกษตรกร และให้เกษตรกรเรียนรู้ด้านธุรกิจ
- การพัฒนาและการสืบทอดให้แก่คนรุ่นใหม่ เกษตรกรรุ่นใหม่ ให้เข้ามาสู่การผลิตระบบเกษตรอินทรีย์และวิถีอินทรีย์

- ให้ความรู้เชื่อมโยงผู้บริโภคและผู้สนใจ ให้เข้าถึงผลผลิตเกษตรอินทรีย์และอาหารปลอดภัย จากช่องทางการตลาดการซื้อขายตรง และมีส่วนร่วมกับการเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์

“สามพรานโมเดล” การเปลี่ยนวิถีการทำเกษตรแบบเดิมสู่การเป็นเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนเกษตรอินทรีย์พัฒนารายได้ สร้างความยั่งยืนให้กลุ่มและเครือข่ายเกษตรกร ยังได้ส่งต่อผลผลิตอินทรีย์และอาหารปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง เกิดจากการประสานร่วมมือกับ หน่วยงานของภาครัฐ มหาวิทยาลัย และภาคธุรกิจเอกชน นอกจากนี้ยังมีการถอดบทเรียนเป็นชุดความรู้ในการขับเคลื่อนโครงการ ซึ่งการดำเนินงานถือเป็นความร่วมมือของทุกภาคส่วนแบบประชารัฐบนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. วิทยาลัยรวงข้าว จังหวัดพัทลุง³

จากสภาพพื้นที่ที่ตั้งของบ้านท่าช้าง ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน ตั้งอยู่เขตที่ลุ่มของจังหวัดพัทลุง เป็นทุ่งราบสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม สภาพพื้นที่เหมาะแก่การกสิกรรม อาชีพหลักของชาวบ้านคือการทำนา และด้วยวิธีการผลิตที่เน้นปลูกขายเพื่อขาย ทำให้ชาวนาที่นี้เร่งการผลิต ใช้สารเคมีทุกประเภท เพื่อให้ข้าวได้ผลผลิตสูงๆ แต่ผลที่ตามคือต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ถ้าไรในแต่ละปีจึงเหลือเพียงน้อยนิดชาวนาบางรายมีหนี้สินจากการทำนา และที่สำคัญนั้นชาวนาบ้านท่าช้างต่างมีร่างกายทรุดโทรมลงเรื่อยๆ อย่างไม่ทราบสาเหตุ

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำนาเป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามที่จะทำให้ชุมชนของตนเองอยู่อย่างสมบูรณ์พูนสุข โดยเกิดจากคนในชุมชนเองที่ลุกขึ้นมาตั้งคำถาม ร่วมกันค้นหาคำตอบ และก่อนจะลงมือจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาและร่วมกันสร้างความสุขอย่างยั่งยืนให้เกิดแก่ชุมชน

จากจุดเริ่มต้นที่เหมือนไร้ทางออก ความสำเร็จที่ชาวชุมชนได้รับกันถ้วนหน้า คือ ชาวบ้านหันมาคิดที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยขยับการดำเนินงานระดับชุมชนไปอีกขั้น จึงก่อตั้ง “วิทยาลัยรวงข้าว” ขึ้น เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน และทำมติประชาคมร่วมกันว่าจะทำเกษตรปลอดสารเคมี

ทางโครงการถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบเกษตรและอาหารปลอดภัย เพื่อนำเสนอสมัชชาสุขภาพ ได้ลงพื้นที่เรียนรู้แลกเปลี่ยนกับคณะกรรมการวิทยาลัยรวงข้าว จังหวัดพัทลุง ถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านท่าช้างที่ใช้การำเกษตรอินทรีย์และการทำนาอินทรีย์มาสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนมีความสุขจากการทำนาอินทรีย์และเข้าถึงอาหารปลอดภัยแก่คนในชุมชน จนขยายบทเรียนไปสู่แก่ชุมชน เครือข่ายอื่น ผ่านการดำเนินงานของวิทยาลัยรวงข้าว

ก่อนปีพ.ศ. 2522 – 2525 ชาวบ้านท่าช้างร้อยเปอร์เซ็นต์ทำเกษตรกรรมทำนาทำสวนตามความเหมาะสมของพื้นที่ สร้างรายได้จากการสานกระจุย เลี้ยงวัว ทำสวน และทำนา เป็นการทำเกษตรที่พึ่งตนเองไม่พึ่งเทคโนโลยีและสารเคมี ได้ข้าวประมาณ 300 กิโลกรัมต่อไร่ ทำนาข้าวที่อาศัยน้ำฝนโดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน ทำนาไว้กินในครอบครัวส่วนที่เหลือก็นำไปแลกของใช้ของบริโภคอย่างอื่นที่ในชุมชน ไม่มีและขาย ซึ่งข้าวสมัยนั้นขายได้ในราคาที่ถูกระยะพื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดในจังหวัดพัทลุงก็มีการทำนาปลูกข้าว

³ คณะกรรมการวิทยาลัยรวงข้าว จังหวัดพัทลุง วันที่ 30 ตุลาคม 2559

จนมาในปีพ.ศ. 2534 การทำนาของชาวบ้านท่าช้างได้มีการปรับเปลี่ยนไปเมื่อหน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนปลูกข้าวลูกพันธุ์ผสม (กข. 33) ทำนาแบบนาดม นาดำ และนาหว่านแห้ง มีการนำเครื่องมือรถไถเข้ามาช่วยในการทำนา ได้ข้าวเพิ่มมากขึ้นเป็น 500 – 600 กิโลกรัมต่อไร่ และสามารถทำนาได้สองครั้งต่อปี ชาวบ้านมีรายได้จากการขายข้าวดีเพิ่มมากขึ้น แรงงานในการทำนาขาดแคลนต้องมีการจ้างวานในการเก็บเกี่ยวข้าว กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนสารเคมีไล่แมลงศัตรูของข้าว ชาวบ้านสามารถขอการสนับสนุนได้อย่างไม่จำกัด จนเกิดการขยายการทำนาเกือบทุกพื้นที่ของชุมชน มีการเพิ่มพื้นที่ทำนาเพิ่มผลผลิตข้าวมีปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดแมลงเพิ่มขึ้นในพื้นที่ชุมชน มีคลองน้ำไหลผ่านชุมชนน้ำสบบูรณ์ที่ไหลมาจากเขาปู่-เขาย่า กรมชลประทานทำไฟฟ้าจากพลังน้ำ เกือบสิบปีที่ผ่านมาบ้านท่าช้างทำนาโดยใช้วิธีการนี้ทำให้เกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเพิ่มขึ้นเป็นการเพิ่มต้นทุนการทำนาให้สูงขึ้น บางปีชาวนาได้ผลผลิตข้าวต่ำเกิดจากโรคแมลง แล้งขาดน้ำ และราคาข้าวตกต่ำ จนทำให้เกษตรกรในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นหนี้จากการทำเกษตรการทำนา

จนในปีพ.ศ. 2543 ทางกลุ่มผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนร่วมกับกลุ่มชุมชนทะเลน้อย ไปศึกษาเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืน การทำเกษตรกรรมทางเลือก การทำนาอินทรีย์ และเกษตรกรอินทรีย์จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พร้อมกับมีโครงการเกษตรนำร่อง ของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกเข้ามาส่งเสริมการทำเกษตรทางเลือกจำนวน 3 แปลง ผสมกับความรู้ที่ได้ไปเรียนรู้มาจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และยังสามารถไปดูงานศึกษานอกพื้นที่จากกลุ่มสันติอโศก การทำน้ำปุ๋ยและหมักชีวภาพ การปรับปรุงดิน และการแปรรูปโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น(สับเปลือกมังคุด) ชาวบ้านกลับมาได้เริ่มมีการพบปะพูดคุยกันการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นที่มีมากมาทำปุ๋ยน้ำหมัก เพื่อนำของที่เหลือใช้และใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ ร่วมกลุ่มกันทำปุ๋ยและน้ำหมักอินทรีย์ไปใช้ในนาข้าว เพื่อลดต้นทุนในการทำเกษตรกรรม และคำนึงถึงเรื่องสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมชุมชน

ในปีพ.ศ. 2547 – 2549 ทาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) ได้ร่วมกับชุมชนทำวิจัยโครงการศึกษาแนวทางฟื้นฟูการทำนาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น(ท่าช้าง – ทะเลน้อย) ในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลา จากงานวิจัยท้องถิ่นโดยชุมชนได้เรียนรู้การและรับรู้จากข้อมูลการทำนาในอดีตจนถึงในยุคปัจจุบัน ขณะนั้น ชุมชนช่วยกันวิเคราะห์ถึงปัญหาและสิ่งที่ดีจากการทำนาข้าว จนเกิดชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนายั่งยืนมีเกษตรกรเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการได้นำผลจากการวิจัยมาทดลองทำนาอินทรีย์จำนวน 2 ไร่ มีสมาชิกจำนวน 5 คนเข้าร่วม โดยทำนาใช้พันธุ์ข้าวพื้นบ้านมาเปรียบเทียบ มีการเก็บข้อมูลและสังเกตการใช้ปุ๋ย ซึ่งมีการทำปุ๋ยและ

น้ำหมักอินทรีย์ใช้เองในอัตรา 200 กิโลกรัมต่อ 2 ไร่ เมื่อเปรียบเทียบผลผลิตข้าวที่ได้กับแปลงนาที่ใช้ปุ๋ยและสารเคมี ปรากฏว่ามีผลผลิตข้าวเท่ากันประมาณ 500 กิโลกรัมต่อไร่ แต่การทำนาอินทรีย์สามารถลดต้นทุนในการผลิตลงได้เป็นอย่างมาก

จนในปีพ.ศ. 2550 ทางกลุ่มเกษตรกรทำนาอินทรีย์ได้ร่วมกับวิทยาลัยชุมชน จังหวัดพัทลุงร่วมกันทำนาข้าวอินทรีย์ทั้งระบบจำนวน 18 ไร่ ปลุกข้าวพันธุ์พื้นบ้าน ได้แก่ ข้าวสังหยด ข้าวเหนียวดำ และข้าวเล็บนก ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่นาทำพิธีกรรมตามวัฒนธรรมท้องถิ่นมีการทำพิธีเบิกนา และยังร่วมกันพัฒนาสูตรปุ๋ยที่เหมาะสมกับนาข้าวอินทรีย์ที่นำมาใช้สำหรับนาข้าว 18 ไร่ จนนำไปสู่การอบรมการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ให้แก่คนในชุมชนและเยาวชนจำนวน 2 รุ่น มีกลุ่มเยาวชนเข้ามาเรียนรู้การทำนาอินทรีย์ทั้งระบบ ก่อนการเก็บเกี่ยวมีการทำพิธีขวัญข้าวเป็นพื้นที่ให้คนในชุมชนมาเรียนรู้ในแปลงนาข้าวร่วมกัน จนชาวบ้านนำไปขยายผลสู่ชาวบ้านในชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมทำนาอินทรีย์ทดลอง รวมกลุ่มกันจำนวน 30 คน ลงหุ้นจำนวน 100 หุ้น ไปหาวัสดุมาทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้กันเองในนาข้าวและสวนยาง และมีการนัดวันกันทำปุ๋ยอย่างต่อเนื่อง

ปีพ.ศ. 2552 ทางศูนย์วิจัยข้าว จังหวัดพัทลุง เล็งเห็นถึงความพยายามการปรับเปลี่ยนและประสบการณ์ของกลุ่มเกษตรกรทำนาอินทรีย์โดยใช้พันธุ์ข้าวท้องถิ่น จึงสนับสนุนให้กลุ่มไปทำแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้านพร้อมกันจัดทำโครงการสนับสนุนในระดับจังหวัดให้จัดสร้างโรงปุ๋ยอินทรีย์ มีสมาชิกจำนวน 5 คนเข้ามาบริหาร สนับสนุนการศึกษาดูงานและอบรมการทำนาอินทรีย์ และลงตรวจแปลงนาอินทรีย์ โดยกรมส่งเสริมวิชาการเกษตร กระทั่งในปีพ.ศ. 2553 กลุ่มได้รับการสนับสนุน โครงการลดมลพิษทำนาปลอดภัยจาก สสส. (ทำต่อเนื่อง 3 ปี) โดยการทำนาข้าวอินทรีย์ปล่อยปลาในนาข้าวเพื่อกำจัดวัชพืชและดูแลระบบนิเวศนาข้าว จนทำเป็นหลักสูตรของกลุ่ม มีการขยายผลทำปุ๋ยหมักอินทรีย์สูตรของชาวบ้านร่วมกับวิทยาลัยชุมชนจังหวัดพัทลุงและกรมพัฒนาชุมชน วิเคราะห์ทางเลือกทดลองหลายสูตรจนได้สูตรของกลุ่มที่ลงตัวเหมาะสมกับนาข้าวอินทรีย์ยกระดับเป็นการทำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด มีการร่วมกับทางอนามัยตรวจเลือดหาสารเคมีตกค้างจากคนในชุมชนพบว่าไม่มีทั้งเสี่ยงและปลอดภัย มีการทำกิจกรรมชวนน้องลงนาให้เรียนรู้ระบบการทำนาอินทรีย์ มีสมาชิกทำนาอินทรีย์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 20 ราย ทำนาอินทรีย์จำนวน 20 ไร่ ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกเข้ามาเรียนรู้จำนวน 150 คน และสมาชิกจำนวน 12 คนได้รับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์และสมาชิกจำนวน 10 กว่ารายได้รับรองมาตรฐานผักอินทรีย์ จากการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกทำนาข้าวอินทรีย์จำนวน 12 ราย เกษตรกรมีการพึ่งพาตนเองได้มีรายได้เพิ่มจากการทำนาข้าวอินทรีย์ เกษตรกรสามารถกำหนดราคาข้าวได้เองผู้บริโภคมีความพึงพอใจ มีสุขภาพโดยรวมที่ดีขึ้น จนสมาชิกสามารถไปเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้การทำนาข้าวอินทรีย์ได้

จากในปีพ.ศ. 2555 ความรู้ประสบการณ์ของกลุ่มเป็นที่จกยอมรับการทำงานอินทรีย์ การถ่ายทอดไปสู่กลุ่มสนใจอื่นๆ และเป็นที่เรียนรู้ของคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐ ทางกลุ่มจึงได้รับการสนับสนุนจากกรมการข้าว ให้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ในชื่อ **วิทยาลัยรวงข้าว จังหวัดพัทลุง** ขึ้นเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม และยังร่วมกับ สปก.จังหวัดพัทลุง ทำหลักสูตรเกษตรกรรมทางเลือกอบรมให้ความรู้เกษตรกรจังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช ตรัง และกระบี่ เข้ามาเรียนรู้การทำระบบอินทรีย์ เรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน เรียนรู้จากการปฏิบัติลงแปลงจริง แล้วมาแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ร่วมกัน จนแต่ละกลุ่มไปขยายแนวคิดต่อจัดตั้งทำเป็นโรงเรียนชาวนาขึ้นในพื้นที่ ในปัจจุบันวิทยาลัยรวงข้าว จังหวัดพัทลุง ยังเป็นแหล่งศึกษาดูงาน ให้แก่กลุ่มเกษตรกรที่สนใจ หน่วยงานภาครัฐ และนักศึกษามาอย่างต่อเนื่อง

โดยทางกลุ่มยังมีการแบ่งงานความรับผิดชอบให้สมาชิกเข้ามาร่วมกันทำงานใช้ปรัชญาในการดำเนินงาน คือ “**เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา**” ได้มีโครงสร้างการดำเนินงานที่ประกอบไปด้วย คือ

- วิทยาลัยรวงข้าว ศูนย์ผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร
- แปลงวิจัยพัฒนาข้าวพื้นบ้าน
- กลุ่มออมทรัพย์
- สวัสดิการชุมชน
- กองทุนเพื่อการเกษตรยั่งยืน
- กลุ่มข้าวอินทรีย์ วิถีพนางตุง
- กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ บ้านท่าช้าง
- กลุ่มผักเป็นยา
- กลุ่มเยาวชน
- วิสาหกิจชุมชนชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน

ความสำเร็จพึงพอใจ

- วิทยาลัยรวงข้าว เป็นแหล่งศูนย์การเรียนรู้ข้าวอินทรีย์ครบวงจร
- การรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มเพื่อการต่อยอดพัฒนางานเกษตรอินทรีย์และข้าวอินทรีย์

- วิทยาลัยรวงข้าวจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติจริงในแปลง เป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนเด็กในโรงเรียนท้องถิ่น และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย
- หน่วยงานภาครัฐและคนภายนอกให้การยอมรับ และขยายผลบอกต่อ จนทำให้กลุ่มเติบโตขึ้น
- คนในชุมชนมีข้าวบริโภคที่ปลอดภัย มีสุขภาพที่ดีขึ้นและสิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น

ปัญหาที่เกิดขึ้น

- สมาชิกผลิตข้าวอินทรีย์ได้เยอะขายได้น้อยกว่าเดิม และกลุ่มยังขาดช่องทางการตลาดในการระบายผลิข้าวของสมาชิก
- การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว ทั้งสมุนไพร น้ำมันรำข้าว สมาชิกยังขาดความรู้และการเพิ่มมูลค่าจากการแปรรูปข้าว

เป้าหมายการดำเนินงานต่อ

- การยกระดับเพิ่มมูลค่าจากข้าวแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวให้สามารถดูแลสมาชิกได้
- การตลาดระบายผลผลิตข้าวอินทรีย์และสินค้าแปรรูปของกลุ่ม
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้ได้รับ อย. และมาตรฐาน
- การปรับปรุงสถานที่ผลิตแปรรูปของกลุ่มให้มีคุณภาพ
- ส่งเสริมขยายเกษตรกรในชุมชนให้ปรับเปลี่ยนมาทำนาข้าวอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น และขยายเครือข่ายการทำนาข้าวอินทรีย์
- ให้บ้านท่าช้างเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยทั้งข้าวอินทรีย์และผักอินทรีย์
- รณรงค์ให้ความรู้วิถีเกษตรอินทรีย์และการอนุรักษ์ แก่ชุมชนท่าช้าง ชุมชนชายคลอง ชุมชนมะกอกใต้ และชุมชนทะเลน้อย
- พัฒนาเยาวชนคนเก่งสืบสานการทำนาภูมิปัญญาภาคใต้
- สนับสนุนส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้และเชื่อมโยงการทำงานต่อของวิทยาลัยรวงข้าว

วิชาลัยรวงข้าว จังหวัดพัทลุง มีการนำปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม จนประสบความสำเร็จจากการรวมกลุ่มทดลองทำด้วยตนเอง มีความเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จนสามารถนำมาเป็นประสบการณ์บทเรียนที่สามารถถ่ายทอดให้กับผู้อื่นขยายผลไปอย่างกว้างขวาง และยังสามารถสร้างสุขให้กับชุมชนอยู่อย่างยั่งยืน

5. ยโสธรโมเดล

การสร้างชุมชนพึ่งตนเองที่ยั่งยืนและเป็นธรรม ที่มาของ “ยโสธรโมเดล”

“ยโสธร โมเดล” เป็นชื่อที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในรัฐบาลปัจจุบันเป็นผู้ตั้งชื่อ หากแต่ในความเป็นจริงแล้ว “ยโสธร โมเดล” อันหมายถึงเครือข่ายเกษตรกรที่ทำการผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อนิวเศ สุธภาพ สังคม และการค้าที่เป็นธรรม โดยเชื่อมโยงไปสู่ผู้บริโภคนั้นเกิดขึ้นจากริเริ่มของผู้นำชุมชน ภายใต้การสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนมาไม่ต่ำกว่า 20 ปี นับได้ว่าเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ในยุคแรกๆ ของภาคอีสาน ต่อเนื่องมาจากกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่สุรินทร์

จากคำบอกเล่าของพ่อบุญส่ง มาดขาว ผู้นำเกษตรกรแห่งบ้านโนนยาง อำเภอกุดชุม ยโสธร และคุณอุบล อยู่หว่า นักพัฒนาเอกชนในเครือข่ายเกษตรกรทางเลือกภาคอีสาน ได้เล่าว่า กลุ่มเกษตรอินทรีย์ในยโสธรนั้น มีจุดเริ่มมาจากบ้านนาโส ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม

ชุมชนบ้านนาโสมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร้านค้าชุมชนมาตั้งแต่ปี 2520 เพื่อแก้ปัญหาขายข้าวไม่ได้ราคา ถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบ ในห้วงเวลานั้นเอง พระครูสุภาจารวัฒน์ หรือ หลวงพ่อสีหา พระนักพัฒนาของชาวบ้าน โดยได้ร่วมกับชาวบ้าน ทำกิจกรรมที่สำคัญ ซึ่งนำไปสู่การเชื่อมโยง เพื่อจัดตั้งโรงสีข้าวในเวลาต่อมา

ในปี พ.ศ.2526 หลวงพ่อสีหาได้ร่วมกับชาวบ้าน และโรงพยาบาลอำเภอกุดชุม ริเริ่มแสวงหา และฟื้นฟูภูมิปัญญา ในการรักษาตัวเองของชาวบ้าน โดยจัดตั้งขึ้นเป็น "ชมรมหมอยาพื้นบ้าน" ซึ่งทำให้ได้รับการสนับสนุน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับ คุณวัชชัย โตสิตระกูล นักพัฒนาเอกชน จาก "โครงการสมุนไพรรักษาพึ่งตนเอง" ได้มาสนับสนุนชุมชนให้ทำกิจกรรมเรื่องสมุนไพรรักษา ไปสู่การพัฒนาไปสู่การทำเกษตรผสมผสานที่ไม่ใช้สารเคมี ตั้งกองทุนเพื่อพันธุ์ไม้ และพัฒนาแหล่งน้ำ การอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ และทำกิจกรรมรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น⁴

ต่อมาเมื่อเดือนกรกฎาคม ปี 2533 ทางโครงการสมุนไพรรักษาพึ่งตนเองได้เชิญ คุณมาชาโนบุ ฟูกูโอกะ ชาวนาญี่ปุ่น ซึ่งเพิ่งจะได้รับรางวัลแมกไซไซ มาเยี่ยมชมนาไทย และได้เดินทางมาพูดคุย เกี่ยวกับการทำนาธรรมชาติ กับสมาชิกชมรมหมอยาพื้นบ้าน ทำให้ชาวบ้านนาโส นำโดยพ่อม้น สามสีเกิดแนวคิดที่จะทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง และได้ก่อตั้งโรงสีชุมชน ชมรมรักษารักษาขึ้น ในปี 2534 โดยมีสมาชิกเริ่มต้น 1,010 คน ต่อมาก็ตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาโนสเพื่อผลิตข้าวอินทรีย์ขายในประเทศ ซึ่งหลังจากปรับเปลี่ยนระบบ

⁴ สำนักที่ปรึกษา กรมอนามัย, โรงสีข้าวชมรมรักษารักษา อ.กุดชุม จ.ยโสธร, รวมมิตรชุมชน ประชาคมท้องถิ่น ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาในระดับฐานราก, <http://advisor.anamai.moph.go.th/main.php?filename=mitre01>

มาทำนาอินทรี ผลผลิตข้าวก็ดีขึ้นและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น และเพื่อเป็นการขยายฐานลูกค้าไปสู่ตลาดต่างประเทศมากขึ้น ทางกลุ่มจึงได้นำระบบมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์เข้ามาควบคุมการผลิต และขอรับรองมาตรฐานทั้งในส่วนของ มกอช. และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย (มกท.) ซึ่งกลุ่มได้มาตรฐานข้าวอินทรีย์มาตั้งแต่ปี 2534 และมีการตรวจสอบรับรองต่อเนื่องทุกปี⁵ บ้านนาโสจึงเป็นจุดเริ่มต้น

ด้วยความใส่ใจในเรื่องสุขภาพ และการต้องการเป็นอิสระจากการค้าที่ไม่เป็นธรรม ชาวนาหลายรายได้หันมาสนใจทำเกษตรอินทรีย์ตามแนวทางของชุมชนบ้านนาโส ประกอบกับทางกลุ่มได้มีการรับซื้อข้าวอินทรีย์ในราคาสูงกว่าท้องตลาด โดยประกันราคาข้าวสูงถึงกิโลกรัมละสิบบาท ทำให้สมาชิกเกษตรอินทรีย์ขยายออกไป จนถึงปัจจุบันนี้ชมรมรักษารัฐมชาตบ้านนาโส มีสมาชิกทำเกษตรอินทรีย์สูงถึง 300 คน ผลิตข้าวอินทรีย์ได้ปีละ 1,000-1,500 ตัน

การส่งออกข้าวอินทรีย์ไปต่างประเทศ ที่ดำเนินการโดยสหกรณ์กรีนเนทเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้ตลาดข้าวอินทรีย์ขยายตัว และเป็นแรงหนุนสำคัญที่ทำให้เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกอีสานขยายตัวด้วย

การขยายเครือข่ายเกษตรอินทรีย์

ปี 2542 บ้านน้ำอ้อม ตำบลน้ำอ้อม อำเภอก้อวัง ก็ได้จัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม ผลิตข้าวอินทรีย์แปรรูปครบวงจรส่งขายกลุ่มประเทศยุโรป กลุ่มน้ำอ้อมเกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ตามโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้ภาคีความร่วมมือ 3 ฝ่าย ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มูลนิธิหมู่บ้าน และองค์การพัฒนาสหประชาชาติ (UNDP) จนปัจจุบันมีสมาชิกราว 1,000 ครอบครัว นับเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ใหญ่ที่สุดในยโสธร ผลิตข้าวอินทรีย์ได้ 1,800 ตันต่อปี

ถัดมาในปี 2545 ก็ได้เกิดกลุ่มใหม่ขึ้นคือ กลุ่มชาวนาข้าวคุณธรรม วัดสวนธรรม ที่มีเครือข่ายชาวนาเกษตรอินทรีย์จังหวัดยโสธร อำนาจเจริญ มุกดาหาร อุบลราชธานี และศรีสะเกษ กล่าวโดยเฉพาะในจังหวัดยโสธร ได้มีแกนนำบางคนจากบ้านนาโสมาร่วมจัดตั้งกลุ่มชาวนาข้าวคุณธรรม โดยรวมสมาชิกได้ 150 คน

ถัดมาในช่วงเวลาเดียวกัน ได้เกิดกลุ่มเกษตรกรทำนาบากรือ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ซึ่งมีสมาชิก 100 กว่าครัวเรือน ซึ่งที่จริงได้ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2519 แต่ได้เริ่มดำเนินการทำนาอินทรีย์อย่างจริงจังในปี 2545 จากการได้รับแรงบันดาลใจจากบ้านนาโส และการส่งเสริมของสหกรณ์กรีนเนท ปัจจุบันนี้กลุ่มเกษตรกรทำนาบากรือก็ได้ผลิตข้าวอินทรีย์ได้ราว 700-1,000 ตันต่อปี

⁵ มูลนิธิสุขภาพไทย, 2557, กลุ่มเกษตรกรนาโส ผู้ทำคุณประโยชน์ด้านเศรษฐกิจการเกษตรดีเด่น,

<http://www.thaihof.org/main/article/detail/2557>

สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เลิงนกทาและไทยเจริญ จำกัด ก็ได้ถือกำเนิดขึ้นมาต่อมาในปี 2547 มีสมาชิกทำเกษตรอินทรีย์ราว 100-120 คน ผลิตข้าวอินทรีย์ส่งออก โดยมีสหกรณ์กรีนเนทเป็นผู้สนับสนุน

กลุ่มเกษตรธรรมชาติหนองขอบ้านกุดหิน ตำบลก้ามแมด ซึ่งแยกตัวออกมาจากบ้านนาโเส ในปี 2548 ก็ได้กลายเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์อีกกลุ่มหนึ่ง สามารถรวบรวมสมาชิกได้ 120-130 คน กลุ่มนี้ดำเนินกิจกรรมตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติ ที่ผลิตข้าวอินทรีย์ส่งออกเช่นกัน

ล่วงมาถึงปี 2551 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวอินทรีย์บ้านโนนยาง ตำบลก้ามแมด อำเภอกุดชุม ก็ได้เกิดขึ้นโดยการนำของพ่อบุญส่ง มาดขาว ที่ต้องการเชื่อมโยงให้ผู้บริโภคและผู้ผลิตหันมาให้ความสำคัญเรื่องการปลูกและการกินข้าวอินทรีย์ เพราะกว่า 20 ปี ที่กลุ่มได้ทำนาอินทรีย์ พบว่านอกจากต้นทุนที่ต่ำกว่าทำนาเคมีแล้ว การทำนาอินทรีย์ยังเป็นการช่วยรักษาสภาพแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรม โดยเฉพาะดินที่เป็นหัวใจสำคัญในการเพาะปลูก รวมทั้งยังปลอดภัยและดีต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคอีกด้วย กลุ่มจึงต้องการส่งเสริมให้คนในชุมชนหันมาปลูกข้าวอินทรีย์ให้มากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มข้าวอินทรีย์บ้านโนนยางยังได้มีการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ข้าวทั้งที่เป็นข้าวหอมมะลิ และข้าวพื้นบ้าน จึงได้พันธุ์ข้าวคุณภาพดี สามารถขายพันธุ์ข้าวปลูกให้เกษตรกรได้อีกมาก ปัจจุบันกลุ่มบ้านโนนยางมีสมาชิก 130 คน ผลิตข้าวอินทรีย์ได้ 300-500 ตัน

ด้วยกระแสการตื่นตัวทั้งการผลิตและบริโภคข้าวอินทรีย์ ทำให้เอกชนนำโดยประธานหอการค้า จังหวัดยโสธร หันมาก่อตั้งสหกรณ์เกษตรอินทรีย์แทนรักขึ้นในปี 2557 โดยมีสมาชิกบางส่วนจากกลุ่มชาวนาข้าวคุณธรรมมาร่วม ปัจจุบันมีสมาชิก 40-50 ราย

ล่าสุดในปี 2558 ก็ได้ถือกำเนิดกลุ่มเกษตรอินทรีย์กลุ่มใหม่ที่ชื่อว่า กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคำพรดา ภายใต้การสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กลุ่มดังกล่าวนี้แยกตัวออกมาจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์แทนรัก ปัจจุบันมีสมาชิก 40-50 ราย

กลุ่มเกษตรอินทรีย์ทั้ง 9 กลุ่มได้ขยายสมาชิกออกไปอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันมีสมาชิกรวมกันราว 2,100 คน มีพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์สูงถึง 40,000 ไร่ เป็นแหล่งผลิตข้าวอินทรีย์แหล่งใหญ่ของประเทศ โดยส่งออกไปต่างประเทศในกลุ่มประเทศยุโรป และขายในประเทศ และท้องถิ่น นอกจากนี้ข้าวแล้วยังมีพืชผักอินทรีย์ที่ผลิตขายตลาดสีเขียวที่มีไม่ต่ำกว่า 6-7 แห่งในยโสธรด้วย

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มเกษตรอินทรีย์เติบโตทั้งจังหวัดมีหลายด้าน เริ่มต้นตั้งแต่ปัญหาวิกฤติชาวนาทั้งด้านการถูกเอารัดเอาเปรียบ และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากการใช้สารเคมี ทำให้ชาวนาบางส่วนต้องการหาทางเลือกที่เป็นอิสระและยั่งยืน โดยมีผู้นำชุมชน และนักพัฒนาท้องถิ่น เช่น พระ ได้ริเริ่มขึ้น ดังนั้น

ปัจจัยด้านผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ มีความเข้มแข็ง และการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการภายในชุมชนในรูปแบบต่างๆ พร้อมกับการสร้างตลาดเกษตรอินทรีย์ เป็นปัจจัยพื้นฐานของชุมชนที่สำคัญ

องค์กรพัฒนาเอกชน อันได้แก่ โครงการสมุนไพรรักษาโรคเพื่อการค้า สหกรณ์กรีนเนท เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกอีสาน มีบทบาทสำคัญยิ่งส่งเสริมทั้งด้านแนวคิด ความรู้ สนับสนุนปัจจัยการผลิต เทคโนโลยี เช่น โรงสีชุมชน พร้อมกับขับเคลื่อนทางนโยบาย และสังคม พร้อมทั้งยังบุกเบิกตลาดข้าวอินทรีย์ต่างประเทศและภายในประเทศ และยังประกันราคาข้าวอินทรีย์ให้สูงกว่าตลาด จนทำให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจที่จะพลิกฟื้นจากเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2546 เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนได้ร่วมกันจัดงานเกษตรอินทรีย์ระดับจังหวัด ทำให้เกษตรกรอินทรีย์กลายเป็นเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดที่เกิดจากการกำหนดของเกษตรกรไปโดยปริยาย ส่งผลให้หน่วยงานรัฐต่างๆ เช่น สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ธกส. สมัชชาสุขภาพจังหวัด ตลอดจนกลุ่มเอกชนเข้าร่วมสนับสนุนเกษตรอินทรีย์อย่างแพร่หลาย

และในที่สุดเมื่อพลังการขับเคลื่อนของเกษตรกรและภาคประชาสังคมมีความสูงส่ง รัฐบาลจึงได้รับเป็นนโยบาย กำหนดให้เป็น “ยุทธศาสตร์โมเดล” ในเดือนมกราคม 2559 พลเอกฉัตรชัย สาริกัลยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับผู้นำราชการจังหวัดยุทธศาสตร์ เพื่อร่วมขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถียุทธศาสตร์ หรือยุทธศาสตร์โมเดล ด้านเกษตรอินทรีย์ครอบคลุมทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ และสัตว์น้ำ พร้อมผลักดันให้จังหวัดยุทธศาสตร์เป็นต้นแบบการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศตลอดห่วงโซ่ ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป จนถึงการตลาด ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนายกระดับการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติและตลาดโลก ซึ่งในปี 2560 คาดว่า จะสามารถพัฒนาพื้นที่จังหวัดยุทธศาสตร์เข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์เพิ่มเป็น 100,000 ไร่ และยังมีเป้าหมายขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ทั่วประเทศเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อปีด้วย

การดำเนินการงานใช้เวลา 3 ปี ตั้งแต่เดือนมกราคม 2559-มกราคม 2562 เบื้องต้นจังหวัดยุทธศาสตร์จะสำรวจข้อมูลรายชื่อกลุ่มเกษตรกรที่เข้าสู่ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว และกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพในการพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จากนั้นจะร่วมกับกระทรวงเกษตรฯ จัดทำแผนพัฒนากลุ่มเกษตรกรที่เหมาะสมกับศักยภาพและความต้องการของแต่ละกลุ่ม⁶

⁶ไทยรัฐ, 2559, หนูน 'ยุทธศาสตร์ โมเดล' ต้นแบบเกษตรอินทรีย์, ไทยรัฐออนไลน์ 29 มค.2559,

ทิศทางอนาคต

แม้รัฐบาล และราชการจะตื่นตัวกับ “ยโสธรโมเดล” แต่ในสายตาของผู้นำชุมชนอย่างพ่อบุญส่ง มาดขาว ไม่มั่นใจว่าราชการจะประสบความสำเร็จ หากไม่เอาเกษตรกรเป็นตัวตั้ง พ่อบุญส่งชี้ว่า ยโสธรโมเดลมาจากบทบาทของชาวบ้าน

ดังนั้นในขั้นต้นน้ำหรือในขั้นการผลิต ต้องให้เกษตรกรเป็นผู้เริ่มอย่างอิสระ ทั้งด้านระบบการผลิต ปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และอื่นๆ การรวมกลุ่ม การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การกำหนดเป้าหมายการผลิต

ในขั้นกลางน้ำ เมื่อขยายสมาชิก ขยายผลผลิตได้เพิ่มมากขึ้น ราชการสามารถหนุนเสริมด้านเงินทุน โคດัง และปัจจัยการผลิตและการจัดการต่างๆ

จนมาถึงขั้นปลายน้ำ รัฐควรมีบทบาทสำคัญในการหาช่องทางการตลาดให้กับเกษตรกร โดยให้เกิดการจัดการตลาดร่วมกัน

จากข้อเสนอที่พ่อบุญส่งได้กล่าวไว้ ทำให้เห็นทิศทางว่า “ยโสธรโมเดล” จะเป็นจริงได้ ต้องเป็นโมเดลของเกษตรกรที่เชื่อมโยงสังคมในระดับจังหวัด อยู่บนพื้นฐานเจตนารมณ์เริ่มแรกในการสร้างเสริมสิทธิเกษตรกร สร้างความยั่งยืนให้กับระบบนิเวศ ระบบการผลิต เศรษฐกิจชุมชน สร้างความมั่นคงอาหาร และความปลอดภัยด้านอาหารทั้งแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค ภายใต้ระบบการค้าที่เป็นธรรม

หากการขับเคลื่อนเป็นไปตามเจตจำนงของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ดังกล่าว ก็น่าที่จะทำให้ “ยโสธรโมเดล” ไม่ใช่โมเดลของจังหวัดเท่านั้น แต่จะมีความสำคัญเป็นโมเดลประเทศสยามที่ยั่งยืนและเป็นธรรมอย่างแท้จริง

6. เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ จันทบุรี สวนผลไม้ปลอดภัยที่ชุมชนร่วมสร้าง

หากจะกล่าวว่า จันทบุรีคือเมืองหลวงของผลไม้แห่งภาคตะวันออกหรือของไทยก็คงไม่ผิดนัก ดังคำขวัญประจำจังหวัดที่ว่า “น้ำตกสี่เลื่อง เมืองผลไม้ พริกไทยพันธุ์ดี อัญมณีมากเหลือ เสื่อจันทบูร สมบูรณ์ธรรมชาติ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช รวมญาติกู้ชาติที่จันทบุรี”

จันทบุรีมีพื้นที่เกษตร ประมาณ 2,200,675 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 55.56 ของพื้นที่ทั้งหมด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน โดยพื้นที่ร้อยละ 70.44 ของพื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นจำนวนครัวเรือนเกษตรกร 75,327 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 45.40 ของครัวเรือนจังหวัด 165,906 ครัวเรือนโดย เฉพาะเป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่สำคัญของประเทศ ประกอบด้วย ทุเรียน เงาะ มังคุด คิดเป็นมูลค่า 10,287 ล้านบาท ในปี 2555 ปริมาณผลผลิตผลไม้ในจังหวัดจันทบุรี ทุเรียน 206,175 ตัน มังคุด 69,550 ตัน เงาะ 145,663 ตัน ปริมาณผลไม้ที่กระจายไปจำหน่ายนอกแหล่งผลิต ส่งออกต่างประเทศ (ผลไม้เกรดเอ) ร้อยละ 20 ส่วนผลไม้ที่เหลือร้อยละ 80 อยู่ในเกรดบีและเกรดซี จำหน่ายในประเทศร้อยละ 70 และส่งออกชายแดนไทย-กัมพูชาร้อยละ 10 ซึ่งส่งผลให้ราคาผลผลิตตกต่ำ ผลไม้จังหวัดจันทบุรีคิดเป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่า 15,000 ล้านบาท มูลค่าสินค้าเกษตรปี 2554 โดยประมาณคิดเป็นมูลค่า 54,311 ล้านบาท (ด้านพืช 43,600 ล้านบาท ปศุสัตว์ 1,785 ล้านบาท ประมง 8,926 ล้านบาท)

ปัจจัยที่ทำให้ดินแดนแห่งนี้ตกอับด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารก็มาจากภูมินิเวศป่าเขตร้อนชื้นผสมผสานกับบทบาทของชาวสวนที่นี้สะสมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์ผลไม้มาช้านาน แต่สิ่งที่ย้อนแย้งไม่น่าเชื่อก็คือ การพัฒนาสวนผลไม้เชิงพาณิชย์ด้วยเกษตรเคมีก็ทำให้ชุมชนที่นี้ประสบปัญหาความไม่ปลอดภัยอาหาร ชาวสวนแห่งเมืองจันทน์ถูกตรวจพบสารเคมีตกค้างในร่างกายถึงร้อยละ 19-20 อยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไม่ให้เกินร้อยละ 5 ตั้งแต่ปี 2546-2551 พบประชาชนที่อยู่ในภาวะเสี่ยงและไม่ปลอดภัยต่อสารเคมีสูงขึ้นทุกปี อีกทั้งยังมีการเกิดโรคมะเร็งของคนในจังหวัดเป็นอันดับหนึ่งสอดคล้องกับในปัจจุบันโรคมะเร็งพบเป็นสาเหตุอันดับ 1 ในการเสียชีวิตของคนไทย

นอกจากปัญหาเรื่องสารพิษตกค้าง ชาวสวนที่นี้ยังประสบปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำต่อเนื่อง เหตุเพราะผลไม้ทุกชนิดมีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวและมีอายุเก็บรักษาระยะสั้น ผลผลิตจึงล้นตลาดเกษตรกรยุคใหม่ยังเคยชินต่อระบบการผลิตแบบเชิงเดี่ยวที่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ไม่นั่นใจภูมิ

ปัญหาที่สืบทอดมา เมื่อควบคุมปัจจัยการผลิตและตลาดไม่ได้และยังขาดการรวมกลุ่มทำให้ไม่มีอำนาจต่อรองราคา ทั้งที่ปัจจุบันกระแสการรักษาสุขภาพ การบริโภคอาหารเพื่อสุขมากรวมทั้งในและต่างประเทศ จะเห็นได้จากเมื่อปี พ.ศ. 2555 มีมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ ประมาณ 1,964.82 ล้านบาท (คิดจากพื้นที่โดยรวมประมาณ 89,310 ไร่ ผลผลิตประมาณ 98,241 ตัน) ปี 2556 แนวโน้มเพิ่มขึ้น มีมูลค่าประมาณ 2,327.31 ล้านบาท (คิดจากพื้นที่โดยรวมประมาณ 91,989 ไร่ ผลผลิตประมาณ 105,787 ตัน) ซึ่งนั่นคือ โอกาสสำคัญในการเปลี่ยนค่านิยมหันมาบริโภคอาหารปลอดภัย

เพื่อหาทางออกจากปัญหา ชาวสวนและนักพัฒนาจึงรวมตัวกันของเครือข่ายโดยแนวคิดเกษตรอินทรีย์เป็นตัวนำ มีการรวมกลุ่มกันขับเคลื่อนงานสภาเกษตรกรจังหวัดจันทบุรีในปัจจุบัน ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติโป่งแรด ภายใต้มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติซึ่งขับเคลื่อนงานเกษตรอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหนียวแน่นมากกว่า 15 ปี และเครือข่ายจะสะสมทรัพยากรที่มีสมาชิกในพื้นที่กว่า 70,000 คนมีพื้นที่ต้นแบบให้เกิดและเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนได้ รวมทั้งเครือข่ายองค์กรงดเหล้าจังหวัดจันทบุรี ที่มีการเน้นย้ำในเรื่องของการลด ละ เลิก อบายมุขจากการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานซึ่งเครือข่ายเหล่านี้ให้ความสำคัญในการกับการผลิตอาหารปลอดภัย

มีการเชื่อมโยงการทำงานกับหลากหลายเครือข่ายทั้งสหกรณ์การเกษตรฯ สวนเงินมีมา โครงการหลวงบริษัทเอกชนที่มีการเชื่อมร้อยการทำงานร่วมกันทั้ง การส่งผักจากโครงการหลวงมาขายในจังหวัดจันทบุรี โดยผ่านสหกรณ์ทำใหม่ จำกัด การใช้ระบบการตรวจสอบย้อนกลับผลผลิตเกษตรอินทรีย์ การส่งของให้ผู้บริโภคผ่านระบบไปรษณีย์ ซึ่งถ้ามีการสนับสนุนการเป็นต้นแบบการผลิตที่มีคุณภาพแล้ว รูปธรรมที่ผ่านการเพาะบ่มจะเกิดผลให้เห็นเต็มพื้นที่ สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคให้ปรับเปลี่ยนมาบริโภคผักปลอดภัย สามารถที่จะพัฒนาเป็นต้นแบบจัดการผักผลไม้ปลอดภัย จ.จันทบุรีได้ไม่ยาก

จุดเริ่มต้นของเครือข่าย

คุณธีระ วงษ์เจริญ ประธานเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ จันทบุรี เล่าให้ฟังว่า การขับเคลื่อนเรื่องเกษตรอินทรีย์ จากการพัฒนา 20 กลุ่ม ดำเนินงานในพื้นที่ 10 อำเภอ ประกอบด้วย อ.เมือง , อ.ท่าใหม่ , อ.ขลุง , อ.เขาชะเมา , อ.มะขาม , อ.แหลมสิงห์ , อ.โป่งน้ำร้อน , อ.สอยดาว , อ.นายายอาม และ อ.แก่งหางแมว ที่มารวมตัวกันจนเกิดเป็นกองทุนฯ และพัฒนามาเป็นเป็นเครือข่ายฯ จนปี 2534 มีการจัดตั้งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จันทบุรี

ภายใต้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จันทบุรี ขยายผลการดำเนินงานการนำ เกษตรอินทรีย์จากภายในศูนย์มาพัฒนาพื้นที่รอบศูนย์ฯ 100 ไร่ ต่อมาในปี 2540 พร้อมทั้งจัดฝึกอบรม / สาธิต / ปฏิบัติ และขยายผลจัดตั้งเครือข่าย 10 อำเภอของจังหวัดจันทบุรี (ปี 2544) เข้าร่วมผลักดันวาระแห่งชาติเกษตร อินทรีย์ และปี 2548 พร้อมทั้งจัดตั้งศูนย์กิจกรรมธรรมชาติโป่งแรด (สปร.) โดยใช้พื้นที่สวนผลไม้ที่ปรับเปลี่ยน เป็นเกษตรอินทรีย์จำนวนพื้นที่ 5 ไร่ เป็นแปลงฝึกปฏิบัติและสาธิตให้กับผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม รวมทั้ง การศึกษาฐานของผู้สนใจทั่วไป⁷ จนเมื่อปี 2550 ศูนย์ฯ ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎี ใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ภัยต่อสุขภาพ จุดเปลี่ยนของเกษตรกร

คุณป้ายาวดี แจงเชื้อ อดีตพยาบาลหนึ่งในแกนนำเกษตรกรที่หันมาทำสวนผลไม้อินทรีย์กล่าวว่า “เดิม ทำเกษตรเคมีเพราะป่วยและมีแนวโน้มว่าจะเป็นโรคมะเร็ง ตอนเป็นพยาบาลต้องออกเยี่ยมบ้านเกษตรกรเห็นเขาใช้ สารเคมีกันมาก ตอนทำงานก็ทำเรื่องลดสารเคมีในเกษตรกรรมอยู่ด้วย บวกกับพ่อแม่ที่อายุมาก” ทำให้มา แก่ปัญหาที่ต้นเหตุหันมาทำการผลิตอาหารด้วยตัวเอง หาความรู้จากอินเทอร์เน็ต และคนในชุมชนที่ทำเกษตร อินทรีย์ ใช้เวลากว่า 4 ปีจึงจะเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์ และเสริมอีกว่าการเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ด้วยการ เปลี่ยนแปลงจากตัวเองก่อน

เช่นเดียวกับก้านันสวัสดิ์ จำเจริญ ไร่จรวงศ์ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ของ-มู-แสง เล่าให้ฟังถึงการตระหนัก ภัยสารเคมีจึงต้องเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์แล้วว่า

“เมื่อก่อนทำสวนยางใช้สารเคมี เปลี่ยนมาทำอินทรีย์เยอะ เพราะ เคยใช้/ขาย ปุ๋ย และสารเคมี จนมาเห็น ปัญหาว่าเกษตรแบบพวกเราถูกหลอกหลงเยอะ อย่างฮอร์โมนน้ำค้ายี่ห้อหนึ่งที่มาหลอกขายเกษตรกรรู้สึกว่ามัน เหม็น (ยาลำแมลง) ผมใช้ไม่เยอะเพราะทำสวนผลไม้แค่ 20 ไร่ มีเงาะ มังคุด ทุเรียน จนไปเรียนรู้เรื่องจุลินทรีย์ การหมักปุ๋ย โดยการไปเรียนรู้ศูนย์อบรมเกษตรธรรมชาติ ที่สระบุรี ได้เจอเครือข่ายมาจากทั่วประเทศมา แลกเปลี่ยนกัน แรงผลักดัน คือ อยากเห็นสุขภาพที่ดีขึ้นของครอบครัว อีกอย่างเราเห็นปัญหาการกระจายผลผลิต ไม่เป็นที่ยอมรับ พอเราไปขายรวมกับเกษตรกรเคมีของเรา (เกษตรอินทรีย์) จะเป็นของไม่มีคุณภาพ สวยครึ่งไม่

⁷ <http://www.tlg.rmutt.ac.th/pdf/21.pdf>

สวยครึ่ง (20.30) ถ้าทำมากมันจะมีผลต่อต้นทุน นักตรงค่าแรงงาน เช่น ยาฆ่าหญ้า 350 บาทจ้างคนงานวันละ 350 บาท รวม 700 บาท ถ้าใช้แรงงานคนต้องหมดประมาณ 3,000 บาท แต่ว่าพูดถึงคุณค่าอาหารที่อยู่ในดินของเราดีกว่า”

กล่าวได้ว่าความเจ็บป่วยจากสารเคมีคือแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกษตรกรอย่างคุณปัญญาวดีและความตระหนักถึงภัยสารเคมีจากผู้ที่ใช้อย่างโชกโชนเช่นกำนันสวัสดิ์ เกษตรกรหลายรายหันมาเริ่มปลูกพืชผักผลไม้อินทรีย์ โดยเริ่มจากปลูกไว้กินเอง สอดคล้องกับแกนนำเกษตรกรคนอื่นเล่าถึงจุดเปลี่ยนชีวิตจากสุขภาพไม่ดีจนทำงานไม่ได้ แพทย์บอกว่ามีสารเคมีในเลือด ขณะที่บางคนแม้ไม่ประสบปัญหาสุขภาพกับตัวเอง แต่เคยขายสารเคมีเกษตรและเห็นปัญหาสุขภาพของพี่น้องเกษตรกรที่เดือดร้อนจากสารเคมี

กระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลง

แต่ใช่ว่าการเปลี่ยนมาสู่วิถีเกษตรอินทรีย์จะเป็นเรื่องง่าย แกนนำหลายคนประสบปัญหาชวนพี่น้องเกษตรกรมาทำเกษตรอินทรีย์ ไม่มีใครเชื่อหรือทัก พวกเขาพบว่า ต้องสร้างรูปธรรมให้เขาดู อ.ธีระ และแกนนำเล่าถึงวิธีการเริ่มจากการปลูกผัก ทำนา ปลูกมะม่วง ทำให้เขาเห็นก่อนว่ามันสามารถทำเกษตรเกษตรอินทรีย์ได้จริงๆ หลังจากนั้นค่อยสนับสนุนเรื่องทำน้ำหมัก และทำปุ๋ย จากที่เขาใช้ทำเกษตรเคมีมาชั่วชีวิต สิ่งสำคัญ คือการเปลี่ยนความคิด โดย

(1) ต้องมีต้นแบบแห่งความสำเร็จ (2) ต้องผ่านกระบวนการฝึกอบรมเรียกว่าต้องล้างสมอง (3) ต้องหนุนเสริมกระบวนการทำที่สวน เช่น ปุ๋ย น้ำหมัก ระยะเวลาเขาจะทำไม่เป็น อันนี้เราต้องแจกฟรีไปเลย ให้เขาไปทำ และ(4)พอเขาทำได้ก็ค่อยลงไป กระบวนการติดตามเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจในพื้นที่ ค่อยสนับสนุน แต่ถ้าอบรมเสร็จแล้วทั้งอันนี้จะไม่เกิด ส่วนข้ออ้างที่เขาไม่ยอมมาทำเกษตรอินทรีย์ เช่น ยังไม่พร้อม รอช่วงเปลี่ยนไม่ได้ ไม่มั่นใจตลาด ทำแล้วขายได้จริงไหม ความพร้อมของครอบครัว เป็นต้น คนพวกนี้เราไม่ทำงานด้วย และเลือกที่จะปล่อย แล้วทำกับคนที่หัวไวใจสู้ คนที่ตั้งคำถามตั้งข้อสงสัยพวกนี้เขาไม่มีทางทำสำเร็จ

“เราต้องทำให้ดู ไม่ได้อ้างจิ้นเฉยๆ มาดูพื้นที่จริงๆ เช่น ปีนี้เราทำ หักดิบเรา ถ้าไม่หักดิบก็ไม่ชนะ จะทำครึ่งๆกลางๆแบบนี้ก็ทำไม่ได้กลับไปทำแบบเดิม เหมือนคนคิดยาเสพติดต้องส่งไปวัดพระบาทน้ำพุ เราต้องเลิกแต่ต้องมีอย่างอื่นทดแทนด้วย”

คนกล้าหักดิบมีไม่เยอะหรอกเราไม่ต้องการคนมากในระยะเริ่มต้น เามาแค่รุ่นหนึ่งจาก 100 คน เอาแค่หนึ่งคน ที่เอาจริงเอาจังแค่ก็สำเร็จแล้ว คนที่กล้าหักดิบพอเขาได้รับความรู้ คือ พวกที่ใช้สารเคมีเยอะๆ เพราะเป็นคนทีกล้าตัดสินใจอยู่แล้ว เขากล้าเสี่ยง

คนที่หักดิบส่วนใหญ่ คือ ผู้หญิง จริงๆ แล้วสามีไม่ค่อยอยากไปอบรมหรอกแต่ให้ภรรยาไปแทน พอภรรยาได้รับความรู้มาฟลุคท่วมตัวก็อยากจะทำสิ่งสามีทำได้แต่ถ้าสามีไปกลับมาสั่ง ภรรยาทำไม่ได้เพราะภรรยาไม่ยอม พอไม่ยอมก็เลิก สุดท้ายที่ดีที่สุด คือ ต้องไปทั้งคู่

คุณธีระ ประธานกลุ่มเล่าให้ฟังถึงปัจจัยความสำเร็จว่า สิ่งสำคัญอันดับแรก ต้องมีแกนกลางที่เข้มแข็งเป็นคนในพื้นที่ และขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่มีก็ไม่มีทางสำเร็จ แกนนำมีการพูดคุยความคิด จัดกิจกรรมพาไปดูงาน เป็นพลังในการขับเคลื่อน และมีตลาดที่คอยช่วยเหลือกัน

การสร้างคนรุ่นใหม่ให้ตื่นตัวก็เป็นเรื่องสำคัญ ตัวอย่างเช่น เกษตรกรรุ่นใหม่ทีกลับจากเมืองหลวงมาเรียนรู้พ่อแม่เขาสร้างมรดกไว้แต่เป็นเคมีหมดที่ดิน 30-40 ไร่ เริ่มทำจากเล็กๆ น้อยๆ แล้วเริ่มเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ คนรุ่นใหม่จะเปลี่ยนได้เร็ว เช่น มีลูกชายเพื่อนกลับจากการทำงานบริษัท เงินเดือน 4-50,000 บาท พ่อมีที่ดินเกือบร้อยไร่ ปีหนึ่งรายได้ประมาณ 10 กว่าล้าน พ่อเอาแค่ร้านเดียวนอกนั้นให้ลูกทำหมด เขาขายออนไลน์ เวลาเขาทำแล้วรวยใช้ได้ เขาก็มีกลุ่มเพื่อนแล้วเริ่มจากแปลงเล็ก พวกนี้การสื่อสารประชาสัมพันธ์เขาถึง เราก็ไปดึงพวก Smart Farmer มาอยู่ในทีมเรา

ผลลัพธ์แห่งความสำเร็จ

สวนผลไม้เกษตรอินทรีย์ของเครือข่ายเป็นที่ยอมรับมาก ไม่เพียงแค่ผลผลิตที่มีคุณภาพ แต่ยังมีวิธีการสื่อสารที่ดี

พื้นฐานความสำเร็จมาจากการพิสูจน์ให้เห็นดังที่คุณปวีณาดียืนยันว่า ทำเกษตรอินทรีย์มันสามารถลดต้นทุนได้จริงแต่ต้องทำตามศักยภาพที่ตัวเองทำได้ ไม่เกินตัว เช่น มีพื้นที่มากต้องพึ่งพาคนอื่นมันก็ไม่ลดรายจ่าย

ความแน่วแน่ในการหาทางออกด้วยการพิสูจน์ให้สังคมเห็น สอดคล้องกับพ่อรัฐไท พงษ์ศักดิ์ แกนนำสวนอินทรีย์กลุ่มรัฐไท 9 สวน เล่าว่า

“ผมเป็นลูกหลง พลัดเข้าไปอบรมเกษตรกรอินทรีย์โดยไม่สนใจ แต่เดิมทำนาทำสวน เมื่อก่อนรับจ้างทั่วไป ผมเคยไปอบรมกับกลุ่มสัจจะ ไปกัน 25 คน 3 วัน 2 คืน ตอนกับมาก็อยากทำกันเยอะ อยากลอง ทำไปทำมา เหลือผมคนเดียว เพราะการทำแบบยั่งยืนมันต้องใช้เวลาต้องใช้เวลานานพอช้าๆ เริ่มทำตั้งแต่ปี 2545 อยากลองวิชา เริ่มตั้งคำถามกับตัวเองว่าทำได้จริงหรือ ชีวิตปัจจุบันผมไม่แคร์อะไรเลย ผมถือว่าผมสำเร็จแล้ว ผมทำแค่อายุได้ผมแคร์แค่เรื่อง 1.ตัวผม 2.ครอบครัว 3.สมาชิกกลุ่ม 4.ชุมชน”

พอรัฐไทยกลุ่มมีสมาชิก 20 ราย ประมาณ 500 ไร่ และมีสวนอยู่ใกล้ๆกัน ใช้วิธีทำน้อยๆได้มาก ได้ตั้งข้อกำหนด 25 ข้อกันในกลุ่ม ใช้ระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ทำให้อยู่กันได้

“ตอนนี้ต้นทุนการเรียนรู้ก้นยางอยู่ที่ 1,500 บาท ในต้นหนึ่งมี 100 ลูก จะมี 2 ลูก ที่เหลือก็ลดมาขาย 500-700 บาท ผมยังเปิดสวนเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้นักท่องเที่ยวมากินฟรี โดยให้ผู้เข้ามาเป็นประธานเปิดงาน เปิดกินฟรีมา 4 ปี มีคนมาประมาณ 12,000 คน เข้ามาดูงาน เข้ามานอน เข้ามาเที่ยว เลยมากำหนดสมาชิกไม่ให้เกิน กำหนดพื้นที่ไม่ให้เกิน”

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจก็เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จเช่นกัน เกษตรกรส่วนมากก่อนมาทำเกษตรอินทรีย์ล้วนมีหนี้สินส่งสมจากเกษตรเคมีอยู่มาก พอเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ระยะหนึ่งก็เริ่มปลดหนี้ และมีกำไร โดยทำเกษตรอินทรีย์ปีหนึ่งต้นทุน 20,000 บาท ได้กำไรปีละ 200,000 บาท ที่ดินที่เคยเอาไปจำนองจำนำก็เอาออกมาได้หมด การหันมาทำอินทรีย์กำไรมันเท่าเดิมแต่ต้นทุนลดลงก็มีรายเหลือ เกษตรอินทรีย์ไม่ได้แปลว่าพออยู่พอกิน แต่มีเงินสะสม และสามารถสร้างรายได้ อ.ธีระให้ข้อสังเกตว่า “ผมทำร้านรับผักอินทรีย์เข้ามาขายสังเกตเห็นได้ชัด เกษตรกรตั้งราคาเองได้ อย่างเช่น ผักบุ้งกิโลกรัมละ 30 บาท จริงๆแล้วอย่างแพงมากเลยนะแต่การสร้างมาตรฐานสินค้า ก้าวต่อไปของการขับเคลื่อน

ณ ขณะนี้ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ได้พัฒนาไปอีกขั้นด้วยการพัฒนาระบบมาตรฐานการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) เนื่องจากมีฐานความเข้มแข็งการจัดการของชุมชนอยู่เป็นทุนเดิม (มีฐานจากสัจจะสะสมทรัพย์ พระอาจารย์สุบิน มณีโต จังหวัดตราด) พื้นฐานแบบนี้มันเป็นการจัดการร่วมมันเป็นการจัดการทางสังคม

การรับรองการเกษตรดังกล่าว ขับเคลื่อนด้วยการสร้างความเชื่อมั่นโดยใช้สัญลักษณ์การค้าของกลุ่มเองเป็นมาตรฐานคุณธรรมเพราะทุกคนมาตกลงร่วมกัน ต่าง มกท. (มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย) ที่มาตรวจแก้ปีละครั้ง

กลไกขับเคลื่อนสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของเครือข่าย คือ การจัดตั้งสหกรณ์เกษตรอินทรีย์จันทบุรี จำกัด ก่อตั้งประมาณปี 2551 สมาชิกประมาณ 50 ราย มีการประชุมกันทุกเดือน มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน และ จุดเชื่อมประสานกับเกษตรอินทรีย์ ใช้เป็นที่รวบรวมผลผลิตทั้งหมด ตอนนี้มีไข่ไก่อารมณ์ดี ต่อไปเรื่องผลไม้ เรื่องผัก ทำให้ฐานการผลิตและการขายของกลุ่มมีความหลากหลาย สร้างความมั่นคงอาหารได้มากยิ่งขึ้น

ปัจจัยท้าทายด้านตลาด

แม้เครือข่ายเกษตรกรชาวสวนผลไม้อินทรีย์จะแก้ปัญหาเทคนิค พัฒนาคุณภาพสินค้าได้ดี มีผู้บริโภคให้การยอมรับ แต่เมื่อก้าวถึงความมั่นใจตลาดรองรับนั้นยังไม่ชัดเจน คุณธีระเล่าว่า เมื่อก่อนมีตลาดผลไม้ม้งคลเฟอร์มารับซื้อ เราก็ตกลงราคาล่วงหน้าว่าเท่าไร ตลอดทั้งปี 32บาท พอมาปีที่สองก็หายไป พอมาปีนี้เราก็คุยกันใหม่ทางบริษัทสวนเงินมีมาช่วยบริหารจัดการผลผลิต ส่วนมากจะเป็นผลไม้แต่เขารับได้ไม่หมด อย่างเช่นผลไม้เวลาเก็บมันต้องเก็บมาก เช่น เงาะต้องเก็บวันละเป็นตันต่อวัน ไหนจะเรื่องกระจายสินค้าไม่ทัน วันรุ่งขึ้นเก็บอีกตันหนึ่ง มังคุดก็เหมือนกันมันเก็บทุกวัน แต่ทุเรียนมันรวดเร็ววันหนึ่งตัด 5 ตัน มันก็กระจายได้ทัน

เครือข่ายเริ่มตลาดออนไลน์บ้าง แต่ก็ยังต้องพึ่งตลาดหลักอยู่ โดยต้องไปขายรวมกับตลาดผลไม้ในจันทบุรีเป็นตลาดรวม(เคมี) อย่างเช่น 100 ตัน ขายเข้าตลาดหลักประมาณ 80% (ซึ่งไปปนกับผลไม้ที่ใช้สารเคมี) และส่งตรงกับผู้บริโภคประมาณ 20% ปีนี้ ทางกลุ่มจึงมีเป้าหมายพัฒนาให้จังหวัดจันทบุรีเป็นจุดเชื่อม อย่างตลาดเจริญสุขที่ก็จะเป็นส่วนร่วม เชื่อมกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในเมืองให้มากขึ้น

ขณะที่ตลาดต่างประเทศ สินค้าอินทรีย์ผลไม้ยังไม่บุกต่างประเทศเพราะปริมาณยังไม่ได้ เช่น ทุหนึ่ง 20 ตัน วันหนึ่งต้องรวบรวมให้ได้ 20 ตัน วันละ 1-2 ตันรวบรวมเข้าตู้ไม่ได้ ถ้าปริมาณผู้ผลิตมาก่อยทำ ถ้าไปตู้คาร์โก้ 1-2 ตัน ค่าใช้จ่ายสูง

ทุนข้ามชาติ กับการครอบงำเกษตรภาคตะวันออก

ความมั่นคงอาหารบนฐานไม้ผลของภาคตะวันออกและจันทบุรีเริ่มมีความเสี่ยง เพราะบางจากกลุ่มทุนข้ามชาติ คุณธีระเล่าว่า กลุ่มทุนจีนเริ่มเข้ามาผูกขาดตลาดผลไม้ตะวันออก ควบคุมได้ถึงร้อยละ 98 ผ่านล้งซึ่งอดีตเป็นของคนไทย แต่ปัจจุบันกลายเป็นล้งจีนทั้งหมด ภาคตะวันออก ล้งที่จดทะเบียนมี 127 ล้ง (จันทบุรีมี 47 ล้ง) ล้งเล็กเป็นลูกมือของล้งใหญ่ กลุ่มทุนจีนเป็นผู้กำหนดราคา ทำให้สหกรณ์ของชุมชนซึ่งไม่มีทุนและอำนาจ

ต่อรองต้องถูกรอบงำจากทุนเกือบหมด ขณะนี้ทุนข้ามชาติผสานนโยบายรัฐ และราชการแบบเบ็ดเสร็จ เกษตรกรไร้ที่พึ่ง

กรณีลำไย เหมาสวนเมื่อเห็นใบ ก็ประมูลทีราค่า 40-43 บาท โดยประมูล 3 ปีติดต่อกัน วางมัดจำ 30 เปอร์เซ็นต์ และเก็บสินค้าขึ้นดีไปก่อน ที่เหลือถ้าเจ้าของสวนเอาไปขายจะผิดกฎหมายถูกดำเนินคดี แม้หน่วยงานรัฐจะพยายามเข้ามาดูเรื่องสัญญาที่เป็นธรรมแต่ก็ไม่ได้นำไปปฏิบัติเท่าที่ควร

เกษตรกรมีความจำเป็นต้องรวมตัวกัน แต่ภาวะปัจจุบันเป็นไปได้ยาก เพราะชาวสวนแต่ละรายมีพ่อค้า มาผูกขาด เกษตรกรต้องแข่งขันกันเพื่อให้ได้ราคาสูง การรวมตัวกันต่อรองไม่เกิด เมื่อเกิดปัญหาผลผลิตตกต่ำ รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงแต่ก็ไปไม่ถึงเกษตรกร หรือไม่เปลี่ยนโครงสร้างปัญหา

ระบบการจัดการผลไม้เริ่มมีปัญหาความไม่ปลอดภัย เช่น ทูเรียน ทุเรียน รับซื้อทั้งจากพื้นที่และที่อื่นๆ เอา เนื้อมาแช่แข็ง แคะใส่ตู้คอนเทนเนอร์ เสี่ยงต่อความปลอดภัยอาหาร ปัญหาเหล่านี้ราชการยังไม่เท่าทันที่จะ แก้ปัญหาให้เกษตรกร

สุขภาพ และความยั่งยืนของเกษตรกรและผู้บริโภค พลังการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสู่อิสระ

เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์จันทบุรี เป็นตัวอย่างของเกษตรกรที่ถูกขึ้นมาแก้ปัญหาจากระบบครอบงำ สารเคมีด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งได้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไปหลายพื้นที่ สามารถสร้างมาตรฐาน สร้าง ผลผลิต สร้างตลาดทางเลือกที่เติบโตขึ้น แต่เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของตลาดผลไม้ใหญ่ที่กำลังถูกรอบงำ โดยทุนข้ามชาติ ทำให้นาวิตกถึงอนาคตเกษตรกรชาวสวนแห่งภาคตะวันออกไม่น้อยว่าจะมีสิทธิ เสรีภาพ ในการเลือกผลิตผลไม้ที่ยั่งยืนและปลอดภัยเพียงใด

จุดเริ่มต้นสู่อิสระภาพมาจากการมั่นคงยืนหยัดของเกษตรกร ดังที่คุณธีระ ยืนยันถึงวิถีเกษตรอินทรีย์ว่า

“แค่ทำวันแรกก็ชนะแล้ว ในดินมีธาตุอาหารหลงเหลืออยู่ในดินเกินกว่าที่เราจะไปใส่มันทุกปี สมมุติ เราใส่ปุ๋ย N-P-K 15-15-15 ในดินมันมี 60-70-80 มันเกินค่ามาตรฐานที่เราจะใส่ เพียงแต่พืชเอามาใช้ไม่ได้ เพราะดินเป็นกรดจัด PH 4.3 ถ้าเราปลดปล่อย PH ดินให้มันสูงขึ้นเป็น 5.5 ไปถึง 6 โดยวิธีกลีกรรรมธรรมชาติใช้ ปุ๋ยน้ำหมักใส่เข้าไปดินก็ปรับสภาพ ธาตุอาหารที่อยู่ในดินก็ถูกปล่อยออกมาแค่นี้ก็สำเร็จแล้ว”

เช่นเดียวกับคุณป้ายาวดีว่า เพื่อแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพ จึงหันมาทำการผลิตเองก่อน จึงจะไปให้ความรู้คนอื่น และถ้าคุยกับคนที่เขามีใจแต่ทำไมไม่ออกมาคุยมาแลกเปลี่ยนกัน เป้าหมายเราเพื่อสุขภาพมากกว่าเศรษฐกิจ

ภาครัฐและประชาสังคมเองควรส่งเสริมความเข้มแข็งเกษตรกรอย่างคุณป้ายาวดี คุณรัฐไท คุณธีระ และคนอื่นๆ ที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ จันทบุรี ด้วยการเสริมสร้างชุมชน กลไกชุมชน เช่น สหกรณ์ ให้เข้มแข็งในการพัฒนาผลผลิต และมีอำนาจต่อรองทางตลาดมากขึ้น รวมทั้งเข้ามาจัดการระบบผูกขาด การทำสัญญาที่ไม่เป็นธรรม สร้างผลผลิตทางเลือก สร้างตลาดทางเลือก และดึงพลังผู้บริโภคให้มาเกื้อหนุน

การหนุนเสริมอย่างครบวงจร และปกป้องสิทธิและเสรีภาพของเกษตรกร ด้วยวิถีชุมชนเกษตรกรอินทรีย์ น่าจะเป็นพลังที่ทำให้จันทบุรีเป็นเมืองแห่งผลไม้ของชุมชนและประเทศไทยอย่างแท้จริง มากกว่าที่จะเป็นเพียงตลาดของทุนข้ามชาติ

บทที่ 4

ชุมชนต้นแบบอาหารปลอดภัย

7. เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์⁸

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ เป็นตลาดนัดที่เกษตรกรทำเกษตรระบบอินทรีย์ ซึ่งประกอบไปด้วย การทำนาข้าวอินทรีย์ การปลูกผักอินทรีย์ผักพื้นบ้าน และการเลี้ยงไก่ไข่ เป็ดไข่อินทรีย์ รวมทั้งการแปรรูปอาหารเพื่อสุขภาพ เป็นต้น สมาชิกได้รวมตัวกันประมาณ 80 กว่าราย ได้นำผลผลิตสินค้าทางการเกษตรและสินค้าแปรรูปออกมาขายให้กับผู้บริโภคโดยตรงในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ผ่านตลาดนัดสีเขียว 4 พื้นที่ ได้แก่ ตลาดนัดสีเขียวหอประชุมอำเภอปราสาท จะมีตลาดนัดสีเขียวทุกวันอังคาร ตลาดนัดสีเขียวโรงพยาบาลปราสาท จะมีตลาดนัดสีเขียวทุกวันพุธ ตลาดนัดสีเขียวร้านข้าวหอม จะมีตลาดนัดสีเขียวทุกเช้าวันพฤหัสบดี และตลาดนัดสีเขียว อบจ.สุรินทร์ จะมีตลาดนัดสีเขียวทุกวันเสาร์ โดยทุกตลาดนัดสีเขียวจะมีสินค้าผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นอินทรีย์ ผลผลิตปลอดสารพิษตามฤดูกาล มาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม อาทิ ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ผักสด ผักผักพื้นบ้านท้องถิ่น ผลไม้อินทรีย์ตามฤดูกาล ไข่ไก่ ไข่เป็ดอินทรีย์ อาหารแปรรูปท้องถิ่น ข้าวพันธุ์พื้นบ้านที่หลากหลาย และสินค้าปลอดภัยต่อสุขภาพ ซึ่งสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวได้สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

1) สินค้าทุกชนิดผ่านการตรวจสอบว่าปลอดภัยต่อผู้บริโภค โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิและข้าวพันธุ์ท้องถิ่น ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มากมาย เช่น มกท. , EU/Nop เป็นต้น

2) เป็นการให้ผู้บริโภคได้อุดหนุนผลผลิตสินค้าของเกษตรกรโดยตรง ด้วยระบบการค้าที่เป็นธรรม (Fair trade) ทั้งกับผู้ผลิต ผู้บริโภค ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และแรงงาน

3) สนับสนุนให้เกิดความมั่นคงในวิถีของคนท้องถิ่นและเกษตรกร ช่วยสร้างวิถีที่เปี่ยมสุขให้สังคม รักษาความมั่นคงทางอาหาร และอธิปไตยทางเศรษฐกิจของจังหวัดสุรินทร์

⁸ เติบโตคู่กับแกนนำสมาชิกกลุ่มเกษตรธรรมชาติและตัวแทนกรรมการตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ 13 ต.ค. 2559

กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมระบบอินทรีย์ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนตลาดนัดสีเขียว จังหวัดสุรินทร์ โดยได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ พาณิชย์จังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ (อบจ.) อำเภอปราสาท โรงพยาบาลปราสาท ร้านข้าวหอม และสหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวจังหวัดสุรินทร์

กว่าจะมาเป็นตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ มาจากจุดเริ่มต้นของกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรระบบอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ หาช่องทางในการระบายผลผลิตเกษตรอินทรีย์และข้าวอินทรีย์ยังให้ผู้บริโภคได้รับผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ปลอดภัยและเพื่อสุขภาพของผู้บริโภค ทางโครงการถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบเกษตรและอาหารปลอดภัยเพื่อนำเสนอสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ได้ร่วมพูดคุยกับกลุ่มเกษตรธรรมชาติทอมอ ตำบลทอมอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทำข้าวอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์ และยังเป็นสมาชิกของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ มีสมาชิกรวมทั้งสิ้นในจังหวัดสุรินทร์จำนวน 700 กว่าคน ส่วนกลุ่มเกษตรธรรมชาติทอมอ ปัจจุบัน 2559 มีสมาชิกของกลุ่มทั้งสิ้นจำนวน 63 ครัวเรือน อยู่ในพื้นที่ตำบลทอมอ ตำบลโคกยาง และตำบลเจ็ดยัง รวมเนื้อที่ทำเกษตรระบบอินทรีย์และข้าวอินทรีย์ จำนวน 1,600 ไร่ ผลผลิตข้าวอินทรีย์ได้ 400 ตันข้าวเปลือกต่อปี มีข้าวอินทรีย์คือ ข้าวเหนียวดำ ข้าวหอมนิล ข้าวหอมมะลิแดง และข้าวหอมมะลิ 105 ซึ่งส่วนใหญ่ข้าวของสมาชิกได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ มกท. มาตรฐานจากEU มาตรฐานอินทรีย์จากประเทศเยอรมัน มาตรฐานอินทรีย์จากประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และได้รับเครื่องหมายการค้าที่เป็นธรรม (Fair trade)

จุดเริ่มของกลุ่มเกษตรธรรมชาติทอมอ

ช่วงปีพ.ศ. 2534 เกษตรกรที่ทำนาข้าวในพื้นที่ใช้สารเคมีในการทำนา ใช้ทั้งปุ๋ยเคมีและยาสารเคมีในการกำจัดวัชพืชและโรคแมลงบนนาข้าว ส่งผลให้เกษตรกรต้องใช้ต้นทุนในการทำนาข้าวเพิ่มขึ้นไม่คุ้มต่อผลผลิตข้าวที่ได้ ในขณะนั้นราคาข้าวก็ต่ำ เกษตรกรมีหนี้สินติดตัว สภาพดินเสื่อมโทรมดินแน่นขึ้นพร้อมกับมีการเผาตอซังข้าวหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว และระบบนิเวศในนาข้าวเสื่อมโทรมสูญเสียสภาพเดิม ทรัพยากรสัตว์น้ำจำพวกปู ปลา หอย ตายลงและสูญหายไป จนได้มีมีนักพัฒนาเอกชน คสป. ได้เข้ามาให้ความรู้ส่งเสริมข้าวปลอดสารเคมีและทำนาข้าวอินทรีย์ โดยใช้วิธีการไถกลบใช้ปุ๋ยพืชสด หว่านข้าวแล้วใช้ฟางคลุม โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมทดลองจำนวน 12 ราย ทำคนละ 1-2 งาน ซึ่งทาง คสป. รับซื้อผลผลิตข้าวในราคาประกันที่กิโลกรัมละ 10 บาท

ช่วงปีพ.ศ. 2539 – 2540 จากการทำนาข้าวในวิธีดังกล่าว มีเกษตรกรจำนวน 2 รายได้รับมาตรฐานอินทรีย์ มกท. และยังได้ขยายแปลงทำนาอินทรีย์เพิ่มพื้นที่มากขึ้น สร้างความมั่นใจให้แก่สมาชิกในกลุ่มทำนาอินทรีย์ และมีเกษตรกรมาเข้าร่วมกลุ่มเพิ่มจำนวน 5 ราย ในส่วนของเกษตรกรที่หันมาทำนาแบบอินทรีย์ก็ได้ปริมาณข้าวเพิ่มมากกว่าเมื่อก่อนและยังลดต้นทุนในการทำนาข้าวด้วย

ช่วงปีพ.ศ. 2542 ทางจังหวัดสุรินทร์ได้มีนโยบายประกาศของจังหวัด เป็นจังหวัดเกษตรอินทรีย์ ส่งผลทำให้กลุ่มทำนาอินทรีย์มีเกษตรกรเข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหันมาสนับสนุนการทำเกษตรกรรมระบบอินทรีย์มากขึ้นทั้งนาข้าวอินทรีย์ การปลูกพืชอินทรีย์หลังนา และการปลูกสัตว์

ช่วงปีพ.ศ. 2545 กลุ่มเครือข่ายเกษตรธรรมชาติที่ทำเกษตรระบบอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ที่ได้รวมกลุ่มกันเป็นสมาชิกสหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ ซึ่งทางสหกรณ์ได้รับผลผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกช่วยทำการตลาดให้และวางแผนการปลูกข้าวอินทรีย์ร่วมกับสมาชิก ผ่านทางการตลาดของกรีนเน็ต และยังได้ร่วมกับอาสาสมัครนักศึกษาแลกเปลี่ยน CIE จากประเทศสหรัฐอเมริกา ไปเปิดตลาดข้าวอินทรีย์ที่อเมริกาโดยมีกลุ่มตัวแทนของกลุ่มทำข้าวอินทรีย์ไปให้ข้อมูลและทำการตลาดร่วมกับอาสาสมัครนักศึกษาแลกเปลี่ยน

ประการสำคัญการปรับเปลี่ยนของเกษตรกรกลุ่มเกษตรธรรมชาติมอ ที่มาทำนาข้าวอินทรีย์และเกษตรกรรมระบบอินทรีย์ กล่าวได้คือ

1. การทำนาข้าวแบบเดิมต้องใช้สารเคมีทั้งปุ๋ยและยาในการปราบวัชพืชและโรคแมลงในนาข้าว ทำให้ต้นทุนในการผลิตข้าวสูงขึ้น ผลผลิตข้าวที่ได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรหลายรายต้องไปผูกพันกับระบบหนี้สิน
2. สภาพดินเสื่อมโทรมลงธาตุอาหารในดินลดน้อยลง ดินแน่นแข็งตัวปลูกข้าวแตกกอได้น้อย ผลผลิตข้าวได้น้อย
3. ระบบนิเวศในนาข้าวเสื่อมโทรมแหล่งอาหารตามธรรมชาติของเกษตรกรในนาข้าวหายไป คือ ทรัพยากรสัตว์น้ำจำพวก ปลา ปูนา หอย ตายจากการใช้สารเคมีและระบบนิเวศในนาข้าวเปลี่ยนไปจากการทำนาข้าวในระบบเดิม
4. เกษตรกรได้รับผลกระทบทางสุขภาพมีสารเคมีตกค้างในร่างกายจากการทำนาที่ใช้สารเคมี เกิดเป็นโรคเรื้อรัง ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ และการบริโภคข้าวที่ปลูกแบบการใช้สารเคมีทำให้เกษตรกรเป็นโรคเบาหวานและสุขภาพร่างกายของครัวรั้วลดลง

5. มีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าให้ความรู้การทำเกษตรระบบอินทรีย์มีการปรับปรุงดินใช้ปุ๋ยพืชสด ส่งเสริมการทำนาข้าวอินทรีย์ และรับซื้อผลผลิตข้าวในราคาประกัน
6. เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนทำนาข้าวอินทรีย์ได้รับผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นและต้นทุนใช้ทำการผลิต ลดลงกว่าเดิม และผลผลิตข้าวได้รับมาตรฐานอินทรีย์ มกท. ขายข้าวได้ในราคาที่สูงกว่าข้าว ธรรมดา เกษตรกรที่ทำนาเห็นเป็นตัวอย่างจนเกิดความมั่นใจในการทำนาอินทรีย์
7. เกษตรกรบางรายได้รับความกดดันจากทางครอบครัวสร้างเงื่อนไขไว้ว่าต้องทำเกษตรระบบ อินทรีย์และทำนาอินทรีย์ถึงจะยกมอบแบ่งที่นาให้ จึงมีความจำเป็นต้องทำตามเงื่อนไขของ ครอบครัว จนได้รับผลความสำเร็จในการทำนาอินทรีย์
8. เกษตรกรที่ทำนาข้าวอินทรีย์มีการปลูกพืชอินทรีย์หลังนา ทำให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ใน ที่ดินสร้างมีรายได้หมุนเวียนจากจากทำนาปี ส่งผลให้วิถีชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น
9. ผลผลิตข้าวอินทรีย์และผลผลิตเกษตรอินทรีย์เป็นที่ต้องการของตลาดและผู้บริโภคที่รักสุขภาพ ทั้งในจังหวัดสุรินทร์ และยังส่งออกไปต่างประเทศ
10. มีตลาดและแหล่งจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเกษตรกรมากกว่าเดิม โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์มีตลาดนัดสีเขียวที่สามารถให้เกษตรกรไปขายกับ ผู้บริโภคโดยตรง

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์

การริเริ่มของตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ ในปีพ.ศ. 2534 – 2542 เกษตรกรที่ทำนาข้าว แบบเดิมได้รับปัญหาทางหนี้สิน การลงทุนในการทำนาสูงขึ้น ผลผลิตข้าวได้น้อยลง ราคาข้าวตกต่ำ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลง และสุขภาพของเกษตรกรเป็นโรคเรื้อรังจากการทำนา จนมีเกษตรกร 10 กว่ารายได้ปรับเปลี่ยนการทำนาแบบเดิมที่ใช้สารเคมี หันมาทำนาข้าวอินทรีย์โดยใช้ปุ๋ยพืชสด โดยเน้น การทำนาข้าวเพียงอย่างเดียว ได้บริโภคในครอบครัว จนเกษตรกรหลายรายมีสุขภาพที่ดีขึ้นจากการทำ การเกษตรได้บริโภคข้าวอินทรีย์ จนขยายพื้นที่ทำนาข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้นได้นำผลผลิตข้าวอินทรีย์ที่ ได้รับมาตรฐานส่งขายไปกับทางกรีนเน็ต (Green net) ส่งออกไปขายต่อที่สหภาพยุโรป (EU) และข้าว อินทรีย์บางส่วนส่งขายให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ซึ่งได้นำข้าวอินทรีย์ส่งออกไป ขายยังต่างประเทศเหมือนกัน ต่อมาในปีพ.ศ.2543 – 2546 ทางโครงการนำร่องเกษตรกรรมยั่งยืน ได้รับ

สนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลในยุคนั้น เข้ามาสนับสนุนเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรระบบอินทรีย์ ให้มีการขยายเกษตรกรรมยั่งยืนและเกษตรกรรมระบบอินทรีย์เพิ่มมากขึ้นในจังหวัดสุรินทร์ มีการทำนาข้าวอินทรีย์ และผักพืชอาหารอื่นๆในระบบอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น จากการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ทำเกษตรระบบอินทรีย์โดยการประสานงานของนักพัฒนาเอกชน คสป. ได้ร่วมกันจัดงานประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับผู้บริโภคในจังหวัดสุรินทร์ เรื่องเกษตรอินทรีย์และอาหารปลอดภัยต่อสุขภาพ ผ่านงาน Event ต่างๆ ของหน่วยงานราชการและภาคเอกชน ในปีพ.ศ. 2546 ทางผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ในขณะนั้น ได้สนับสนุนและส่งเสริมกลุ่มเกษตรอินทรีย์ให้เกิดความร่วมมือกับเทศบาลเมืองจังหวัดสุรินทร์ ขอให้ใช้ประโยชน์พื้นที่ของเทศบาลเปิดตลาดสีเขียว คือ ตลาดสวนรัษฎ์ มีผู้บริโภคในเมืองและกลุ่มคนรัษฎ์สุขภาพในตัวเมืองจังหวัดสุรินทร์เป็นลูกค้าหลัก ในตลาดมีสินค้าอินทรีย์ยังไม่หลากหลายหลาย มีสินค้าหลัก คือ ข้าวอินทรีย์ ผักอินทรีย์และพืชอาหารตามฤดูกาล ไม่เพียงพอต่อผู้บริโภค แต่เกษตรกรรายได้หมุนเวียน รายได้เพิ่มเป็นสองเท่าถึงสามเท่าของการทำนาข้าวเพียงอย่างเดียว กลุ่มเกษตรอินทรีย์มีความมั่นใจในการตลาด จึงมีการขยายกลุ่มเกษตรธรรมชาติทำนาข้าวอินทรีย์และพืชผักอินทรีย์เพิ่มมากขึ้นมีการจัดงานให้ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพเป็นประจำทำให้กลุ่มเกษตรธรรมชาติ ปีพ.ศ. 2548 ทางกลุ่มได้ร่วมมือกับทางอำเภอปราสาท และโรงพยาบาลอำเภอปราสาท เปิดตลาดนัดสีเขียวเพิ่มอีก 2 แห่ง คือตลาดนัดสีเขียวหอประชุมอำเภอปราสาท และตลาดนัดสีเขียวโรงพยาบาลปราสาท จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2552 เกิดความขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่นในเทศบาลเมืองจังหวัดสุรินทร์มีการเอาพื้นที่ตลาดนัดสีเขียวสวนรัษฎ์คืนไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ทางกลุ่มเกษตรธรรมชาติและกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ ได้ไปสร้างความร่วมมือกับทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ขอให้ใช้ประโยชน์พื้นที่เปิดเป็นตลาดนัดสีเขียว อบจ.สุรินทร์ จนถึงปัจจุบันลูกค้าผู้บริโภคเดิมจากตลาดนัดสีเขียวสวนรัษฎ์ ก็ยังตามมาซื้อของเหมือนเดิม และมีการขยายกลุ่มผู้บริโภคที่กว้างขึ้น เป็นกลุ่มลูกค้าที่รักสุขภาพซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่จะมีความคุ้นเคยกับเกษตรกรเป็นผู้ผลิตและขายของตนเองอยู่แล้ว ปัจจุบันเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ มีกลุ่มเกษตรธรรมชาติและกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ที่รวมกลุ่มกันมาขายของมีจำนวน 80 กว่าราย และที่เอาผลผลิตมาขายในตลาดนัดสีเขียวทั้ง 3 แห่งมีจำนวน 60 กว่ารายโดยจะมีสินค้าผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นอินทรีย์ ผลผลิตปลอดภัยตามฤดูกาล มาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม อาทิ ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ผัก

สด พืชผักพื้นบ้านท้องถิ่น ผลไม้อินทรีย์ตามฤดูกาล ไข่ไก่ ไข่เป็ดอินทรีย์ อาหารแปรรูปท้องถิ่น ข้าวพันธุ์พื้นบ้านที่หลากหลาย และสินค้าปลอดภัยต่อสุขภาพ

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ เป็นตลาดที่ผู้ผลิตเกษตรกรและผู้บริโภคมาซื้อขายกันโดยตรงมีผลผลิตสินค้าหลักข้าวพันธุ์พื้นบ้านที่หลากหลาย ข้าวอินทรีย์ ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นอินทรีย์และสินค้าปลอดภัยต่อสุขภาพ ผู้บริโภคเป็นกลุ่มคนชั้นกลางในเมืองจังหวัดสุรินทร์และกลุ่มผู้รักสุขภาพ ซึ่งมีความคุ้นเคยกับเกษตรกร กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ มีสมาชิกของสหกรณ์ 700 กว่าคน โดยมีกลุ่มเกษตรธรรมชาติและกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์รวมตัวกันนำผลผลิตสินค้ามาขายผ่านตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์จำนวน 80 กว่ารายและเกษตรกรที่นำผลผลิตสินค้ามาขายเป็นประจำจำนวน 60 กว่าราย โดยผ่านเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ 4 แห่ง ได้แก่

1. ตลาดนัดสีเขียวหอประชุมอำเภอปราสาท ตั้งอยู่บริเวณหอประชุมประจำอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2548 จะมีตลาดนัดสีเขียวทุกวันอังคาร ระหว่างเวลา 8.00 – 14.00 น. มีเกษตรกรที่นำผลผลิตสินค้ามาขายจำนวน 30 กว่าราย
2. ตลาดนัดสีเขียวโรงพยาบาลปราสาท ตั้งอยู่ในบริเวณโรงพยาบาลอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2548 จะมีตลาดนัดสีเขียวทุกวันพุธ ระหว่างเวลา 8.00 – 13.00 น. มีเกษตรกรที่นำผลผลิตสินค้ามาขายจำนวน 30 กว่าราย
3. ตลาดนัดสีเขียวร้านเข้าหอย ตั้งอยู่บริเวณหน้าร้านเข้าหอย เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2546 ตั้งอยู่บริเวณหน้าร้านข้าวหอม จะมีตลาดนัดสีเขียวทุกเช้าวันพฤหัสบดี มีเกษตรกรที่นำผลผลิตสินค้ามาขายจำนวน 10 กว่าราย เนื่องจากมีบริเวณพื้นที่น้อย กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่จะนำผลผลิตอินทรีย์มาขายส่งให้กับร้านข้าวหอมแทน ซึ่งร้านข้าวหอมเปิดบริการวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา 8.00 – 18.00 น. วันเสาร์ เวลา 8.00 – 16.00 น.
4. ตลาดนัดสีเขียว อบจ.สุรินทร์ ตั้งอยู่ในบริเวณองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2552 จะมีตลาดนัดสีเขียวทุกวันเสาร์ ระหว่างเวลา 8.00 – 15.00 น. มีเกษตรกรที่นำผลผลิตสินค้ามาขายจำนวน 60 กว่าราย

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ มีการบริหารจัดการตลาดร่วมกันเพื่อให้เกษตรกรนำผลผลิตสินค้ามาขายในตลาดนัดสีเขียวด้วยระบบการค้าที่เป็นธรรม กล่าวคือ

- ผลผลิตสินค้าและอาหารเพื่อสุขภาพได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เช่น มกท. มาตรฐานอินทรีย์จากประเทศเยอรมัน มาตรฐานอินทรีย์แห่งกลุ่มสหภาพยุโรป(EU) เป็นต้น และผลิตเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่ได้รับเครื่องหมายระบบการค้าที่เป็นธรรม (Fair trade) ที่นำมาจำหน่ายในตลาดนัดสีเขียว
- ผลผลิตสินค้ามีความหลากหลายในตัวสินค้า มีทั้งข้าวอินทรีย์ ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ผักสด พืชผักพื้นบ้านท้องถิ่น ผลไม้อินทรีย์ตามฤดูกาล ไข่ไก่ ไข่เป็ดอินทรีย์ อาหารแปรรูปท้องถิ่น ข้าวพันธุ์พื้นบ้านที่หลากหลาย และสินค้าปลอดภัยต่อสุขภาพ กลุ่มเกษตรกรได้มีการวางแผนในการนำผลผลิตสินค้าที่จะมาจำหน่ายในตลาดนัดสีเขียวร่วมกัน
- เกษตรกรผู้ผลิต ผู้ขายสินค้าเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิตสินค้าเองโดยมีสมาชิกในกลุ่มช่วยกันตรวจสอบควบคุมราคา
- มีคณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวประกอบขึ้นจากหลายฝ่าย คือ เกษตรกรผู้ทำการผลิตและขายสินค้า นักพัฒนาเอกชน ตัวแทนจากหน่วยงานที่ให้ใช้ประโยชน์พื้นที่เปิดตลาด ซึ่งคณะกรรมการตลาดมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน คือ
 - จัดทำทะเบียนรายชื่อสมาชิกที่นำผลผลิตสินค้ามาขายในเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์
 - สำรวจผลผลิตสินค้าของสมาชิก เพื่อการวางแผนในการผลิตนำมาจำหน่ายให้มีความหลากหลาย
 - ให้สมาชิกจัดทำบัญชีรายได้ออกจากการขายผลผลิตสินค้าและต้นทุนการผลิตสินค้า
 - จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตลาดนัดสีเขียว จัดเก็บเงินจากสมาชิกมาขายผลผลิตสินค้า รายละ 20 บาท เพื่อใช้จ่ายค่าทำความสะอาด และค่าไฟ
 - จัดการประชาสัมพันธ์ตลาดนัดสีเขียว จัดงานEvent ให้ความรู้กับผู้บริโภค โดยร่วมมือกับภาคส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเด่นของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์

- ตลาดนัดสีเขียวทั้ง 4 แห่ง มีผลผลิตสินค้าที่หลากหลายจากกลุ่มสมาชิกทั้งผลผลิตสินค้าอินทรีย์ และอาหารแปรรูปเพื่อสุขภาพ
- ผลผลิตสินค้าอินทรีย์ของสมาชิกส่วนใหญ่ได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมีการวางแผนผลผลิตสินค้าร่วมกันที่จำหน่ายที่ตลาดนัดสีเขียว นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมีแปลงทำเกษตรอินทรีย์เป็นของตนเอง
- ผู้บริโภคมีความคุ้นเคยกับผู้ผลิตผู้ขาย มีการลงไปเยี่ยมแปลงของเกษตรกร และเป็นลูกค้าประจำของตลาดนัดสีเขียว
- มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ทำความเข้าใจให้ความรู้กับผู้บริโภค และกลุ่มผู้รักสุขภาพ อย่างต่อเนื่องทั้งจัดงานในตลาดนัดสีเขียวและจัดให้มีกิจกรรมเวทีตามที่แตกต่างกัน
- กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการตลาดนัดสีเขียว

ข้อจำกัดของตลาดนัดสีเขียว

เครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ยังขาดความมั่นคงด้านสถานที่เปิดตลาด โดยเฉพาะตลาดนัดสีเขียวของเครือข่ายมี 3 แห่งที่อยู่ในพื้นที่ของส่วนราชการ คือที่ว่าการอำเภอปราสาท โรงพยาบาลปราสาท และ อบจ.สุรินทร์ ซึ่งตลาดนัดสีเขียว อบจ.สุรินทร์เป็นตลาดขนาดใหญ่มีเกษตรกรผู้ผลิผลิตสินค้าไปวางจำหน่ายครั้งละ 60 กว่าราย มีเงินหมุนเวียนปีละประมาณจำนวน 12 ล้านบาท การขอใช้ประโยชน์พื้นที่ของส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นอยู่กับผู้บริหารองค์กร ส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ขาดความมั่นใจต่อเรื่องความมั่นคงในด้านสถานที่ตลาดนัดสีเขียวที่อยู่ในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะของสมาชิกเครือข่าย

- กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกตลาดที่นำผลผลิตสินค้ามาวางจำหน่ายในตลาดนัดสีเขียวต้องมรใจรักในการบริการ ไม่ได้มุ่งหวังเอากำไรจากการขายผลผลิตสินค้าเป็นที่ตั้ง
- เจ้าหน้าที่ภาครัฐในส่วนองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องการส่งเสริมตลาดนัดสีเขียวอย่างเป็นระบบ และสนับสนุนการจัดหาสถานที่เปิดตลาดนัดสีเขียวให้ชัดเจน

- กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวต้องมีการวางแผนผลผลิตในแปลงเกษตรร่วมกันปลูกของที่แตกต่างกันให้เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อให้เกิดความหลากหลายในผลผลิตสินค้า และหากผลผลิตสินค้าผลผลิตได้เป็นจำนวนมากก็ให้สับนำผลผลิตมาขายอย่าให้เยอะจนล้นตลาดเกินความต้องการของผู้บริโภค
- ผลผลิตสินค้าในตลาดนัดสีเขียวต้องรักษามาตรฐานอยู่ตลอด และกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้า ต้องเป็นผู้กำหนดราคาขายเองโดยปราศจากการเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค
- ตลาดนัดสีเขียวต้องมีการจัดทำประชาสัมพันธ์ และหากิจกรรมให้ตลาดนัดสีเขียวมีความเคลื่อนไหวอยู่เสมอๆ
- มีคณะกรรมการตลาดนัดสีเขียวจากหลายฝ่าย ช่วยควบคุมสนับสนุนการบริหารจัดการตลาด และประเมินตรวจสอบตลาด

สิ่งที่ต้องการพัฒนาต่อเครือข่ายตลาดนัดสีเขียว

ตลาดนัดสีเขียว

- สถานที่จัดตั้งตลาดสดสีเขียวที่เป็นของเครือข่ายเอง
- พัฒนาระบบการตรวจคุณภาพสินค้าและมาตรฐานของตลาด เช่น ผัก ปลอดภัย และเนื้อสัตว์ เป็นต้น ที่ไม่ให้ใช้สารเคมีในระบบการผลิตทั้งปุ๋ยเคมี ยากำจัดวัชพืช โรคแมลง และอาหารสัตว์
- การยกระดับแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและหาแนวทางการระบายผลผลิตที่มีจำนวนมากไม่ให้เหลือ เช่น ถั่วเขียวแปรรูปเป็นถั่วชิก
- การบรรจุหีบห่อของสินค้าที่น่าสนใจใช้วัสดุจากธรรมชาติ และออกแบบโลโก้ของสมาชิกตลาด เพื่อการตรวจสอบแหล่งที่มาของผลผลิตสินค้าโดยผู้บริโภค
- การสร้างร้านอาหาร นำผลผลิตสินค้ามาแปรรูปเพิ่มมูลค่าในรูปของอาหารเพื่อสุขภาพ และเชื่อมโยงกับผลผลิตสินค้าที่นำมาขายในตลาดนัดสีเขียว

สมาชิกเครือข่าย

- มีแปลงเกษตรและพื้นที่ต้นแบบให้สมาชิกได้ศึกษาเรียนรู้ระบบการทำเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อมโยงกับระบบตลาดสีเขียว และระบบการค้าที่เป็นธรรม
- เกษตรกรที่เข้ามาทำเกษตรระบบอินทรีย์ในระยะแรกต้องมีการศึกษาหาความรู้และปรับเปลี่ยนระบบการผลิต
- การเปิดแปลงเกษตรระบบอินทรีย์ให้ผู้บริโภคและกลุ่มสนใจเข้ามาท่องเที่ยวการเกษตรเพื่อสุขภาพในแปลง เกษตรกรทำหน้าที่ให้ความรู้สร้างความคุ้นเคยกับผู้บริโภค และสร้างความมั่นใจในมาตรฐานผลผลิตอินทรีย์

สมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่มีความมั่นใจในระบบการตลาดของผลผลิตอินทรีย์ นำไปสู่การขยายแปลงทำเกษตรระบบอินทรีย์เพิ่มขึ้น มีรายได้หมุนเวียนจากตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ สามารถทำให้เกษตรกรบางรายซื้อที่ทำเกษตรเพิ่ม และมีรายได้เพียงพอเลี้ยงครอบครัวส่งลูกเรียนจบระดับมหาวิทยาลัย สมาชิกเครือข่ายส่วนมากจะทำการผลิตและจำหน่ายสินค้าเป็นระบบครอบครัวและเครือญาติ อาจกล่าวได้ว่าการคงอยู่หรือเกิดความยั่งยืนของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์มีผลเชื่อมโยงมาจากสมาชิกมีแปลงเกษตรผลิตเป็นของตนเอง จนได้รับมาตรฐานการทำเกษตรอินทรีย์ ผลผลิตสินค้าในตลาดมีคุณภาพและหลากหลาย กลุ่มผู้บริโภคมีทางเลือกผลผลิตอาหารที่รักษาสุขภาพมากขึ้น ตลอดจนถึงทางจังหวัดสุรินทร์มีนโยบายเป็นจังหวัดเกษตรอินทรีย์ ผลักดันให้ส่วนราชการเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนร่วมกับภาคีหลายฝ่าย ท้ายสุดทางเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดสุรินทร์ยังรักษาระบบการค้าที่เป็นธรรม ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบผู้ผลิตตลอดจนถึงผู้บริโภค

8. ตลาดสีเขียว โรงพยาบาลลับแล⁹

กว่าระยะเวลา 4 ปีที่ผ่านมาการขับเคลื่อนงานของตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล เป็นตลาดสีเขียวที่มีชีวิตตั้งขึ้นในโรงพยาบาลลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จากการเอาใจใส่และเล็งเห็นถึงปัญหาด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ จึงเกิดคณะทำงานของโรงพยาบาลที่คิดและสร้างกระบวนการทำงานในเชิงรุกกับปัญหาด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม โดยประสานภาคีความร่วมมือทั้งประชาชนกลุ่มเป้าหมาย หน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจและภาคเอกชน รวมทั้งกลุ่มผู้รักสุขภาพ เข้ามาพัฒนาตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล จนตลาดสีเขียวเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเกิดแนวทางการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility : CSR) ซึ่งเป็นนโยบายที่ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) เป็นกระบวนการปฏิบัติขับเคลื่อนงานในรูปแบบเครือข่ายที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาบทบาทใหม่ขององค์กรสุขภาพ ภายใต้บริบทของโรงพยาบาลชุมชน กับงานเสริมสร้างสุขภาพเชิงรุก “จากเป็นโรงซ่อมสุขภาพ มาเป็นโรงสร้างสุขภาพ” โดยเฉพาะการก้าวสู่รูปแบบการทำงานเพื่อสังคมโดยหน่วยงานสุขภาพของภาครัฐที่ชัดเจนขึ้นในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของภาครัฐ โรงพยาบาลลับแลซึ่งเป็นหน่วยบริการสุขภาพระดับอำเภอ มีความพร้อมในด้านศักยภาพสามารถเอื้อประโยชน์ด้านความรู้ ด้านสุขภาพและบริการให้กับทั้งภาคประชาชนและหน่วยงานภาคีในพื้นที่ ขับเคลื่อนอำเภอจัดการสุขภาพที่มุ่งเน้นนโยบายการขับเคลื่อนมิติสุขภาพที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาของชุมชนตามสถานการณ์ปัญหาสำคัญของพื้นที่

ทางโครงการถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบเกษตรกรรมและอาหารปลอดภัย เพื่อนำเสนอเวทีการประชุมประจำปีของสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ(กลางเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559) ได้ลงพื้นที่เยี่ยมชมตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล และพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคณะทำงานและภาคีความร่วมมือที่มีส่วนร่วมพัฒนาตลาดสีเขียว ทั้งคณะทำงานจากโรงพยาบาลลับแล ทีมตลาดสีเขียว สมาชิกตลาดสีเขียว เครือข่ายเกษตรกรรมชาติอำเภอลับแล คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติจังหวัดอุตรดิตถ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จังหวัดอุตรดิตถ์ ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนอุตรดิตถ์ กระทรวงศึกษาธิการ และมูลนิธิ

⁹ สรุปการพูดคุยคณะทำงานตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล 19 ต.ค. 59

MOA Thai การพัฒนาตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล โดยใช้ประเด็นสุขภาพเป็นเครื่องมือในกระบวนการแก้ปัญหาสุขภาพในพื้นที่ สามารถเห็นได้เป็นรูปธรรม ตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล เป็น CSR ภาครัฐด้านการสร้างสุขภาพเพื่อชุมชน

จุดเริ่มของโรงพยาบาลลับแล ต้องมาใช้งานประเด็นด้านสุขภาพในการขับเคลื่อนงานเพื่อสร้างสุขภาพชุมชน ผ่านมากกว่า 30 ปีปัญหาด้านสุขภาพของคนในชุมชนพื้นที่ลับแลไม่ลดลง ยังมีความรุนแรงของโครงสร้างปัญหาทางสุขภาพของประชาชนมากขึ้น ได้แก่โรคไข้เลือดออก โรคเรื้อรัง ความดัน เบาหวาน และมะเร็ง เป็นต้นทางคณะกรรมการ โรงพยาบาลลับแลได้ร่วมกันประชุมหารือเพื่อแก้ปัญหาสุขภาพความเจ็บป่วยของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้น และทางโรงพยาบาลก็ยังเป็นหน่วยงานที่ทำงานตั้งรับไม่ได้แก้ปัญหาที่รากของปัญหา โดยเฉพาะโรคมะเร็งมีการตายเพิ่มมากขึ้น ปรับบทบาทของโรงพยาบาลจากการทำหน้าที่ซ่อมสุขภาพมาเป็นการสร้างสุขภาพที่บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะประเด็นอาหารปลอดภัยในอำเภอลับแล ซึ่งมีข้อมูลมากมายว่ามีการใช้สารเคมีเข้มข้นรุนแรงในการทำเกษตรกรรม เมื่อทางโรงพยาบาลลับแลมีนโยบายเน้นเรื่องอาหารปลอดภัยเป็นหลัก จึงได้มีคณะทำงานจากเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล สร้างเป้าหมายการดำเนินงานและระดมทุนดำเนินงานเรื่องอาหารปลอดภัย ในปีพ.ศ. 2556 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสสส. ผ่านโครงการพัฒนาศักยภาพระบบบริการปฐมภูมิและภาคีเครือข่ายในการจัดการสังคมสุขภาพแบบมีส่วนร่วมจังหวัดอุดรธานี มีคณะทำงานของโครงการ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลลับแล อสม. ประชาชน ชุมชน และตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 คน จัดอบรมประชุมในหมู่บ้าน ให้ความรู้จัดทำโครงการแก้ปัญหาสุขภาพ เช่น โรคเบาหวาน โรคความดัน และปัญหาหาเสพติด จัดอบรมให้ความรู้ผู้จัดการสุขภาพของชุมชน ทำหน้าที่เกี่ยวกับสุขภาพของคนในชุมชน ปีพ.ศ. 2557 ทางสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้เข้ามาสนับสนุนโครงการเมนูอาหารเพื่อสุขภาพ อาหารป้องกันโรคมะเร็ง และข้าวอินทรีย์

ทางโรงพยาบาลลับแลได้เข้ามาหนุนเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องสุขภาพโดยให้ความสำคัญกับประเด็นอาหารและการลดการใช้สารเคมี ขับเคลื่อนงานร่วมกับ อสม. และนักจัดการสุขภาพชุมชน เริ่มการเกิดขึ้นของ “ตลาดสีเขียว” ในโรงพยาบาลลับแล ซึ่งทางคณะทำงานได้กำหนดภาพฝันและสร้างเป้าหมายการทำงานตลาดสีเขียวต้องเกิดเครือข่ายทำงานประเด็นอาหารปลอดภัยอย่างชัดเจน เกิดการสื่อสารประชาสัมพันธ์มีตลาดอาหารปลอดภัยให้กับประชาชน และผู้ที่เข้ามาในโรงพยาบาลได้เข้าใจและให้ความสำคัญกับการเลือกบริโภคผักคุณภาพ ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตจนถึงการจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค เกิดเครือข่ายผู้ผลิตเกษตรปลอดภัยทั้งระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับอำเภอ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอ

ลับแล อำเภอดรอน และอำเภอฟิชัย จนในปีพ.ศ. 2557 ทางโรงพยาบาลลับแลได้จัดงานมหกรรมสุขภาพ โดยมี สสส. เข้ามาให้การสนับสนุน

โครงการตลาดสีเขียว ในโรงพยาบาลลับแล เป็นการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของโรงพยาบาลชุมชนจากเป็น โรงซ่อมสุขภาพ มาเป็น โรงสร้างสุขภาพ ด้านการสร้างสุขภาพของชุมชนโดยใช้ประเด็นอาหารปลอดภัยและ แก้ปัญหาสาเคมี ทางคณะทำงานคิดต่อยอดงานที่มีบัญชีรายการผลิตทางการเกษตรปลอดภัยที่ประชาชน สามารถเข้าถึงได้ใน 4 อำเภอ เกิดภาคีเครือข่ายผู้ผลิตเกษตรกรตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล และที่สำคัญตลาด สีเขียวเป็นพื้นที่เรียนรู้ประเด็นอาหารเพื่อสุขภาพตั้งแต่การผลิต ผู้บริโภคเข้ามาใช้บริการเป็นพื้นที่เรียนรู้ที่มีชีวิต คณะทำงานทำงานตลาดสีเขียวมีข้อตกลงร่วมกันและออกแบบโครงการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องเข้าไป ทำงานด้วย เป็น 5 กลุ่มหลัก คือ 1)เครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิต ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผลิตข้าว ผักผลไม้ ที่สนใจการ ปลูกพืชอินทรีย์และเกษตรธรรมชาติ 2)เครือข่ายผู้บริโภค ได้แก่ กลุ่มประชาชนที่สนใจเข้ามาใช้บริการซื้อ สินค้าจากเครือข่ายผู้ผลิตร้านตลาดสีเขียว 3)แกนนำนักจัดการสุขภาพชุมชน 4)สถานศึกษา ได้แก่ กลุ่มเครือข่าย ครู ผู้ปกครอง นักเรียนที่เข้าร่วมเรียนรู้ และ 5)กลุ่มผู้ที่สนใจทั่วไป พร้อมกับได้ออกแบบยุทธศาสตร์การทำงาน ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1)การพัฒนาศักยภาพผู้ผลิตและผู้บริโภค 2)การพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภค 3)การ สื่อสารประชาสัมพันธ์ 4)การพัฒนาระบบบริการสุขภาพ และ 5)งานวิจัยและการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

ตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล เปิดบริการทุกวันพุธ ตั้งแต่เวลา 7.30 – 13.00 น. บริเวณภายใน โรงพยาบาลลับแล เป็นตลาดเพื่อการเรียนรู้ด้านสุขภาพอาหารปลอดภัย ชาวบ้านสามารถเข้าถึงอาหารสุขภาพ ผู้ผลิตเจอกับผู้บริโภคโดยตรง พร้อมกับการจัดตั้งร้านค้าโดยภาคเอกชนในการเข้ามาหนุนเสริม ทำหน้าที่เป็น สื่อกลางการซื้อขายสินค้าระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคโดยการสนับสนุนของโรงพยาบาลลับแล คือ ร้านกินดี ซึ่งเป็น จุดบริการเสริมให้ผู้ป่วย ญาติ บุคลากรของโรงพยาบาลและผู้สนใจได้มาใช้บริการ ตลาดสีเขียวมีเครือข่ายผู้ผลิต กว่า 50 คน มีเครือข่ายผู้ค้าขายในตลาดกว่า 20 คน ในแต่ละสัปดาห์ มีเครือข่ายผู้บริโภคเข้ามาซื้อสินค้าทุกวันพุธ มากกว่า 300 คนรายได้เฉลี่ยของแม่ค้าประมาณ 20,000 บาท ต่อสัปดาห์ ตลาดสีเขียวเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าจะ หมุนเวียนกันนำผลผลิตมาวางขาย ซึ่งเป็นผลผลิตอาหารปลอดภัย ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ และผลผลิตเกษตรกร ธรรมชาติ ประกอบด้วย อาหารแปรรูปท้องถิ่นทั้งอาหารคาวและของหวาน ผัก ผลไม้ พืชผักตามฤดูกาล และ ข้าวอินทรีย์ เป็นต้น องค์ประกอบของตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล ที่เป็นตลาดเพื่อสุขภาพและอาหาร ปลอดภัย มีองค์ประกอบก็คือ

- คณะกรรมการตลาดสีเขียว ซึ่งมีที่มาจากกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งคณะเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลลับแล เกษตรกรผู้ผลิตและจำหน่ายผลผลิตสินค้า ธ.ก.ส. จังหวัดอุตรดิตถ์ และผู้สนับสนุนตลาด เป็นคณะทำหน้าที่บริหารจัดการสนับสนุนสถานที่ตลาดสีเขียว ตรวจสอบผลผลิตสินค้าที่วางจำหน่าย ตรวจสอบแปลงที่มาของผลผลิต ตรวจสอบสารเคมีในผลผลิต ตรวจสอบสารตกค้างในเกษตรกร จัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสุขภาพและอาหารปลอดภัยในตลาดสีเขียว และการสื่อสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมของตลาดสีเขียว
- เกษตรกรผู้ผลิตและผู้ขายผลผลิตสินค้า เกษตรกรต้องรับการฝึกอบรมให้ความรู้จากโครงการด้านสุขภาพและเกษตรกรรมธรรมชาติ มีแปลงทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรธรรมชาติ และผลผลิตจากแปลงต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจากกลุ่ม(PGS) ผู้ขายผลผลิตสินค้าต้องเป็นเกษตรกรที่ผลิตผลผลิตจากแปลงโดยตรงสามารถกำหนดสินค้าของตนเอง ช่วยกันตรวจสอบผู้ที่มาจำหน่ายผลผลิตสินค้าในตลาด ให้ความรู้กับผู้บริโภค โภคินที่มาซื้อสินค้า และช่วยกันทำความสะอาดหลังเลิกตลาด ซึ่งตลาดสีเขียวมีผู้ขายกว่า 20 รายหมุนเวียนกัน โดยมีผู้ค้าผักผลไม้ท้องถิ่น ผู้ค้าสินค้าแปรรูปอาหารท้องถิ่น ผู้ค้าข้าวอินทรีย์ และผู้ค้าผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ
- ผู้บริโภค ส่วนใหญ่กลุ่มผู้บริโภคของตลาดสีเขียวเป็นคนในพื้นที่ ทั้งเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลลับแล ข้าราชการ กลุ่มจักรยาน ผู้ป่วย ญาติ และกลุ่มคนรักสุขภาพ เข้ามาซื้อผลผลิตสินค้าตรงจากผู้ค้า ประชาสัมพันธ์บอกต่อในกลุ่มเพื่อน และบางคนลงไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรในแปลงพื้นที่ ทางในปีพ.ศ. 2558 โรงพยาบาลลับแลได้รับผลผลิตสินค้าจากตลาดสีเขียวเข้าไปโรงครัวเพื่อประกอบอาหารให้ผู้ป่วยได้รับประทาน บางครั้งผลผลิตไม่เพียงพอ ได้ร่วมวางแผนกับเกษตรกร(ข้าวและผัก) และตลาดเขียวยังเชื่อมโยงขายผลผลิตสินค้าให้กับร้านกินดี ที่เป็นจุดบริการอาหารปลอดภัยในโรงพยาบาล

ความสำเร็จของตลาดสีเขียว

- ทีมงาน ตลาดสีเขียวมีทีมงานเข้าร่วมปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วมทุกระบวนการและมีความหลากหลายของทีมงาน ประกอบด้วย คณะจากโรงพยาบาลลับแล เกษตรกรผู้ผลิตสินค้าและจำหน่ายสินค้า นักจัดการสุขภาพชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จังหวัดอุตรดิตถ์ ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดอุตรดิตถ์ และมูลนิธิ MOA Thai

- การตรวจสอบสารเคมี ตลาดสีเขียวจัดให้มีการตรวจสอบสารเคมีตกค้างในผลผลิตสินค้า และการตรวจสอบสารตกค้างในร่างกายของเกษตรกรผู้จำหน่ายผลผลิตสินค้า และยังมีการตรวจสอบแปลงที่มาของผลผลิต
- การสื่อสารประชาสัมพันธ์ออกไปในวงกว้างให้ผู้บริโภคได้รับข้อมูลหลากหลายช่องทาง ทั้งแฟนเพจ ไลน์ และการจัดงาน Event ของตลาดสีเขียว การสื่อสารกิจกรรมของตลาดสีเขียวมีผู้เข้าถึงข้อมูลตลาดสีเขียวในแต่ละสัปดาห์มากกว่า 2,000 คน
- การขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรธรรมชาติสู่เกษตรกรในพื้นที่ และร่วมกันพัฒนามาตรฐานรับรองของกลุ่ม(PGS) ซึ่งขณะนี้กลุ่มเกษตรธรรมชาติขยายไปใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอลับแล อำเภอดรอน และอำเภอพิชัย
- เกษตรกรเครือข่ายผู้ผลิตตลาดสีเขียวมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีสุขภาพที่ดีขึ้น
- ผู้บริโภคเข้ามามีส่วนร่วมในตลาดสีเขียว ทั้งมาซื้อสินค้า กระจายข่าว และบางกลุ่มยังสนับสนุนค่ารถเดินทางให้แก่ผู้ผลิตนำผลผลิตสินค้ามาจำหน่าย

ภาคีความร่วมมือตลาดสีเขียว

- โรงพยาบาลลับแล ทางโรงพยาบาลมีแนวทางและใช้ประเด็นเรื่องสุขภาพและอาหารปลอดภัยเข้าไปส่งเสริมให้ความรู้แก่คนในพื้นที่เกิดโครงการด้านสุขภาพอาหารปลอดภัย จนเกิดมีตลาดสีเขียวขึ้นมา ทางโรงพยาบาลเข้าไปมีบทบาทโดยให้เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลเข้ามาทำงานโครงการให้ความรู้ด้านสุขภาพอาหารปลอดภัย ตรวจสอบหาสารตกค้างจากเกษตรกรและผู้บริโภค ส่งเสริมแปลงเกษตรธรรมชาติและเกษตรกรอินทรีย์ ตรวจสอบสารตกค้างในผลผลิตเกษตร รับซื้อผลผลิตจากตลาดสีเขียวเข้าโรงครัวประกอบอาหารให้ผู้ป่วย ประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนสถานที่ให้จัดตั้งตลาดสีเขียว โรงพยาบาลลับแล
- นักจัดการสุขภาพชุมชนและ อสม. มีบทบาทช่วยเหลือและร่วมงานกับทีมคณะโรงพยาบาล ให้ความรู้ด้านสุขภาพคนในชุมชน ประสานเกษตรกรให้เข้ามารับอบรมเกษตรอินทรีย์และเกษตรธรรมชาติ และร่วมลงตรวจแปลงเกษตรกร

- กลุ่มเกษตรกรธรรมชาติและเกษตรอินทรีย์ ร่วมพัฒนาแปลงเกษตรกรรม ทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักอินทรีย์ เชื่อมเขียนแปลงตรวจสอบกลุ่มเพื่อนเกษตรกร ตรวจแหล่งที่มาของผลผลิต พัฒนารับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วมของกลุ่ม(PGS) และนำผลผลิตมาจำหน่ายในตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล
- คณะกรรมการสุขภาพจังหวัดอุตรดิตถ์ เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานขับเคลื่อนแนวทางนโยบายของจังหวัดอุตรดิตถ์ ในเชิงนโยบายสาธารณะด้านความมั่นคงทางอาหาร อาหารปลอดภัย และเกษตรอินทรีย์ เชื่อมโยงกับในพื้นที่
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จังหวัดอุตรดิตถ์ สนับสนุนเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพให้ความรู้เกษตรกร รวบรวมผลผลิตสินค้าอินทรีย์ของเกษตรกรเพื่อหาตลาดจำหน่าย และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การทำตลาดสีเขียว
- ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดอุตรดิตถ์ และมูลนิธิ MOA Thai สนับสนุนการให้ความรู้ฝึกอบรมเกษตรกรธรรมชาติและเรียนรู้ในแปลงจริง ครอบคลุมกระบวนการเกษตรธรรมชาติ ตั้งแต่แนวคิด การทำปุ๋ยหมักเจปรับปรุงดิน การเตรียมดินเตรียมแปลง การเพาะพันธุ์ การย้ายปลูก การปลูก การใช้สมุนไพรไล่แมลง เป็นต้น และติดตามเกษตรกรหลังจากการฝึกอบรม มีการฝึกอบรมให้ความรู้เกษตรกรไปแล้วกว่า 150 ราย ลงตรวจเยี่ยมแปลงและวางแผนการผลิตกับเกษตรกร พร้อมทั้งพัฒนาการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม(PGS) โดยเป็นการรับรองกันเองของกลุ่มในท้องถิ่น และเชื่อมโยงเกษตรกรผู้ผลิตกับผู้บริโภคในพื้นที่
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินโครงการ และร่วมสนับสนุนองค์การดำเนินงานมหกรรมสุขภาพตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล

ความต้องการขยายผลและยกระดับการพัฒนาดำเนินงาน

- ขยายเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรธรรมชาติและผู้ผลิตสินค้าอินทรีย์
- จัดหาและขยายตลาดสีเขียวที่ยั่งยืน
- ควบคุมคุณภาพผลผลิตจากต้นทางจนถึงตลาดผู้บริโภค
- พัฒนารับรองคุณภาพผลผลิตและแบรนด์สินค้าของเครือข่าย

- การสื่อสารกับผู้บริโภค และการตลาดซื้อขายล่วงหน้าระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค
- จัดหาทีมพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและดำเนินงาน
- จัดการสื่อสารประชาสัมพันธ์การดูแลสุขภาพองค์รวม การแพทย์ผสมผสาน และเกษตรธรรมชาติเพื่อการดูแลสุขภาพที่เข้าถึงประชาชน

สิ่งที่อยากทำต่อ

- การขยายงานระดับอำเภอเรื่องสุขภาพ อาหารปลอดภัย และการแก้ปัญหาสารเคมีในระบบผลิตการทำเกษตรกรรม
- การศึกษาทำพืชและผลไม้ท้องถิ่นอินทรีย์ คือ ทุเรียนหลงลับแล หอมแดง และข้าว เชื่อมการดำเนินงานร่วมกับเกษตรจังหวัดอุตรดิตถ์
- การทำธนาคารเมล็ดพันธุ์ (กระเทียม หอมแดง ข้าว ดอกไม้ และผักท้องถิ่น)
- การตลาดที่ยกระดับสู่การค้ามากขึ้น
- เชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรอินทรีย์และเกษตรธรรมชาติ
- สร้างพื้นที่เรียนรู้พัฒนากระบวนการคิดและการดูแลสุขภาพองค์รวม

นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 จนมาเป็นตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล จากสาเหตุของปัญหาสุขภาพที่นับวันยิ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น ความเจ็บป่วยปัญหาสุขภาพของประชาชนซึ่งพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนจากงานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าเกิดจากสิ่งแวดล้อม สังคม และที่สำคัญสารเคมีรอบกาย ที่ไปปนเปื้อนสารเคมีในพืชผักที่วางขายอยู่ทั่วไปในท้องตลาด หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะโรงพยาบาล ที่หากให้ความสำคัญเพียงแค่การรักษาซึ่งเป็นการตั้งรับปัญหาสุขภาพที่นับวันมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้น มีความรุนแรงขึ้น และยังขาดการมีส่วนร่วมกับภาคประชาชนและภาคีเครือข่ายที่จะเข้ามาช่วยกันแก้ปัญหาที่ซับซ้อนเหล่านี้ ความคาดหวังที่จะให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี สามารถดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างเท่าทัน ย่อมเป็นไปได้ยาก บทบาทของโรงพยาบาลคือการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ด้านสุขภาพให้ประชาชนสามารถนำประสบการณ์ไปใช้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง การปรับเปลี่ยนการทำงานเชิงรุกของโรงพยาบาลลับแล จากการเป็นโรงซ่อมสุขภาพ มาเป็นโรงสร้างสุขภาพ โดยเฉพาะการทำงานเพื่อสังคมโดยหน่วยงานสุขภาพ “ตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล : CSR ภาครัฐด้านการ

สร้างสุขภาพเพื่อชุมชน” จึงทำหน้าที่เป็นโรงเรียนที่มีชีวิต ที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ถึงแนวทางในการดูแลสุขภาพที่เริ่มจากต้นทาง ทั้งกลุ่มเกษตรกรที่มุ่งสร้างกระบวนการทัศน์ในการผลิตใหม่ เป็นการผลิตที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม และไม่ใช้สารเคมีและสารกำจัดศัตรูพืช ทางกลุ่มผู้ป่วย ญาติ และประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ถึงการดูแลสุขภาพจากต้นทางด้วยอาหารที่มีคุณภาพปราศจากสารเคมี มีทางเลือกในการบริโภค ในขณะที่เดียวกันบุคลากรสุขภาพก็มีส่วนสำคัญในการเป็นต้นแบบสุขภาพให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ถึงการดูแลสุขภาพต้นทางที่ให้ความสำคัญตั้งแต่การผลิต จากโมเดลตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล เป็นต้นแบบการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพในเชิงยุทธศาสตร์ จนเกิดโครงการพัฒนาอำเภอสร้างสุข สุขภาพดี อาหารปลอดภัยอย่างยั่งยืนจังหวัดอุดรดิตถ์

ร้านกินดี ศูนย์รวมอาหารอินทรีย์เพื่อสุขภาพ ร้านกินดีเป็นร้านค้าเล็กๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณสวนหย่อมหน้าตึกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลลับแล เพิ่มเปิดดำเนินการมาได้ปีกว่า มีการเชื่อมโยงกับตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแลของการรับผลผลิตสินค้าจากเกษตรกรของตลาด และมีเป้าหมายคือเป็นธุรกิจเพื่อสังคม ที่สนับสนุนโดยโรงพยาบาลลับแลมอบหมายให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินกิจกรรมหนุนเสริมงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของโรงพยาบาลลับแล โดยเน้นการหนุนเสริมให้ผู้รับบริการทั้งในและนอกโรงพยาบาลได้รับประทานอาหารสุขภาพที่ผลิตจากผลผลิตตลาดสีเขียวโรงพยาบาลลับแล รวมถึงการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายผลผลิตจากเกษตรกรที่ปลูกผักอินทรีย์และเกษตรธรรมชาติ เป็นทางเลือกของผู้บริโภคที่สามารถเข้าถึงแหล่งอาหารที่ปราศจากสารเคมี ทั้งที่ผลิตในอำเภอลับแล อำเภอใกล้เคียง รวมไปถึงแหล่งอาหารอินทรีย์ที่ผลิตในประเทศไทย มาจำหน่ายในราคายุติธรรมให้กับผู้บริโภค

9. โรงเรียนพุทธเกษตร อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน¹⁰

โรงเรียนพุทธเกษตร ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูงชันมีพื้นที่ราบน้อย ชุมชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชนเผ่าชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง อาข่า ลีซอ ไทยใหญ่ เป็นต้น การทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่ในอดีตเป็นการทำเกษตรพื้นที่สูงเพื่อบริโภคในครอบครัว ใช้รูปแบบการทำเกษตรที่ไม่ซับซ้อน มีพื้นที่นาข้าวและพืชผักในพื้นที่เดียวกันมีการปรับเปลี่ยนหมุนพื้นที่ทำการเกษตรกรรมเพื่อรักษาพื้นที่ให้มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่มาทำการเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวมากขึ้น ส่วนใหญ่ปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชเมืองหนาว สร้างรายได้ เช่น ผักกาดขาวปลี กะหล่ำปลี สตอเบอรี่ มะเขือเทศ มันฝรั่ง และข้าวโพด เป็นต้น การทำเกษตรดังกล่าวต้องการพืชที่มาก มีการนำเมล็ดพันธุ์มาจากข้างนอก และใช้สารเคมีทั้งปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดวัชพืชศัตรูพืชในกระบวนการผลิต และยังมีความต้องการขยายพื้นที่ทำการผลิตเพิ่มขึ้นทำให้พื้นที่ป่าต้นน้ำโดนบุกรุกทำลายและมีสารเคมีปนเปื้อนในแหล่งน้ำธรรมชาติ พื้นที่ไร่หมุนเวียนก็ถูกนำมาใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ วิธีการทำไร่หมุนเวียนของชุมชนหายไป มีการเผาหลังเก็บเกี่ยว ผลผลิตสร้างมลพิษทางอากาศ และยังบุกรุกพื้นที่ป่าใหม่เพื่อปลูกข้าวไว้กิน

การทำเกษตรเชิงเดี่ยวปลูกพืชเศรษฐกิจเกษตรกรต้องพึ่งพาสารเคมีสูงทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยและสารเคมี กลไกการตลาดที่ไม่แน่นอนบางปีทำให้เกษตรกรได้กำไรน้อยและขาดทุน ความต้องการผลผลิตที่สูงทำให้เกษตรกรต้องเพิ่มต้นทุนในการใช้ปุ๋ยและสารเคมี ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเกษตรกรส่วนใหญ่สู่วงจรการเป็นหนี้สิน สุขภาพของเกษตรกรมีปัญหาจากการทำเกษตรกรที่ใช้สารเคมีโดยที่ไม่ได้ป้องกัน และไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงโทษของสารเคมีที่ใช้ วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไปเนื่องจากพื้นที่ป่าโดนบุกรุกทำลายพืชอาหารตามธรรมชาติท้องถิ่นที่ชุมชนใช้ประโยชน์หายไป เช่น พืชตระกูลจิงป่า พืชผักอาหารธรรมชาติ เป็นต้น พื้นที่อาหารลดลง ชาวบ้านมีรายจ่ายค่าอาหารเพิ่มมากขึ้น และยังมีสารเคมีปนเปื้อนในแหล่งน้ำธรรมชาติที่ชุมชนใช้บริโภค และอุปโภค ในปีพ.ศ. 2536 การใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมีในการทำเกษตรแผนใหม่ส่งผลกระทบต่อสมรรถนะของดิน และก่อให้เกิดปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรอำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน อย่างรุนแรง ทำให้ชุมชนต้องเร่งฟื้นฟูปรับปรุงดินและลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตรอย่างเร่งด่วน ด้วยการศึกษารวบรวมองค์ความรู้

¹⁰ คณะครูโรงเรียนพุทธเกษตร อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน วันที่ 7 พฤศจิกายน 2559

เรื่องการใช้จุลินทรีย์ในท้องถิ่นมาเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาดินเสื่อม ปัญหาโรคระบาด ศัตรูพืชของเกษตรกรทดแทนการใช้สารเคมี ในโครงการวิจัยเรื่อง “การใช้จุลินทรีย์ในท้องถิ่นกับการยอมรับของเกษตรกรอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ซึ่งมีคุณวัลลภ สุวรรณอากาศ เป็นหัวหน้าโครงการ ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจาก สกว. โดยทำการศึกษาร่วมกันในแปลงทดลองของพื้นที่หมู่บ้านปางตอง ตำบลแม่อุคอ และบ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม ผลการวิจัยทำให้เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาและหมู่บ้านใกล้เคียงให้การยอมรับ มีความนิยมใช้ปุ๋ยชีวภาพอย่างแพร่หลายทั้งในแปลงข้าว กระเทียม เนื่องจากว่าได้ผลผลิตที่สมบูรณ์ น้ำหนักดี ส่วนตัวของทีมวิจัยเองก็ถูกรับเชิญเป็นวิทยากรชาวบ้านจากหน่วยงานต่างๆ นอกจากนี้ยังเกิดการเชื่อมเครือข่ายระหว่างโครงการพัฒนาลุ่มน้ำยวม ศูนย์คาทอลิกอำเภอขุนยวม โรงเรียนพุทธเกษตร เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อขยายองค์ความรู้ที่ได้ไปใน 42 หมู่บ้าน ทางโรงเรียนพุทธเกษตรได้เข้าไปให้ความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชน แต่เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนการทำเกษตรอินทรีย์ปลูกไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน พื้นที่ส่วนใหญ่ยังปลูกพืชเศรษฐกิจที่ใช้สารเคมีสำหรับไว้ขายสร้างรายได้ ปัญหาของการทำเกษตรอินทรีย์ช่องทางการตลาดของผลผลิตยังไม่มีเพียงพอให้เกษตรกรมีรายได้ นโยบายของรัฐยังส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ และเกษตรกรสามารถเข้าถึงเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยและสารเคมีได้โดยไม่ต้องลงทุนก่อน ทางโรงเรียนพุทธเกษตรใช้แนวคิดการทำงานกับเด็กในรุ่นปัจจุบันให้เห็นถึงปัญหาการทำเกษตรเชิงเดี่ยวปลูกพืชเศรษฐกิจที่ใช้สารเคมี ให้เรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อการใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขมีความมั่นคงในภายหน้า และให้เด็กไปถ่ายทอดแนวคิดการปฏิบัติสู่ครอบครัวซึ่งเป็นรากหญ้าของชุมชน

การเกิดขึ้นของโรงเรียนพุทธเกษตร ในปีพ.ศ. 2529 ได้มีโครงการพุทธเกษตร โดยพระอาจารย์ไชยศขยุยโส มีแนวคิดต้องการให้การศึกษาแก่เด็ก แต่เป็นการศึกษาที่มีแนวคิดมาจาก ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นการศึกษาแบบสังคมพุทธเกษตร มีการพัฒนาทางกายและพัฒนาจิตใจ โดยมีอาหารปลอดภัยต่อร่างกาย และสร้างความคิดพัฒนาจิตใจ ควบคู่กันไป ซึ่งพระอาจารย์มีประสบการณ์การจัดการศึกษาให้กับเด็กไปเป็นครูอาสาที่สัลมคลองเตย กรุงเทพมหานคร และวัดสวนโมกข์ จึงได้หล่อหลอมแนวคิดสร้างการเรียนจัดการศึกษาให้กับเด็กการตั้งโรงเรียนในระยะเริ่มแรกตั้งโรงเรียนที่บ้านแม่ลาน้อย แล้วย้ายมาที่ทุ่งบัวตอง และย้ายมาตั้งที่ขุนยวม จุดตั้งโรงเรียนพุทธเกษตรในปัจจุบัน เด็กในโรงเรียนพุทธเกษตร ทั้งหมดเป็นเด็กชนเผ่า เช่น อาข่า ม้ง ลาหู่ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ ไทยพื้นราบ และจีนฮ่อ เป็นต้น ซึ่งมาจากหลายจังหวัด เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย ตาก และแม่ฮ่องสอน เด็กที่มาอยู่ที่นี่หน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนได้ส่งเด็กเข้ามาอยู่ ส่วนหนึ่งผู้ปกครอง

และครูเป็นผู้พามาส่วนหนึ่ง สร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กมีการปรับเปลี่ยนทางแนวคิดในรุ่นของเด็กให้มีความมั่นคง แล้วค่อยขยายผลจากเด็กไปสู่ครอบครัวพ่อแม่และชุมชนในลำดับต่อไป

จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2534 โรงเรียนพุทธเกษตรถูกตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เป็นโรงเรียนเอกชนประเภท การศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) และมีมูลนิธิพุทธเกษตรเป็น เจ้าของ ตั้งอยู่เลขที่ 842 หมู่ที่ 1 ตำบลขุนขาม อำเภอขุนขาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี จัดการศึกษาในลักษณะ โรงเรียนพักประจำ มีการจัด การศึกษาแบบอิสระ ครูต้องศึกษาหาความรู้แล้วนำมาแลกเปลี่ยนสังเคราะห์การเรียนรู้ร่วมกัน โดยทางโรงเรียน พุทธเกษตร มี วัตถุประสงค์ เพื่อเปิดโอกาสให้แก่เด็กที่ประสบปัญหาทางครอบครัวหรือได้รับผลกระทบทาง สังคมในด้านต่าง อาทิ กำพร้า ครอบครัวแตกแยก ยาเสพติด อยู่ในแหล่งที่เสี่ยงอันตราย หรือการถูกล่อลวงใน กระบวนการค้ามนุษย์ หรือฐานะทางบ้านยากจนหรือหมู่บ้านไกลจากสถานศึกษา โดยทางโรงเรียนจะมีฐานเป็น ลักษณะ คือ การเป็นที่พักพิง การเป็นที่ให้การศึกษาและฝึกอาชีพ เด็กที่เข้ามาเรียนในโรงเรียนจะถูกฝึกในด้าน การพึ่งตนเองเป็นหลักสำคัญและการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น โดยทางโรงเรียนได้กำหนด วิสัยทัศน์ คือ “ เกษตร นำ จริยธรรมเด่น เน้น ๖ ดี ความดี ๖ ประการได้แก่ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครู เป็นเพื่อนที่ดีของ เพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เป็นสาวกที่ดีของของศาสนา นำสู่การเป็นมนุษย์เต็ม” หมายถึงการใช้ชีวิตอย่างมี ความสุข อย่างแท้จริง เป็นปัญญาการศึกษาของ ท่านพุทธทาส ภิกขุ

ปัจจุบันในปีการศึกษาพ.ศ. 2559 โรงเรียนพุทธเกษตร มีนักเรียนทั้งสิ้นจำนวน 92 คน และมีครูจำนวน 10 คน

- วิธีจัดการสอนให้การศึกษา จัดการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนครูจะมีอิสระในการจัดการสอนไม่ได้มุ่ง ทางด้านวิชาการมากนักแต่จะมุ่งให้เด็กนักเรียนได้ปฏิบัติจริง เรียนรู้จากของจริง ฝึกฝนในด้านการ พึ่งตนเองและให้ความช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมกับจัดกิจกรรมที่บูรณาการทักษะชีวิต ทักษะวิชาการ และ ทักษะการอาชีพ ทางโรงเรียนได้จัดตารางกิจวัตรประจำวันของเด็กนักเรียนขึ้น คือ

วันจันทร์ ถึง วันศุกร์

05.00 – 05.30 น.	ตื่นนอน เก็บที่นอน เข้าห้องน้ำทำธุระส่วนตัว เตรียมตัวเข้าแถวมาร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย
05.30 – 06.00 น.	ออกกำลังกายที่สนามวอลเลย์บอล
06.00 – 07.00 น.	ช่วยงานของบ้านพัก (ทำความสะอาด, เกษตรบ้าน และอื่นๆ)
07.00 – 07.30 น.	รับประทานอาหารเช้า พร้อมกันที่โรงอาหาร
08.00 – 08.30 น.	กิจกรรมหน้าเสาธง เคารพธงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
08.30 – 09.00 น.	กระบวนการเล่าข่าวในชั้นเรียน
09.00 – 12.00 น.	เรียนรู้สาระหลัก (วิชาการตามรายวิชา)
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน พร้อมกันที่โรงอาหาร
13.00 – 14.00 น.	เรียนรู้สาระหลัก (วิชาการตามรายวิชา)
14.00 – 16.00 น.	เรียนรู้และฝึกงานในฐานะอาชีพ (สาระเพิ่มเติม การงานอาชีพ)
16.00 – 17.30 น.	พักผ่อน เล่นกีฬาตามอัธยาศัย
17.30 – 18.00 น.	อาบน้ำ ชักเสื้อผ้า
18.00 – 18.40 น.	รับประทานอาหารเช้า ประเมินกิจกรรมรับประทานอาหารและการทำอาหาร
19.00 – 20.00 น.	ปฏิบัติธรรม ไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิ และฟังนิทานธรรมะ
20.00 – 21.30 น.	พักผ่อน อ่านหนังสือและทำการบ้าน (ที่บ้านพักและห้องสมุด)
21.30 น.	เตรียมตัวเข้านอน

วันเสาร์ กิจกรรมภาคเช้าเหมือนวันปกติแต่ไม่มีเรียน ช่วง 08.30 – 11.30 น. ช่วยกันทำงานเกษตรของบ้านพัก ภาคบ่ายไม่มีเรียนพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันอาทิตย์ วันนี้ออนเซ็นสายได้ไม่เกิน 06.00 น. รับประทานอาหารในเวลาปกติ ไม่มีการออกกำลังกาย ไม่มีเรียนและทำงานทั้งภาคเช้าและภาคบ่าย พักผ่อนตามอัธยาศัย อนุญาตให้นักเรียนออกไปข้างนอกได้ และไปรับจ้างทำงานเป็นรายได้พิเศษ แต่กลับมาได้ไม่เกิน 17.30 น.

- หลักสูตรการเรียน ทางโรงเรียนพุทธเกษตร เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นหลักสูตรบูรณาการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะวิชาการ และทักษะการอาชีพ ทางโรงเรียนจึงได้จัดการเรียนการสอนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ
 1. จัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามแผนการสอน มีครูผู้รับผิดชอบตามรายวิชาแผนการสอน เป็นการเรียนรู้วิชาการสาระหลัก เป็นรายวิชา ได้แก่ วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา วิชาศิลปะ วิชาการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี และวิชาภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ)
 2. จัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการ เป็นการเรียนรู้และฝึกงานฐานอาชีพสาระเพิ่มเติม และการทำงานอาชีพ ให้เด็กนักเรียนได้ฝึกฝนปฏิบัติการจริง โดนแบ่งออกเป็นฐานการเรียนรู้การทำงานอาชีพ ประกอบไปด้วย
 - ฐานนาข้าวอินทรีย์
 - ฐานเกษตรอินทรีย์
 - ฐานการเพาะเห็ด
 - ฐานการแปรรูปอาหาร
 - ฐานงานผลิตภัณฑ์
 - ฐานพันธุ์กุนนัมพีช
 - ฐานงานประดิษฐ์ DIY
 - คอมพิวเตอร์
 - หน้าที่พลเมือง
 - สหกรณ์
 3. จัดการสอนการปฏิบัติทักษะชีวิตเพื่อการพึ่งตนเอง ที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตเกษตรอินทรีย์กับการใช้ชีวิตประจำวัน โดยมีครูร่วมดำเนินการ เนื่องจากโรงเรียนพุทธเกษตรเป็นโรงเรียนพักประจำ เด็กนักเรียนอาศัยอยู่ในโรงเรียนจนหมดเทอมการศึกษา จึงแบ่งภาคการปฏิบัติออกเป็น 2 แบบ คือ เกษตรบ้าน โดยทางโรงเรียนจัดให้มีโซนบ้านพัก 7 โซน ให้นักเรียนแต่ละโซนบ้านพักทำเกษตรอินทรีย์เลี้ยงตัวเองร่วมกับครูผู้รับผิดชอบ เริ่มตั้งแต่การสร้างข้อตกลงในบ้าน วางแผนการทำงานร่วมกัน การทำเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ (การวางแผนการปลูก การเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา

การเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น) การประกอบอาหารผลผลิตเกษตรอินทรีย์บริโภคภายในบ้าน ส่วนผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เหลือก็นำไปขายที่ร้านอาหารโรงเรียนสร้างรายได้ให้นักเรียน

เกษตรชั้น เป็นการจัดการเรียนรู้แบ่งความรับผิดชอบการทำงานข้าวอินทรีย์ทั้งระบบ โดยทางโรงเรียนจะมีการแบ่งนาข้าวอินทรีย์ให้นักเรียนทำการผลิตข้าวอินทรีย์ร่วมกัน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งจะมีการแบ่งที่นาให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รับผิดชอบการทำงานข้าวอินทรีย์ชั้นละ 1 แปลง (ลือก)

ความภาคภูมิใจของคณะครูโรงเรียนพุทธเกษตร

- โรงเรียนและคณะครูได้ทำงานความอุดมการณ์ในการพัฒนาคนผลิตยุวเกษตร เด็กนักเรียนมีความสนใจได้เรียนรู้และช่วยเหลือพึ่งตนเองได้
- การให้อาหารปลอดภัยอาหารสุขภาพสู่เด็กนักเรียน และการให้ความรู้แบบลงมือปฏิบัติการผลิตอาหารที่ปลอดภัยและระบบเกษตรอินทรีย์
- ความสำเร็จของเด็กนักเรียน สามารถพึ่งตนเองได้บางส่วนไปสำเร็จในการใช้ชีวิตภายนอก เช่น มีการงานทำที่ได้รับความนิยม ทำเกษตรอินทรีย์ช่วยเหลือครอบครัวมีชีวิตที่มั่นคง
- คุณค่าของความเป็นครูมีความรับผิดชอบ ไม่ใช่ทำหน้าที่เฉพาะชั่วโมงเรียนเท่านั้น
- โรงเรียนเป็นที่ให้โอกาสทั้งครูและนักเรียน ครูได้ฝึกฝนการทำงาน และได้เติมเต็มการทำงานให้เข้าใจเด็กนักเรียนออกแบบการสอน และรับมือกับเด็กนักเรียน ครูและนักเรียนมีทัศนคติเปลี่ยนไปมีความมั่นใจในธรรมชาติการเข้าในธรรมชาติสามารถพึ่งตนเองได้
- โรงเรียนมีการจัดการศึกษาแบบอิสระเป็นจุดแข็งของการดำเนินงาน ตัวครูมีอิสระในการจัดการศึกษาที่เข้าถึงตัวเด็กนักเรียน
- โรงเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ทางอาหารมีความมั่นคงและยังมีผลผลิตข้าวอินทรีย์ที่เหลือสามารถสร้างรายได้ให้กับโรงเรียนและเด็กนักเรียน
- เด็กนักเรียนเข้าในระบบเกษตรอินทรีย์และมีความรู้เรื่องอาหารอินทรีย์
- ครูในโรงเรียนพึ่งตนเองได้ตามปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทุกคนใช้ธรรมะเป็นที่พึ่งและมีหลักประกันให้ครอบครัวมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

- เป็นแหล่งเรียนรู้ศูนย์ฝึกอบรมการทำเกษตรระบบอินทรีย์ และการทำปุ๋ยหมักน้ำหมักชีวภาพ ให้แก่ชาวบ้านทั่วไป และยุวเกษตร
- เป็นโรงเรียนต้นแบบร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการดำเนินงานโรงเรียนนำร่องลดเวลาเรียนเพิ่มเวลาเรียนรู้

คำแนะนำการดำเนินงานของโรงเรียนในลักษณะนี้

- ผู้นำโรงเรียนต้องใส่ใจเอาใจจ้กกับการปฏิบัติหน้าที่
- การทำงานจะต้องทำงานเป็นทีม จะต้องมีทีมหรือสร้างทีมสร้างคนขึ้นมาร่วมงาน
- โรงเรียนต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน บุคลากรที่เข้าต้องเข้าใจ ต้องร่วมกันคิดออกแบบแล้วนำไปใช้ปฏิบัติ
- โรงเรียนใช้การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ ต้องมีการสรุปการทำงานร่วมกัน

การเป็นโรงเรียนเอกชน โรงเรียนพุทธเกษตร มีความเป็นอิสระในการจัดการศึกษาให้กับเด็ก โรงเรียนได้ยึดแนวทาง “เกษตรนำ จริยธรรมเด่น เน้น ๖ คี” ในการพัฒนาจัดการเรียนให้การศึกษาแก่เด็กนักเรียน ไม่ได้มุ่งเน้นทางด้านวิชาการมากนักแต่กลับให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็กที่จะพึ่งตนเองได้และให้ความช่วยเหลือผู้อื่น นำวิถีเกษตรอินทรีย์เข้ามาสอนเป็นแกนหลักเน้นให้เด็กนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเรียนรู้จากการลงมือทำ และสรุปการทำงานเป็นระยะๆ จนสร้างยุวเกษตรไปสู่ครอบครัวและชุมชน ขยายผลถ่ายทอดความรู้การทำเกษตรอินทรีย์สู่พ่อแม่ในครอบครัวและชุมชน ตามแนวทางเกษตรอินทรีย์วิถีพุทธ พร้อมกับคณะครูของโรงเรียนพุทธเกษตรเป็นครูอาสาที่มีความมุ่งมั่นที่จะใช้ระบบเกษตรอินทรีย์ ในการปรับเปลี่ยนสังคมสู่สังคมอาหารปลอดภัยด้วยเกษตรอินทรีย์ คณะครูจึงมีความตื่นตัวในการศึกษาหาความรู้มาจัดการสอนให้แก่เด็กนักเรียนและชุมชน จนเป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียนพุทธเกษตร “ชื่อสัตย์ กตัญญู อ่อนน้อมถ่อมตน ขยัน อดทน พึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของคนอื่น” ขณะนี้ทางโรงเรียนสามารถพึ่งตนเองได้จนเป็นที่พึ่งของคนอื่น ทั้งเด็กยุวเกษตร ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ตามการสืบสานเกษตรอินทรีย์วิถีพุทธ และตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

10. ครัวไบโหนด คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา¹¹

คาบสมุทรสทิงพระเป็นพื้นที่ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอ คือ สิงหนคร สทิงพระ ระโนด และกระแสสินธุ์ เป็นพื้นที่ติดต่อกันแนวยาวของคาบสมุทรเล็กๆ เรียกว่า “คาบสมุทรสทิงพระ” ซึ่งอยู่ระหว่างทะเลสาบสงขลากับทะเลหลวง(ทะเลชายฝั่งอ่าวไทย) มีพื้นที่ประมาณ 740,000 ไร่ ชาวบ้านในแถบนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ทำสวน ทำน้ำตาลโตนด และทำการประมง เป็นอาชีพหลักมาตั้งแต่โบราณ เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรทั้งบนบกและในทะเลทั้งสองฝั่ง คือ ฝั่งอ่าวไทยและฝั่งทะเลสาบ ทำให้ชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง มีการส่งสมภูมิปัญญาความรู้ของท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของท้องถิ่น การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน งานหัตถกรรมในครัวเรือน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากตาลโตนดหรือพืชพื้นบ้านชนิดต่างๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก

ในระยะเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรในเขตพื้นที่แห่งนี้เป็นอย่างมาก กล่าวคืออาชีพการทำนา ทำสวน ทำน้ำตาลโตนด และการทำประมง ประสบกับปัญหาทั้งภัยธรรมชาติและระบบเศรษฐกิจโดยรวม ขณะเดียวกันการเข้ามาของกลุ่มธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ในพื้นที่ ทำให้คนในแถบนี้ส่วนหนึ่งเปลี่ยนมาทำอาชีพนากุ้ง ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และเมื่อผลผลิตไม่เป็นไปตามที่วางแผนที่วางไว้ ชาวบ้านบางส่วนก็ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และมีการตั้งโรงงานแปรรูปอาหารทะเลแช่แข็งขนาดใหญ่หลายแห่งในพื้นที่แถบนี้ ส่งผลให้ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพจากการทำเกษตรกรรมมาเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงาน นอกจากนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ทำนาก็มีที่นาขนาดเล็ก โดยเฉลี่ยขนาด 2-5 ไร่/ครอบครัว เมื่อมีโรงงานเข้ามาทำให้ขาดแรงงานที่ทำนา พื้นที่นาที่มีอยู่ส่วนหนึ่งถูกทิ้งให้เป็นนาร้าง หรือไปจ้างอยู่กับแหล่งทุนต่างๆ

ทางโครงการถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบเกษตรและอาหารปลอดภัยเพื่อนำเสนอสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ได้ร่วมลงมาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนในพื้นที่ จากการดำเนินงานของคณะกรรมการครัวไบโหนดและตัวแทนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนท้องถิ่นที่ทำเรื่องการเงินชุมชน สวัสดิการของคนในชุมชน ได้ใช้ประสบการณ์การทำงานกลุ่มและบริหารงานองค์กรมายาวนานและอยู่ในรูปของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์

¹¹ ครัวไบโหนด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา วันที่ 29 ต.ค. 2559

มาขับเคลื่อนงานสุขภาพ อาหารปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ จนมาเป็น “ครัวใบโหนด” ครัวชุมชนเพื่อคน
ทั้งหมด ในปัจจุบัน

การทำเกษตรกรรมในอดีตที่ผ่านมาในแถบพื้นที่นี้เป็นการทำนาทำสวนแบบธรรมชาติ ไม่มีการพึ่งพา
ปุ๋ยเคมีและสารเคมีการเกษตร โดยส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยคอกมูลสัตว์ เช่น มูลวัว มูลค้างคาว เป็นคั้น ใช้ผสมกับขี้เถ้า
เป็นปุ๋ยในนา ผักที่ปลูกก็เป็นผักพื้นบ้านแบบธรรมชาติ การทำนาข้าวเป็นการทำไว้บริโภคภายในครอบครัวที่
เหลือก็แบ่งขายบ้าง จากความสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ มีทั้ง โหนด (ตาลโตนด) นา
และ เล ชาวบ้านมีวิถีชีวิตแบบพึ่งตนเองมีความเป็นอยู่ที่ดี ทำนาปลูกข้าวไว้กิน ปลูกผักไว้กิน ส่วนที่เหลือนำไป
ขายสร้างรายได้มีการใช้เหลือแรงงานกันในการทำเกษตรกรรม มีการทำน้ำตาลโตนดปลอดสารพิษ ทำประมง
กิน และขายเป็นรายได้ส่งให้ลูกเรียนหนังสือ จนประมาณ 30 กว่าปีมีรถไถเข้ามาใช้ในการะบวนการทำ
เกษตรกรรมทำนา ทำในพื้นที่ใหญ่ขึ้นมีการนำปุ๋ยเคมีเข้ามาในนาข้าว ยาสารเคมีฆ่าหญ้าในนาข้าว ขณะนั้นชาวบ้าน
ยังไม่มีความรู้เรื่องปุ๋ยเคมี รู้ว่าปุ๋ยเคมีสามารถทำให้ข้าวรวงใหญ่และให้ผลผลิตดี และยังนำสารเคมีเกษตรมาใช้
กับสวนมะม่วงพืชมะม่วง (ผลไม้เศรษฐกิจ) อย่างรุนแรงทั้งยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมี เพื่อให้ผลผลิตมะม่วงได้จำนวน
มากผลผลิตเพื่อขายสร้างรายได้ มะม่วงพืชมะม่วงเป็นที่ต้องการของตลาด ทำให้เกษตรกรทำมะม่วงผลิตให้ออก
นอกฤดู มีการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้นในกระบวนการผลิตทั้งยาเร่งดอก และยาเคมีกำจัดแมลงต่างๆ สวนคนที่ทำ
ผักขายก็นำปุ๋ยเคมีไปใช้กับการทำผักบุ้ง การใช้สารเคมีจำนวนมากในการทำสวนมะม่วงและเกษตรกร ทำให้ดิน
เสื่อมสภาพลง และระบบนิเวศในนาข้าวทรัพยากรสัตว์น้ำหายไป

จนในปีพ.ศ. 2534 – 2535 มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนทำเรื่องเงินออมทรัพย์และสวัสดิการของ
คนในชุมชน รวมถึงการทำฌาปนกิจของสมาชิก สมาชิกของกลุ่มมีการตายและต้องจ่ายเงินฌาปนกิจแก่สมาชิกที่
เสียชีวิตไปจำนวนถึง 17 ราย ทางกลุ่มจึงได้หารือถึงการตายของสมาชิกว่าเกิดจากโรคมะเร็ง เบาหวาน ภูมิแพ้
เป็นผลมาจากการทำเกษตรกรรมที่ใช้สารเคมี ในกลุ่มจึงณรงค์ให้สมาชิกเกษตรกรหันมาปลูกข้าว ปลูกผักที่ไม่
ใช้สารเคมีกินเอง ช่วงนั้นทางกลุ่มก็ทำงานเชื่อมประสานกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เพื่อเรียนรู้เรื่อง
เกษตรอินทรีย์ สารเคมี และอาหารปลอดภัย เพื่อนำมารณรงค์ให้ความรู้แก่สมาชิกในกลุ่มถึงโทษภัยของการใช้
สารเคมีทำการเกษตรกรรม สมาชิกส่วนใหญ่หันมาปลูกข้าวและปลูกผักพื้นบ้านกินเอง โดยไม่ใช้สารเคมี มาใน
ปี พ.ศ. 2538 ทางกลุ่มออมทรัพย์ได้ร่วมกันทำธุรกิจชุมชนทำแปรรูปอาหารปลอดสารพิษขาย มีรายได้ปีละ
หลานล้านบาท

ต่อมาในปีพ.ศ. 2550 กลุ่มออมทรัพย์มีการขยายกลุ่มสมาชิกมากขึ้นถึง 7 กลุ่ม จึงรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา แต่ยังคงมีการให้ความรู้กับสมาชิกเรื่องอาหารปลอดภัยและสารเคมีมาตลอด มีการพาสมาชิกไปร่วมเรื่องรู้กับพื้นที่อื่นๆ และเวทีประชุมต่างๆ จากประสบการณ์การทำงานของกลุ่มด้านอาหารปลอดภัยจึงได้ร่วมกันจัดทำโครงการฟื้นฟูคาบสมุทรสทิงพระ เพื่อความมั่นคงทางอาหาร ได้รับการสนับสนุนจากแผนงานขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหาร มูลนิธิชีววิถี (Bio Thai) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.) ได้ดำเนินงานด้านอาหารปลอดภัย สุขภาพ ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ การทำอาหารท้องถิ่นที่ปลอดสารเคมีและผงชูรส ทางแกนนำได้เข้าร่วมและปฏิบัติร่วมกันมาตลอด อีกทั้งยังร่วมกับแผนงานขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารเพื่อสังคม ทำวิจัยเรื่องน้ำพริก เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับสมาชิกเรื่องอาหารปลอดภัยเป็นอย่างมาก และยังได้ร่วมกับ Thai PAN มาให้ความรู้เรื่องสารเคมีเครือข่ายจึงมีความตระหนักถึงอันตรายของสารเคมีในการทำเกษตรกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

กระทั่งปีพ.ศ. 2553 เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงภัยอันตรายของสารเคมี การเข้าถึงอาหารปลอดภัย สินค้าที่ปลอดสารพิษ และการตลาดของคนกลุ่มคนรักสุขภาพ จึงได้มีการริเริ่มตั้ง “ครัวใบโหนด” มีวัตถุประสงค์ คือ 1)ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตและการบริโภคเพื่อให้เด็กและสมาชิกในชุมชน มีอาหารที่หลากหลายและโภชนาการที่ดี ปลอดภัยและยั่งยืน 2)เสริมสร้างระบบตลาดหรือการกระจายอาหารที่ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารที่ดี และเกิดระบบความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างผู้ผลิต ตลาด และผู้บริโภค 3)เพื่อให้เกิดชุมชนต้นแบบที่มีความมั่นคงทางอาหารทุกด้านที่จะนำไปสู่ต้นแบบระดับจังหวัด และ 4)ผลักดันนโยบายระดับท้องถิ่นและร่วมกับภาคีเครือข่ายในการผลักดันนโยบายระดับชาติ โดยครัวใบโหนดขึ้นมาทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหารปลอดภัย เป็นสื่อกลางในเรื่องผักพื้นบ้านอาหารท้องถิ่น เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค และเป็นพื้นที่เรียนรู้รณรงค์กับคนชั้นกลาง โดยใช้สโลแกนว่า “ครัวใบโหนด ครัวชุมชนเพื่อคนทั้งหมด” มีการเชิญนักวิชาการมาให้ความรู้กระตุ้นคนชั้นกลางและในเมืองได้ตื่นตัวด้วยข้อมูล ด้านสุขภาพ อาหารปลอดภัยและสารเคมีเกษตร ส่งเสริมการฟื้นฟูไร่ร้างให้สมาชิกทำนาปลูกข้าวไว้กิน การปลูกผักพื้นบ้านท้องถิ่นที่ไม่ใช้สารเคมี ผลิตอาหารปลอดภัยในโรงเรียนเลี้ยงอาหารเด็กด้วยเมนูอาหารท้องถิ่นและให้ความรู้ นอกจากนี้ยังใช้เวทีเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ในระดับหมู่บ้านในการให้ความรู้ขยายผล ครัวใบโหนดได้มีตัวแทนของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์คาบสมุทรสทิงพระขึ้นมาบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นองค์กรชาวบ้านในพื้นที่แบ่งออกเป็นฝ่ายต่าง ประกอบไปด้วย

- คณะกรรมการฝ่ายบริหารครัวใบโหนด มีบทบาทหน้าที่ จัดประชุมอาทิตย์ละครั้ง กำหนดนโยบายและทิศทางนโยบายของครัวใบโหนด ประสานงานกับเครือข่ายทุกเครือข่าย และสลับหมุนเวียนกันมาดูแลที่ครัวใบโหนด
- ฝ่ายจัดการ ประกอบด้วย ผู้จัดการ รองผู้จัดการ และบัญชี ดูแลการดำเนินงานของครัวใบโหนดให้ เป็นไปตามนโยบายและทิศทางของคณะกรรมการฝ่ายบริหาร และจัดการเรื่องการเงินการบัญชี
- ฝ่ายครัว แบ่งออกเป็น ลานข้าวแกง และซุ้มอาหารตามสั่ง ทำหน้าที่ประกอบอาหารท้องถิ่นที่ปลอดภัย มีเจ้าหน้าที่ คือ กู้ข้าวแกง กู้อาหารตามสั่ง ผู้ช่วยกู้ พนักงานขาย และพนักงานเสิร์ฟ
- ฝ่ายลานลัทธิท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน หน้าที่รับจำหน่ายผักพื้นบ้านท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน
- ฝ่ายซุ้มข้าวยา-ขนมจีน จำหน่ายข้าวยา และขนมจีนอาหารประจำถิ่น
- ศูนย์การเรียนรู้ครัวใบโหนด มีหน้าที่จัดประชุมให้ความรู้และประสานงาน เป็นศูนย์ประสานงานกับ วิทยุ ศูนย์เทคโนโลยีสื่อสารข้อมูล ศูนย์ประสานงานเครือข่ายความมั่นคงทางอาหาร และศูนย์รวบรวมเมล็ดพันธุ์

จากการดำเนินงานของครัวใบโหนดระยะเวลากว่า 7 ปี กิจกรรมที่ได้ทำไปมุ่งเน้นความปลอดภัยทางอาหาร ซึ่งทางครัวได้ดำเนินกิจกรรมดังนี้

- จัดเวทีให้ความรู้ด้านสุขภาพอาหารปลอดภัยและสารเคมี ที่ศูนย์การเรียนรู้ครัวใบโหนดเดือนละครั้ง และเวทีเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ 7 กลุ่ม 3 เดือนต่อครั้ง โดยการประสานนักวิชาการ วิทยากร มาจากภายนอกมาให้ความรู้แลกเปลี่ยน และให้แกนนำไปขยายผลต่อในเวทีเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์
- เติมนรณรงค์ประเด็นอาหารปลอดภัยและสารเคมี ในพื้นที่เมือง และสถานที่ของคนชั้นกลาง
- จัดทำอาหารไปเลี้ยงเด็กในโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 10 แห่ง โดยมีการรวมกลุ่มกัน ทำอาหารที่ครัวใบโหนดซึ่งกลุ่มเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์สลับกันไป เป็นเมนูอาหารพื้นบ้าน ประยุกต์ให้เด็กกินผักและอาหารที่ปรุงไม่ใช้สารพิษ และยังไปให้ความรู้กับเด็กหน้าเสาธงและเสียงตามสาย พร้อมกับสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผักและต้นกล้าผักท้องถิ่น พันธุ์ปลา ให้ปลูกและเลี้ยงในโรงเรียน

- อบรมการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ พร้อมกับส่งเสริมให้สมาชิกรวมกลุ่มกันผลิตใช้ในแปลงเกษตรกรรม
- สนับสนุนและร่วมจัดกิจกรรมค่ายสาวนุ้ย (เริ่มปี 2546 ครั้งละ 120 คน) และอบรมค่ายถ่ายทอดภูมิปัญญากลุ่มพ่อเผ่าแม่เผ่า เป็นค่ายที่ทำกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านสมุนไพร พืชผักท้องถิ่น เป็นต้น
- สนับสนุนและส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ในเรื่องการทำนาข้าวอินทรีย์ข้าวพันธุ์พื้นบ้าน การเตรียมแปลงและการปลูกพืชหมุนเวียนในแปลงอินทรีย์ ผักพื้นบ้าน เลี้ยงไก่อินทรีย์ การทำปุ๋ยและน้ำหมักอินทรีย์ การลงตรวจเยี่ยมแปลงเกษตรอินทรีย์ และสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผักและพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน
- การตลาดโดยใช้ครัวใบโหนดเป็นศูนย์กลางรับซื้อผลผลิตสินค้าของสมาชิก และให้สมาชิกนำผลผลิตมาขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง

ความสำเร็จของครัวใบโหนด (จากการระดมความเห็นกลุ่ม)

- ในพื้นที่ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยมากขึ้น มีการปลูกผักพื้นบ้านไว้บริโภคเองในครอบครัว และได้ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรกรรมเป็นระบบเกษตรอินทรีย์
- ผู้บริโภคและคนชั้นกลางหันมาให้ความสนใจเรื่องอาหารปลอดภัยและผักพื้นบ้าน ได้เข้ามาบริโภคอาหารและซื้อ ให้การยอมรับครัวใบโหนดเป็นแหล่งอาหารที่ปลอดภัยมีมาตรฐาน ตลอดจนผลผลิตสินค้าที่มีโลโก้แบรนด์ของครัวใบโหนด ผู้บริโภคมีความมั่นใจ
- การสร้างกระแสแรงค์และขยายผล โดยใช้ครัวใบโหนดเป็นเครื่องมือแรงค์เรื่องอาหารปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ เป็นเครือข่ายต้นแบบอาหารปลอดภัยรักษาสุขภาพ ผักปลอดสารเคมี และผลิตภัณฑ์ปลอดภัย ยังเป็นพื้นที่เรียนรู้ของคนท้องถิ่นร่วมกันคนชั้นกลาง และเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้ามาเป็นคณะทำงานได้จากการเริ่มต้นทำงานใน 3 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้ขยายเชื่อมโยงการทำงานของเครือข่ายไปใน 19 อำเภอ 3 จังหวัด (สงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุง) รอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และครัวใบโหนดยังเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายความมั่นคงทางอาหารลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

- การสร้างศักยภาพแกนนำและกลุ่มเครือข่าย ครั้วไบโอนด์เป็นพื้นที่เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาเรียนรู้ได้ และร่วมกับครั้วไบโอนด์ไปร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับที่แหล่งอื่นและเครือข่ายอื่น แต่สมาชิกเครือข่ายที่ไปเข้าร่วมกิจกรรมประชุมต้องนำความรู้มาถ่ายทอดให้กับสมาชิกของกลุ่มเครือข่าย
- เป็นต้นแบบที่ศึกษาดูงานและเรียนรู้ ของทุกภาคส่วนด้านอาหารปลอดภัย สารเคมี GMO เกษตรกรรม ทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ การตลาดที่เป็นธรรมกับผู้บริโภค เป็นต้น

ความภาคภูมิใจของกลุ่ม

- ครั้วไบโอนด์เป็นพื้นที่เรียนรู้ด้านอาหารปลอดภัยให้กับผู้บริโภค คนชั้นกลาง ได้มีความตระหนักและตื่นตัว จนขยายผลเป็นเครือข่ายทางสังคมมีภาคีคนชั้นกลางในท้องถิ่นเข้ามาร่วมเพิ่มมากขึ้น
- ผลการขับเคลื่อนงานเกษตรกรรมทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ มีสมาชิกร่วมไปปฏิบัติปรับใช้ปลูกข้าว และปลูกผักกินเองสามารถลดรายจ่ายในครอบครัวและเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย พร้อมกับมีสุขภาพที่ดีขึ้น เกษตรกรประมาณ 40 กว่ารายทำเกษตรอินทรีย์ปลูกผักและนาข้าวอินทรีย์ สามารถลดต้นทุนในการผลิตและสร้างรายได้จากการขายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ จนตลาดท้องถิ่นเข้ามาซื้อผลผลิตถึงในแปลงเกษตร
- จากพื้นที่นาร้างว่างเปล่าไม่มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่นา 80 % ของพื้นที่เหล่านั้นได้ถูกฟื้นฟูมาทำนาอินทรีย์และปลูกผักพื้นบ้านกินเองในครอบครัว โดยเฉพาะคนชั้นกลางหันมาทำนาอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์เพื่อบริโภคเองเพิ่มมากขึ้น
- การจัดการค่ายสาวนุ้ยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 ทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนได้รับการเข้าค่ายประมาณ 2,000 กว่าคน ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีต่ออาหารปลอดภัย เช่น กลับมาบ้านมีการทำอาหารท้องถิ่นรับประทานเอง บริโภคผักพื้นบ้านและขนมพื้นบ้าน กินข้าวแกงท้องถิ่น บางรายได้้นำความรู้จากค่ายมาทำไอศกรีมมะม่วงพืชมเสนาเบ้าเลี้ยงเพื่อนในงานวันเกิด ค่ายสาวนุ้ยได้จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องอาหารปลอดภัยและอาหารพื้นบ้านโดยกลุ่มพ่อแม่แม่เฒ่าเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และเปิดโอกาสให้เด็กทำอาหารบริโภคกันเองในค่าย ความสัมพันธ์ของเด็กกับพ่อแม่เฒ่าดีขึ้น ความสัมพันธ์ในครอบครัวของเด็กมีความสัมพันธ์ที่ดีมีการช่วยเหลืองานในครอบครัว ค่ายสาวนุ้ยทางครั้วไบโอนด์มุ่งเน้นการฟื้นฟูอนุรักษ์ผักพื้นบ้านและวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นกับการปกป้องฐานทรัพยากรอาหาร

ของชุมชน โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากพ่อแม่เฒ่า กลุ่มเด็กเยาวชนคนที่ผ่านการเข้าค่ายส่วนใหญ่ จะนำความรู้จากค่ายไปถ่ายทอดให้กับเพื่อนที่ไม่ได้เข้าร่วมค่าย และคนในครอบครัว

- ครัวใบโหนดใช้ประเด็นอาหารปลอดภัยเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงการทำงานของกลุ่มกับคนชั้นกลาง ให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติทางโครงสร้างทางอำนาจปรับมาเป็นการทำงานร่วมกับกลุ่มชาวบ้านที่มุมมองที่เปลี่ยนไป เกิดการขยายผลสู่เด็กเยาวชน คนแก่ในชุมชน จนเกิดเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกัน และยังมีการทำงานที่เชื่อมประสานภาคีความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานส่วนราชการ จนกลุ่มและเครือข่ายมีความเข้มแข็ง
- การที่ครัวใบโหนดได้ใช้พื้นที่สำหรับการเรียนรู้และให้ความรู้ ด้านอาหารปลอดภัยและสารเคมีเป็นการกินกำไรให้กับสังคม สร้างการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเครือข่ายที่ยึดโยงท้องถิ่น

เป้าหมายการดำเนินงานต่อ

- จัดการเปิดตลาดสีเขียวของเครือข่าย เป็นตลาดที่ปลอดสารพิษและมีอาหารปลอดภัย
- พัฒนาสร้างคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้เข้ามาสนับสนุนช่วยทำงานต่อในองค์กรทั้ง เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์คาบสมุทรสทิงพระ ครัวใบโหนด และตลาดสีเขียว
- สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์และผลผลิตสินค้าปลอดภัยที่มาส่งตลาดครัวใบโหนด และหาช่องทางตลาดอื่นที่เข้าถึงผู้บริโภคอย่างเป็นธรรม
- ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ลูกหลานของสมาชิกให้เกิดการรวมกลุ่มทำงานในพื้นที่และขับเคลื่อนงานสู่ระดับนโยบาย
- องค์กรชุมชนและเครือข่ายมีความเข้มแข็งในการดำเนินงาน

สิ่งที่อยากจะทำ

- ส่งเสริมงานเกษตรกรรมทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ขยายไปในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
- พัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนและเครือข่ายความมั่นคงทางอาหารรอบพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาใน 19 อำเภอ 3 จังหวัด คือ พัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา
- จัดชุดการเรียนรู้และแผนการเรียนรู้สำหรับคนรุ่นใหม่และคนสนใจทั่วไป จากประสบการณ์ของครัวใบโหนด ในเรื่อง การทำเกษตรกรรมทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ การออมทรัพย์ ธุรกิจชุมชนและ

เศรษฐกิจท้องถิ่น ตลาดสีเขียว อาหารปลอดภัยและเป็นธรรม และกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน
ท้องถิ่นและเครือข่ายทำงานแบบมีส่วนร่วม

- พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ครัวใบโหนดไปสู่การเป็นวิทยาลัยชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

สิ่งที่เราได้เห็นและเรียนรู้ผ่านครัวใบโหนด จากการดำเนินงานขององค์กรชาวบ้านในนามเครือข่ายกลุ่ม
ออมทรัพย์คาบสมุทรสติงพระ จังหวัดสงขลา ใช้ประเด็นอาหารปลอดภัย สารเคมี เกษตรกรรมทางเลือกและ
เกษตรอินทรีย์ ใช้ครัวใบโหนดตัวขับเคลื่อนงานรณรงค์ให้ความรู้และส่งเสริมสนับสนุน กระบวนการเรียนรู้
ตั้งแต่กระบวนการผลิตอาหารที่ปลอดภัยสู่ผู้บริโภคที่รับอาหารที่ปลอดภัย ผ่านตลาดที่เป็นธรรม จนเป็น
ต้นแบบที่ศึกษาเรียนรู้ของหลายพื้นที่ และยังขยายผลความร่วมมือทำงานร่วมกันไปยังชุมชนรอบลุ่มน้ำ
ทะเลสาบสงขลาใน 19 อำเภอ 3 จังหวัด คือ จังหวัดสงขลา จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง เชื่อมโยง
กันเป็นเครือข่ายความมั่นคงทางอาหารลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตามเจตนารมณ์ของ “ครัวใบโหนด ครัวชุมชน
เพื่อคนทั้งหมด”

11. “ช่วงเกษตรอินทรีย์” ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ เชียงใหม่¹²

จังหวัดเชียงใหม่มีสภาพพื้นที่เป็นที่ภูเขาสูงมีที่ราบสลับเป็นส่วนน้อย การทำเกษตรกรรมเป็นเกษตรแปลงใหญ่ผลิตพืชเชิงเดี่ยวและใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก มุ่งเน้นปลูกพืชเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกษตรกรเกิดหนี้สิน มีปัญหาด้านสุขภาพจากการทำเกษตรกรรม ฐานทรัพยากรท้องถิ่นถูกทำลาย แหล่งน้ำธรรมชาติปนเปื้อนสารเคมี พืชพันธุ์พื้นบ้านท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพลดน้อยลง ผลผลิตทางการเกษตรที่วางจำหน่ายอยู่ในตลาดทั่วไปเป็นผลผลิตที่มีการปนเปื้อนสารเคมี และผู้บริโภคขาดโอกาสและพื้นที่ที่จะเข้าถึงอาหารปลอดภัย

ตลาดอินทรีย์จึงถือกำเนิดขึ้นไม่เพียงแต่มุ่งแก้ปัญหาเกษตรกร หากแต่ยังเป็นการสร้างช่องทางให้โอกาสผู้บริโภคในเมืองและผู้บริโภคทั่วไป ได้มีพื้นที่และโอกาสที่จะเลือกรับประทานอาหารที่ปลอดภัยจากการตกค้างของสารเคมีในผลผลิตเกษตรกร ในปีพ.ศ. 2537 กลุ่มชาวบ้านที่ทำการผลิตระบบเกษตรอินทรีย์ได้ร่วมกับองค์กรสนับสนุนสถาบันชุมชนเกษตรกรยั่งยืน ภายใต้มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชนเปิด “กาดนัดเกษตรอินทรีย์” ขึ้นเป็นครั้งแรกบริเวณตลาดคำเที่ยง ก่อนย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านอัมบุญเรียกว่า “กาดอัมบุญ” ปัจจุบันได้ย้ายมาตั้งที่โครงการเจ เจ อีโอบี มาร์เก็ต เชียงใหม่ คนเรียกกันว่า “กาดนัดเกษตรอินทรีย์เจ เจ” ครั้งเมื่อเริ่มเปิดตลาดอินทรีย์เปิดขายในช่วงเช้าวันเสาร์ ซึ่งมีเกษตรกรเข้าร่วมไม่มากนักต่อมาได้มีเกษตรกรที่ทำการผลิตระบบอินทรีย์เข้ามาร่วมมากขึ้นกว่า 30 ราย ตลาดจึงได้ขยายเพิ่มวันพุธอีกหนึ่งวัน จากนั้นตลาดเกษตรอินทรีย์ยังได้ขยายเข้าไปหากลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคในพื้นที่ส่วนต่างทั้งเป็นพื้นที่ของส่วนราชการและเอกชน เช่น ทั้งในโรงเรียน โรงพยาบาล ศูนย์ราชการ และหมู่บ้านจัดสรร เป็นต้น ปัจจุบันในเชียงใหม่ได้มีตลาดอินทรีย์กระจายอยู่ทั่วจังหวัดรวมทั้งหมดจำนวน 18 แห่ง ประกอบด้วย 1) กาดนัดเกษตรอินทรีย์ เจ เจ มาร์เก็ต โซน C ถ.อภัยภูธร ต.ป่าตัน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เปิดทุกวันจันทร์ อังคาร และพฤหัสบดี ตั้งแต่เวลา 14.00 – 18.00 น. 2) โรงพยาบาลนครพิงค์ (ป่าแะ) ฝั่งประตูร้านอาหารในโรงพยาบาล เปิดทุกวันจันทร์ พุธ และศุกร์ ตั้งแต่เวลา 06.00 – 12.00 น. 3) กาดนัดศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่ หน้าศาลากลางหลังเก่า เปิดทุกวันจันทร์ ตั้งแต่เวลา 11.00 – 16.00 น. 4) โรงเรียนพุทธโสภณ บริเวณภายในโรงเรียน เปิดทุกวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 14.00 -16.00 น. (เฉพาะช่วงโรงเรียน

¹² ช่วงเกษตรอินทรีย์ Chiang Mai Organic' Home 8 พ.ย. 2559

เปิด) 5) โรงเรียนคาราวีวิทยาลัย โรงอาหารฝั่งประถม เปิดทุกวันพุธ ตั้งแต่เวลา 14.00 -17.00 น. (เฉพาะช่วงโรงเรียนเปิด) 6) โรงเรียนปิ่นสร้อยแยลวิทยาลัย โรงอาหารแผนกประถม เปิดทุกวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 14.00 - 17.00 น. (เฉพาะช่วงโรงเรียนเปิด) 7) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซอยตรงข้ามประตูศาลเจ้าแม่เดิม เปิดขายพร้อมกาดนัดควบอย (จำหน่ายสินค้าทั่วไป) 8) ตลาดสดหนองหอย โซนเกษตรอินทรีย์ เปิดทุกวันตั้งแต่เวลา 07.00 – 17.00 น. 9) กาดนัดบ้านครูลาวัลย์ หน้าร้านพุทธรักษาสมุนไพร หลังมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เปิดทุกวันจันทร์ ตั้งแต่เวลา 06.00 – 10.00 น. 10) กาดนัด YMCA เสาหิน บริเวณลานกิจกรรม เปิดทุกวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา 06.00 – 12.00 น. 11) กาดนัดหมู่บ้านแลนด์แอนด์เฮ้า (แม่โจ้) บริเวณหน้าหมู่บ้าน เปิดทุกวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา 13.00 – 17.00 น. 12) โรงพยาบาลสันทราย เปิดทุกวันพุธและศุกร์ ตั้งแต่เวลา 06.00 – 12.00 น. 13) ช่วงสุขภาพฝาง ช้างแฟลตตำรวจ เปิดทุกวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 06.00 – 10.00 น. 14) การนัดช้างไปรษณีย์อำเภอพร้าว เปิดทุกวันจันทร์ ตั้งแต่เวลา 06.00 – 12.00 น. 15) กาดน้อยอินทรีย์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ คณะบริหารธุรกิจ เปิดทุกวันจันทร์ – ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 11.00 – 17.00 น. 16) กาดนัด อบต. บ้านเป้า อ.แม่แตง เปิดทุกวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 13.00 – 16.00 น. 17) ตลาดนัดชาวสวน บริเวณหน้าห้องสมุดพื้นบ้านย่านเวียง เปิดทุกวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 13.00 – 17.00 น. และ 18) ช่วงเกษตรอินทรีย์ Chiang Mai Organic' Home ถนนเลียบคลองชลประทาน เปิดทุกวันจันทร์ อังคาร และพฤหัสบดี ตั้งแต่เวลา 14.00 – 18.00 น.

ระยะเวลากว่า 20 ปีตั้งแต่เปิดตลาดนัดอินทรีย์เชียงใหม่ มีการขยายกลุ่มเกษตรกรทำเกษตรระบบอินทรีย์จำนวน 11 กลุ่ม ประกอบไปด้วย 1)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ 2)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ 3) กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ ต.แม่ทา อ.แม่ฮอน จ.เชียงใหม่ 4)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ 5)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ 6)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ 7)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ ต.แม่สาบ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ 8)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ 9)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.ฝาง และ อ.แม่สาย จ.เชียงใหม่ 10)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ และ 11)กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ อ.เถิน จ.ลำพูน ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายแม่กาดเกษตรอินทรีย์จังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน สลับสับเปลี่ยนกันนำผลผลิตเกษตรอินทรีย์มาจำหน่ายในตลาดอินทรีย์เชียงใหม่ทั้ง 18 แห่ง เกษตรกรที่เข้าร่วมจำหน่ายผลผลิตสินค้าในตลาดนัดเกษตรอินทรีย์จะต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์จาก 11 กลุ่มที่กล่าวมา การเข้าสู่ตลาดนัดอินทรีย์ เกษตรกรที่ต้องการเข้าร่วมจำหน่ายผลผลิตสินค้าทุกคนต้องผ่านขั้นตอนการฝึกอบรม และเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตร

อินทรีย์ที่มีอยู่แล้วหรืออาจรวมกลุ่มกันจัดตั้งขึ้นมาใหม่ และผ่านการตรวจประเมินแปลงรับรองมาตรฐานการผลิตจากสมาคมมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ หรือ มอน. ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนให้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ก่อนเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายแม่กาดเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่

“ช่วงเกษตรอินทรีย์” Chiang Mai Organic’ Home ตั้งอยู่บริเวณริมถนนเลียบคลองชลประทาน พื้นที่ดังกล่าวเป็นการเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ นับได้ว่าเป็นตลาดนัดอินทรีย์อีกแห่งที่สำคัญ เนื่องจากเป็นศูนย์รวมกลุ่มเกษตรกรในเครือข่ายแม่กาดทั้งหมด เริ่มเปิดตั้งแต่วันที่ 24 เดือนมกราคม พ.ศ. 2555 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นตลาดกลางรองรับผลผลิตจากกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดเชียงใหม่ รวมไปถึงจังหวัดใกล้เคียงคือ จังหวัดลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน โดยเกิดจากการลงความเห็นร่วมกันในเครือข่ายแม่กาดเกษตรอินทรีย์ถึงความจำเป็นที่จะต้องมีตลาดกลางเป็นของตนเอง ให้สามารถบริหารจัดการตนเองและตัดสินใจกันเองได้ ไม่ต้องขึ้นต่อผู้อื่น ซึ่งตลาดอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมดล้วนแต่ต้องอาศัยพื้นที่ของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นการเช่า หรือการให้ใช้สถานที่โดยไม่เสียค่าเช่าก็ตาม “ช่วงเกษตรอินทรีย์” จึงเกิดขึ้นเป็นแห่งที่ 18 ถือเป็นตลาดกลางเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของเครือข่าย เป็นช่องทางให้เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตของตนเอง ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารปลอดภัย นอกจากนี้แล้วยังมุ่งหวังให้เป็นสถานที่เรียนรู้ระหว่างคนเมืองและคนชนบทในภาคเกษตรเป็นการลดช่องว่างระหว่างกัน

กว่าจะมาเป็น “ช่วงเกษตรอินทรีย์” ช่วงปีพ.ศ. 2528-2529 รัฐบาลสมัยนั้นมีนโยบายเปลี่ยนการรบเป็นการค้า ใช้แนวทางสร้างระบบเศรษฐกิจในการพัฒนาประเทศในทุกระดับทุกภาคส่วน รวมทั้งภาคเกษตรกรรม ด้วยเกิดการแย่งชิงฐานทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่อย่างกว้างขวางทั้งการนำพื้นที่ป่าไปทำเกษตรแปลงใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว พื้นที่ป่าไม้โค่นบุกรุกทำลาย พร้อมกับมีการใช้สารเคมีในระบบการผลิตเกษตรกรรมเพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่มสูงขึ้น พื้นที่แหล่งต้นน้ำถูกทำลายมีสารเคมีปนเปื้อนในแหล่งน้ำ สารเคมีตกค้างในผลผลิต เกษตรกรมีปัญหาด้านสุขภาพ และการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวก่อให้เกิดเกษตรกรรมหนี้สินพร้อมกับพื้นที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรมบางแห่งถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางอื่น เช่น บ้านจัดสรร ส่งผลให้พื้นที่ผลผลิตอาหารลดลงเป็นอย่างมาก จึงเกิดกลุ่มเกษตรกรบางส่วนหันมาทำเกษตรกรรมทางเลือก จนในปี พ.ศ. 2534 ทางสถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน (ISAC) เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งมองเห็นปัญหาจากการทำเกษตรเคมีเชิงเดี่ยวที่ส่งผลกระทบต่องานวิถีชีวิตของเกษตรกรอันก่อให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวยุคใหม่และสิ่งแวดล้อม จึงมีแนวทางในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมทางเลือกที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการผลิตในระบบเกษตรกรรมอินทรีย์บนหลักการพึ่งพาตนเอง และมีกระบวนการทำงานที่ใกล้ชิดกับเกษตรกร

เป็นอย่างมากผ่านการส่งเสริมตั้งแต่องค์ความรู้ด้านการผลิต การสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเครือข่าย การพัฒนาช่องทางการตลาดทางเลือก และการสื่อสารณรงค์ไปยังผู้บริโภค โดยสร้างเครือข่ายปฏิบัติการเกษตรระบบอินทรีย์มาหนุนเสริมช่วยกัน พร้อมกับการทำวิจัยศึกษาตลาดที่สอดคล้องกับรูปแบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ ทั้งตลาดแบบขายตรงให้กับผู้บริโภคและตลาดร้านค้าจำหน่ายผลผลิต ในปีพ.ศ. 2536 เกิดทางช่องทางการตลาดของเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์มีศูนย์รวบรวมผลผลิตจากเกษตรกร คือ ศูนย์อัมบุญ และศูนย์เกษตรกรอินทรีย์แม่ทา ทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตของเกษตรกรมาจำหน่ายให้กับผู้บริโภคเป้าหมายคือคนในเมือง เป็นการเชื่อมโยงเกษตรกรชนบทกับผู้บริโภคคนเมือง สร้างความตระหนักการทำงานกับผู้บริโภคทำตลาดให้เหมือนสภาพแลกเปลี่ยนของประชาชน จากการทำงานร่วมกันของสถาบันชุมชนเกษตรยั่งยืนกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ได้ร่วมกันเปิดตลาดนัดอินทรีย์ “กาดนัดอัมบุญ” ให้เกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์มาจำหน่ายผลผลิตแบบขายตรงกับผู้บริโภค จนในปีพ.ศ. 2538 ทางกลุ่มได้ร่วมกันตั้งมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ (มอน.) เน้นหลักการมีส่วนร่วมของกลุ่มและคนในชุมชนท้องถิ่น ยึดหลักให้เกณฑ์มาตรฐานที่สอดคล้องต่อสภาพภูมิประเทศ ระบบนิเวศ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี อาชีพและความมั่นคงทางอาหาร โดยให้การรับรองพื้นที่เกษตรกรรม แก่เกษตรกรหรือผู้ผลิตที่ทำระบบเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การขอรับรองพื้นที่การเกษตรและผลิตในพื้นที่ การบรรจุผลผลิตอินทรีย์ของตนเพื่อจำหน่าย และการแปรรูปในครัวเรือน หรือการแปรรูปขนาดเล็กโดยใช้ผลผลิตอินทรีย์จากพื้นที่เกษตรตนเอง มีการควบคุมมาตรฐานและการดูแลคุณภาพผลผลิต เป็นการสร้างความเชื่อมั่นของเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ในเรื่องของการตลาดจำหน่ายสินค้า และผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นขั้นตอนการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่นำมาจำหน่ายในตลาดนัดอินทรีย์ จนเกิดผลขยายต่อไปยังเกษตรกรเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์มากขึ้น และความต้องการผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในวงกว้างมากขึ้น ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์จึงเติบโตขยายไปในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ จนได้ขยายมาเป็น “ช่วงเกษตรอินทรีย์” ในปีพ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน เป็นตลาดนัดอินทรีย์ที่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้สนับสนุนระบบเกษตรอินทรีย์ โดยคำนึงถึงอาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพทุกคนสามารถเข้าถึงได้ Organic for all เป็นช่วงเกษตรอินทรีย์โมเดล

- ผลผลิตที่วางจำหน่ายในช่วงเกษตรอินทรีย์ เป็นผลผลิตเกษตรอินทรีย์และของแปรรูปจากผลผลิตอินทรีย์ โดยมีสินค้าของตามฤดูกาลพืชผักพื้นบ้านหน้าแล้งจะเป็นผักพื้นเมือง และหน้าฝนจะเป็นผักจีน ผลไม้ ข้าวอินทรีย์ ไข่ไก่อินทรีย์ เนื้อหมูอินทรีย์ และขนมพื้นบ้าน เป็นต้น ห้ามนำพลาสติก และขนมที่บรรจุมาจากบ้านมาวางจำหน่าย

- สมาชิกที่มาจำหน่ายผลผลิต ต้องได้รับเข้าการฝึกอบรมให้ความรู้โดยสถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน จัดให้มีหลักสูตร คือ ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน(เกษตรอินทรีย์,เกษตรธรรมชาติ) ระบบตลาดการค้าที่เป็นธรรม(ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์) องค์กมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ท้องถิ่น การพัฒนาองค์กร ผู้บริโภคทั้งในโรงเรียนและชุมชนเมือง การจัดการเรียนรู้เรื่องผลกระทบของสารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตร การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม และการวางแผนพัฒนาการเกษตรและชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นการปรับกระบวนการคิดของเกษตรกรและปฏิบัติลงแปลงเกษตรกรรม เมื่อผ่านการอบรมแล้วเกษตรกรต้องสมัครเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ ของเครือข่ายที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน หรืออาจจะตั้งกลุ่มขึ้นมาเองก็ได้ ต้องมีพื้นที่แปลงเกษตรกรรมที่ทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ต้องได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ (มอน.) แล้วยื่นแจ้งความจำนงค์มายังแม่กา(กรรมการตลาด) จะเป็นผู้พิจารณา ปัจจุบันช่วงอินทรีย์มีสมาชิกมาขายจำหน่ายสินค้าที่สลับเวียนกันมาจำนวน 48 ไร่
- มาตรฐานและการควบคุมสินค้า การตรวจเกษตรกรผู้ผลิตที่สามารถนำผลผลิตสินค้าของตนเองมาจำหน่ายในตลาดอินทรีย์ได้นั้นจะต้องผ่านการรับรองมาตรฐานอินทรีย์เสียก่อน โดยจะมีสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือจะเป็นผู้ดูแลให้การตรวจสอบรับรองแก่เกษตรกรที่ผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ จะมีการตรวจใน 3 ลักษณะได้แก่ 1)การตรวจครั้งแรกเพื่อให้การรับรอง มีการนัดล่วงหน้า 2)การตรวจติดตามประเมินผล หลังผ่านการรับรองอย่างน้อยปีละครั้ง และ3)การตรวจพิเศษ เช่น เพื่อพิสูจน์ข้อร้องเรียนหรือข้อสงสัย(ที่เป็นลายลักษณ์อักษร) จะไม่มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าและทาง มอน. จะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง ในส่วนการออกไปรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้แก่สมาชิกจะมีอายุ 3 ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับการรับรอง โดยระหว่างนั้นอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง จะต้องมีการตรวจสอบจาก มอน. เพื่อดูว่าผู้ขอรับรองยังคงปฏิบัติตามมาตรฐานอยู่หรือไม่ ผู้ผลิตมีสิทธิ์ที่จะจำหน่ายผลผลิตสินค้าโดยใช้ตรา มอน. และข้อความผลิตภัณฑ์อินทรีย์โดยรับรองมาตรฐานจะมีอยู่ 2 สีคือ สีน้ำเงิน หมายถึง ผลผลิตที่อยู่ในช่วงระยะการปรับเปลี่ยนทำเกษตรอินทรีย์มาได้ 1 ปีขึ้นไป และสีเขียว หมายถึง ผลผลิตของเกษตรกรรายนั้นได้ทำเกษตรอินทรีย์มาแล้ว 3 ปีขึ้นไป หากเกษตรกรผู้ผลิตมรการละเมิดมาตรฐาน จะพิจารณาการลงโทษตามความรุนแรงของการละเมิด โดยการทำหนังสือแจ้งเตือน การลงตรวจพิเศษ ให้พักชั่วคราว หรือยกเลิกการรับรอง แล้วแต่กรณีไป โดยมีข้อควรระวังไม่ให้เกิดการละเมิดมาตรฐานดังต่อไปนี้ คือ พื้นที่ลาดชัน ไม่มีการปลูกพืชกันหน้าดินพังทลาย แปลงเพาะปลูก

เกษตรอินทรีย์อยู่ไม่ห่างจากแปลงเพาะปลูกเคมีโดยไม่มีการทำแนวกันชน ใช้พืชตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) เฝ้าระวังการเกษตรในแปลงที่ผ่านการรับรอง มรการปนเปื้อนสารเคมีในดิน น้ำ จากแปลงข้างเคียง ไม่ดำเนินการแก้ไขปัญหาดตามระยะเวลาที่กำหนด จงใจใช้สารเคมีต้องห้ามในแปลงที่ผ่านการรับรอง และใช้ตราสัญลักษณ์ของ มอน. ในผลิตภัณฑ์ที่ไม่ผ่านการรับรอง

นอกจากนี้ทางกรรมการช่วงอินทรีย์จะมีการร่วมกับลูกค้าผู้บริโภค ตรวจสอบคุณภาพสินค้าผลผลิตที่วางจำหน่าย โดยการตรวจสอบจากข้อร้องเรียนของผู้บริโภค สุ่มตรวจผลผลิตที่วางจำหน่ายในตลาดและในแปลงผลิต และมีกรรมการลงพื้นที่ที่ตรวจแปลงของสมาชิกทุก 2 - 3 เดือน

- การประชาสัมพันธ์สื่อสารกับผู้บริโภค ช่วงเกษตรอินทรีย์จัดให้มีการณรงค์และให้ความรู้กับผู้บริโภคเป็นระยะๆ ผ่านการจัดเวทีวิชาการ การจัดนิทรรศการ การจัดกิจกรรมเยี่ยมชมแปลงเกษตรกร และมีการทำสื่อต่าง เช่น แผ่นพับ Chiang Mai Organic way (เส้นทางเกษตรอินทรีย์) สื่อทางอินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ youtube และการบอกต่อของผู้บริโภคกันเอง นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมของตลาดอินทรีย์อย่างต่อเนื่องเช่นกัน คือ การสาธิตทำอาหารจากผลิตอินทรีย์ การตรวจหาสารเคมีตกค้างในผักและผลไม้ การบริการตรวจเลือกผู้ผลิตจำหน่ายสินค้าและผู้บริโภค และการจัดงานรณรงค์ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของเครือข่าย(ปีละครั้ง)
- ผู้บริโภค เป็นกลุ่มคนในเมือง ข้าราชการ คนทั่วไปที่รักสุขภาพ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่รักสุขภาพและมีปัญหาสุขภาพ ผู้บริโภคบางส่วนมีความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมและมีส่วนร่วมในตลาดนัดอินทรีย์ได้จากพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มาซื้อสินค้า เช่น นำตะกร้าหรือถุงผ้ามาใช้ใส่สิ่งของที่ซื้อ การเข้าร่วมกับกระบวนการตรวจสอบรับรองมาตรฐาน โดยสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ (มอน.) มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานกับทางตลาดนัดอินทรีย์ และเข้าร่วมกิจกรรมของตลาด เช่น การลงพื้นที่เยี่ยมชมแปลงเกษตรอินทรีย์ และร่วมกิจกรรมรณรงค์ที่ทางตลาดนัดอินทรีย์จัดขึ้นเป็นต้น ซึ่งจะพบผู้บริโภคที่เป็นขาประจำเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เสมอ นอกจากนี้ผู้บริโภคที่เป็นลูกค้าประจำบางส่วนมีการวางแผนการรับผลผลิตเกษตรอินทรีย์ร่วมกับผู้ผลิตโดยการโทรสั่งล่วงหน้า นอกจากนี้ช่วงเกษตรอินทรีย์ยังมีผู้บริโภคที่มาเป็นกลุ่มทัวร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เข้ามาเดินซื้อของเอง และมาร่วมศึกษาแลกเปลี่ยนดูงาน
- การบริหารจัดการช่วงเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากพื้นที่เป็นการเช่าจากกรมธนารักษ์และต้องสามารถขึ้นด้วยตนเองได้ ทางตลาดจึงจัดให้มีแม่กาด(กรรมการตลาด) ขึ้นมาบริหารจัดการ โดยมาจากสมาชิกตลาด

ผู้ผลิตสินค้ามาจำหน่าย ทำบทบาทหน้าที่บริหารจัดการตลาดให้เป็นตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ของตลาด มีการคัดเลือกสมาชิกตามจำหน่ายผลผลิต ตรวจสอบมาตรฐานและควบคุมคุณภาพสินค้า ลงตรวจเยี่ยมพื้นที่แปลงเกษตรกรรมของสมาชิก จัดตั้งราคากลางตลาดของผลผลิตสินค้าเกษตรร่วมกับสมาชิก ซึ่งจะมีการประชุมทุกสองเดือน พร้อมกับการกำหนดราคาผลผลิต(ผัก)ทุกสองเดือน และยังได้มีการจัดทำระเบียบข้อตกลงร่วมกัน คือ

1. เก็บค่าแพง (โตะวางผลผลิตสินค้า) ละ 20 บาทต่อครั้ง
 2. หักรายได้จากยอดขายของสมาชิกร้อยละ 2
 3. จัดเก็บเงินออมของสมาชิกเดือนละ 100 บาททุกเดือน และจะจ่ายเงินแก่สมาชิกเมื่อสมาชิกลาออก
 4. เปิดให้สมาชิกเข้าซื้อหุ้นของตลาดหุ้นละ 100 บาท สมาชิกสามารถซื้อหุ้นได้ไม่เกินคนละ 10 หุ้น
 5. ออกแบบการแต่งกายของสมาชิกตลาด ให้มีการใส่เสื้อผ้าหม้อฮ่อม ใส่หมวก ใส่ผ้ากันเปื้อน และติดป้ายชื่อแสดงตัว
 6. จัดการบริหารเงินกองกลาง ที่ใช้สำหรับค่าน้ำค่าไฟ ค่าเช่าพื้นที่ตลาด ค่าคนเฝ้าตลาด ค่าซ่อมแซมบำรุงปรับตลาดให้ดีขึ้น และค่าอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาช่วงเกษตรอินทรีย์ ซึ่งทางช่วงเกษตรอินทรีย์สามารถจัดการตลาดเองได้ในเรื่องของรายได้ตั้งแต่ต้นปีพ.ศ. 2559
- คุณค่าของช่วงเกษตรอินทรีย์
 - เป็นพื้นที่ที่ผู้หญิง(ผู้ผลิต) ได้ออกนอกชุมชนมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อน และสร้างเครือข่าย
 - ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ได้เห็นถึงความต้องการของผู้บริโภคไปวางแผนการผลิตที่มีความหลากหลายในพื้นที่แปลงเกษตรกรรม
 - เป็นพื้นที่ศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภค ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค เลือกบริโภคอาหารที่ปลอดภัยอาหารปลอด สร้างพลังชีวิตต่อการบริโภคอาหาร
 - คนท้องถิ่นและผู้บริโภคสามารถเข้าถึงระบบอาหารปลอดภัยของชุมชน ทั้งด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาคน

ความสำเร็จภาคภูมิใจในช่วงเกษตรอินทรีย์

- การขับเคลื่อนงานระบบเกษตรอินทรีย์ขยายผลต่อตลาดนัดอินทรีย์ ที่กระจายทั่วพื้นที่เชียงใหม่
- ตลาดนัดอินทรีย์ทำหน้าที่เชื่อมโยงเป็นกลไกการตลาดให้ผู้ผลิตกับผู้บริโภคได้โดยตรง ตลาดนัดอินทรีย์เป็นกลไกการค้าการตลาดที่เป็นธรรม ผู้ผลิตสามารถกำหนดราคาผลผลิตสินค้าได้เองและผู้บริโภคมีความพึงพอใจ
- การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงผู้บริโภคให้เรียนรู้และตรวจสอบแบบมีส่วนร่วมโดยการนำผู้บริโภคลงพื้นที่แปลงเกษตรอินทรีย์(ไร่นา)
- ตลาดนัดอินทรีย์เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ให้เครือข่ายได้มาศึกษาดู และนำแนวคิดตลาดไปขยายผลต่อ เช่น จังหวัดยโสธร จังหวัดร้อยเอ็ด และภาคใต้ เป็นต้น
- การใช้เครื่องมือวิจัยเครือข่ายตลาดทางเลือกเชื่อมโยงกับชาวบ้านชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ ร่วมกันเป็นเครือข่ายปฏิบัติการตลาดนัดอินทรีย์
- ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารปลอดภัยใช้ผลผลิตเกษตรอินทรีย์บำบัดสุขภาพ(ธรรมชาติบำบัด) เป็นการบริโภคอาหารที่มีพลังชีวิต(ของสดและปรุงสด)

ปัญหาตลาดนัดอินทรีย์

- ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ทั้งหมดต้องพึ่งพาสถานที่จัดตั้งตลาดจากพื้นที่ของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ด้วยการเช่าหรือการใช้พื้นที่โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย บ่อยครั้งที่ตลาดนัดอินทรีย์เจอกับปัญหาการถูกโยกย้ายด้วยสาเหตุที่ทางเครือข่ายไม่สามารถแก้ไขได้ เช่น เรื่องระดับนโยบายของหน่วยงานนั้นๆ หรือการขึ้นค่าเช่า เป็นต้น และบางครั้งพื้นที่จำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ถูกจัดไปรวมกับสินค้าอื่นทั่วไป
- การเกิดขึ้นของตลาดอาหารปลอดภัย หรือตลาดอื่นๆ ในลักษณะเดียวกันโดยการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนทั่วไปทำให้ตลาดที่นำเสนอประเด็นเรื่องอาหารปลอดภัย อาหารสุขภาพ ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วแต่ไม่ได้มีขบวนการทำงานด้านคุณภาพมาตรฐานที่ชัดเจน ผู้บริโภคเองอาจเกิดความ

สับสนไม่เข้าใจข้อมูลที่แท้จริงถึงความแตกต่างระหว่างการผลิตในระดับปลอดภัยกับการทำระบบเกษตรอินทรีย์ มีผลกระทบโดยตรงต่อตั้งเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์และตลาดนัดเกษตรอินทรีย์

สิ่งที่อยากทำต่อจากตลาดนัดอินทรีย์

- การเปิดร้านอาหารที่ปรุงด้วยผลผลิตอินทรีย์ รับเป็นครัวจัดเลี้ยงบริการทั่วไปพร้อมทั้งอาหารว่าง ของทุกอย่างเป็นผลผลิตอินทรีย์สดและปรุงสด
- จัดทำหลักสูตรและฝึกอบรมสำหรับแม่บ้านและผู้สนใจ การปรุงอาหารด้วยผลผลิตเกษตรอินทรีย์
- เปิดพื้นที่เรียนรู้การผลิตระบบเกษตรอินทรีย์และอาหารอินทรีย์
- จัดตั้งกองทุนขนาดเล็กเพื่อการพึ่งตนเองของตลาดอินทรีย์ การปลดหนี้เกษตรกรผู้ผลิตอินทรีย์ กู้ยืมสำหรับเกษตรกรต้องการทำเกษตรอินทรีย์ กลไกการพัฒนาท้องถิ่นที่หนุนเสริมระบบเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อมโยงกับผู้บริโภค

การขยายตัวของตลาดนัดอินทรีย์ มีกาดนัดอินทรีย์ในเชียงใหม่มากถึง 18 แห่ง ทำให้ผู้บริโภคสามารถซื้อหาผลผลิตอินทรีย์ได้ง่ายขึ้น บางคนไม่ต้องซื้อผลผลิตเก็บกักตุนไว้เป็นจำนวนมากเหมือนเมื่อก่อน บางตลาดนัดอินทรีย์เกษตรกรผู้ผลิตก็ไม่ต้องเดินทางไกล และผู้บริโภคเองก็ไม่ต้องเดินทางไกลเช่นกันสามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายร่วมกันไปทั้งสองฝ่าย การร่วมมือร่วมใจกันของเครือข่ายทำให้เกิดตลาดนัดอินทรีย์ “ช่วงเกษตรอินทรีย์” เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่กลุ่มเกษตรอินทรีย์ในเครือข่าย และตั้งความหวังว่าที่จะเป็นตลาดกลางที่เป็นศูนย์รวมให้แก่สมาชิกเกษตรได้มาจำหน่ายผลผลิต เป็นตลาดที่เป็นธรรม เกษตรกรและผู้บริโภคเป็นเจ้าของร่วมกัน มีอำนาจในการบริหารและตัดสินใจ ผู้บริโภคได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันเป็นเพื่อนกัน ร่วมกันสร้างชุมชนที่ยั่งยืนลดช่องว่างระหว่างชนบทกับเมืองลง

นอกจากการตั้งตลาดนัดเกษตรอินทรีย์แล้ว ทางกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ยังได้มีการพัฒนาช่องทางการตลาดทางเลือกอื่นๆ ควบคู่กันไป ได้แก่ ตลาดเกษตรอินทรีย์ในชุมชน เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน และลดต้นทุนการขนส่ง และศูนย์รวบรวมและจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวมและจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มรายย่อยต่างๆ ทั้งค้าส่งละค้าปลีก มีอยู่ 3 แห่ง คือ 1) สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา โดยการรวมตัวกันของเกษตรกรภายในชุมชนอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีสมาชิกที่ทำเกษตรอินทรีย์จำนวน 117 ครอบครัว 2) สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ โดยการ

รวมกลุ่มเดิมของชมรมผู้ผลิตปลอดสารพิษจังหวัดเชียงใหม่ มีสมาชิกจำนวน 269 ครอบครัว และ3) สหกรณ์
เกษตรพัฒนา สมาชิกมาจากเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 460 ครอบครัว

ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านมามีราคาสูงจนจนไม่สามารถเข้าถึงอาหารเกษตรอินทรีย์ได้ ตลาดนัด
อินทรีย์เป็นรูปแบบตลาดที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการบริโภคของคนในท้องถิ่น เกิดระบบการผลิตอาหารอินทรีย์ที่
ทุกคนสามารถเข้าถึงได้สร้างพลังชีวิตต่อการบริโภคอาหาร Organic for all